

VASILE DIACONU

HĂNEȘTI-BOTOȘANI

Mărturii arheologice și istorice

PIATRA-NEAMȚ

2 0 1 0

<https://biblioteca-digitala.ro>

BIBLIOTHECA MEMORIAE ANTIQUITATIS

XXV

VASILE DIACONU

HĂNEȘTI-BOTOȘANI:
mărturii arheologice și istorice

Piatra-Neamț
2010

Editor:
Gheorghe Dumitroaia

Prelucrare ilustrație:
Roxana Diaconu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DIACONU, VASILE

Hănești – Botoșani: mărturii arheologice și istorice / Vasile Diaconu -
Piatra-Neamț : Editura „Constantin Matasă”, 2010

Bibliogr.

ISBN 978-973-7777-15-7

94(498 Hănești)

© Complexul Muzeal Județean Neamț

EDITURA „CONSTANTIN MATASĂ”

str. Mihai Eminescu, nr. 10, 610029 – Piatra-Neamț, România

Tel. / Fax: 004-0233-217496; e-mail: muzeupn@yahoo.com

ISBN – 978-973-7777-15-7

Cuprins

Abrevieri	6
Cuvânt înainte	7
Considerații metodologice	9
Cadrul geomorfologic și condiții de habitat	13
Istoricul cercetărilor	19
Repertoriul siturilor arheologice	23
Considerații arheologice și istorice	52
1. Paleoliticul	52
2. Eneoliticul	54
3. Perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului	60
4. Epoca bronzului	61
5. Epoca fierului	69
6. Secolele II-V p.Hr.	72
7. Perioada secolelor VI-IX	79
8. Secolele X-XIII	80
9. Secolele XIV-XVI	83
10. Secolele XVII-XVIII	83
11. Valul Moldovei de Sus sau „Troianul”	84
Concluzii	86
Documente	91
Abstract	113
List of illustrations	115
Ilustrație	119
Nota editorului	165

Abrevieri

- AMM* - **Acta Moldaviae Meridionalis**, Vaslui.
AMN - **Acta Musei Napocensis**, Cluj-Napoca.
AMT - **Acta Musei Tutovens**, Bârlad.
ArhMold - **Arheologia Moldovei**, Iași.
BAI - **Bibliotheca Archaeologica Iassiensis**, Iași.
B.Thr. - **Bibliotheca Thracologica**, București.
BMA - **Bibliotheca Memoriae Antiquitatis**, Piatra-Neamț.
Carpica - **Carpica**, Bacău.
CAANT - **Cercetări Arheologice în Aria Nord-Tracă**, București.
CCDJ - **Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos**, Călărași.
CercetIst - **Cercetări Istorice**, Iași.
Danubius - **Danubius**, Galați.
Dacia - **Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie / Dacia. Revue d'Archéologie et d'Histoire ancienne. Nouvelle Série**, București.
DIR - **Documente privind Istoria României**, București.
DRH - **Documenta Romania Historica**, București.
EAIVR - **Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României**, București.
Forum Cultural - **Forum Cultural**, Botoșani.
Hierasus - **Hierasus**, Botoșani.
MCA - **Materiale și Cercetări Arheologice**, București.
MemAntiq - **Memoria Antiquitatis**, Piatra-Neamț.
PBF - **Prähistorische Bronzefunde**, München.
PZ - **Præhistorische Zeitschrift**, Leipzig-Berlin.
RAJB - **Repertoriul Arheologic al Județului Botoșani**.
SCIV(A) - **Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie)**, București.
Suceava - **Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei**, Suceava.
SymThr - **Symposia Thracologica**, București.
TD - **Thraco-Dacica**, București.
Tyragetia - **Tyragetia**, Chișinău.

Cuvânt înainte

Lucrarea de față își propune să aducă în prim plan câteva elemente definitorii privitoare la evoluția comunităților umane de pe Valea Bașeului, așa cum pot fi ilustrate pe baza dovezilor arheologice și documentare.

Zona geografică aflată în atenția noastră a beneficiat de un interes crescut din partea celor care au dorit să cunoască trecutul acestei regiuni, fapt evidențiat prin cercetările unor arheologi de renume precum Neculai Zaharia, Emilia Zaharia, Vladimir Dumitrescu, Silvia Marinescu-Bîlcu. Nu pot fi trecute cu vederea nici contribuțiile lui Filaret Aprotosoiaie și Aristotel Crâșmaru, acesta din urmă fiind autorul unei monografii arheologice a comunei Drăgășeni.

Cu toate acestea, nu s-a putut creiona o imagine unitară referitoare la dinamica locuirilor umane din bazinul Bașeului. Tocmai din acest motiv, în urmă cu șase ani, când am decis să efectuăm cercetări de suprafață pe Valea Bașeului, ne-am îndreptat atenția asupra acelor zone care nu au beneficiat de o investigare arheologică amănunțită. Astfel, activitatea noastră de teren s-a concentrat asupra cursului mijlociu al Bașeului, în mod special pe teritoriul comunelor Hănești și Vlăsinești. Pe lângă verificarea unor semnalări mai vechi, am avut ocazia să identificăm noi puncte arheologice, care se înscriu într-un palier cronologic amplu, din paleolitic și până în secolul XVIII. Pentru a completa un anumit stadiu al cunoștințelor, am considerat necesară publicarea în lucrări de specialitate a unora dintre rezultatele cercetărilor noastre de teren. Alte informații, inedite până în acest moment, vor putea fi consultate în paginile următoare.

Pentru că au fost deja publicate monografiile arheologice care prezintă rezultatele cercetărilor de pe teritoriul unor localități aflate pe cursul

Bașeului (Drăgușeni și Mihălășeni), întocmirea unei lucrări generale pentru tot bazinul hidrografic al acestui râu din Câmpia Moldovei nu avea deplină justificare, fapt care ne-a determinat să tratăm monografic doar descoperirile arheologice de pe teritoriul comunei Hănești. Este lesne de înțeles că, pentru a ne argumenta unele dintre afirmații, am făcut referire și la semnalările arheologice din localitățile învecinate.

Importanța prezentei lucrări nu derivă doar din noutatea datelor și materialelor arheologice pe care le aduce în prim plan (mai ales că au fost obținute prin cercetări de suprafață), ci și din modul cum sunt corelate acestea cu descoperirile anterioare, în scopul realizării unui tablou cât mai complet, apropiat de realitățile istorice. Tot pentru a oferi un plus de informații, am considerat necesară publicarea și interpretarea unor surse documentare medievale.

Conștienți de limitele cercetării noastre, ne asumăm unele deficiențe, cu speranța că viitoare completări și reevaluări vor îmbogăți stadiul cunoștințelor noastre din acest moment.

* * *

Pentru că această lucrare nu ar fi apărut fără sprijinul mai multor persoane și instituții, datorăm sincere mulțumiri familiei noastre și colegilor Silviu Ceașu, Roxana Munteanu, Daniel Garvăn și George Hânceanu de la Complexul Muzeal Județean Neamț.

De un real folos ne-au fost observațiile, sugestiile și unele surse bibliografice primite de la dr. Gheorghe Dumitroaia și lect. univ. dr. Neculai Bolohan, cărora le adresăm mulțumirile noastre.

De asemenea, suntem recunoscători colegilor de la Muzeul Județean Botoșani (Eduard Setnic) și de la Muzeul de Arheologie Săveni, precum și dr. Octavian Liviu Șovan de la Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Botoșani, pentru informațiile și materialele arheologice pe care ni le-au pus la dispoziție.

Considerații metodologice

Deși vizează un spațiu geografic limitat, întocmirea prezentei lucrări a impus stabilirea unei metodologii care să permită valorificarea cât mai eficientă a materialelor arheologice și a surselor bibliografice.

Pentru că baza lucrării o constituie, într-o anumită măsură, repertorierea siturilor arheologice din comuna Hănești, am considerat util să folosim „tiparele metodologice” aplicate în elaborarea repertoriilor arheologice ale județelor Botoșani¹, Iași² și Vaslui³, la care am adus unele modificări și completări, impuse de caracterul cercetării noastre microzonale. De un real folos ne-au fost alte repertorii arheologice comunale din județul Botoșani⁴, al căror model am încercat să-l adoptăm, dar la o scară extinsă.

Obiectivul nostru a fost acela de a scoate cât mai bine în evidență, pe baza situațiilor și a materialelor arheologice, complexitatea și dinamica locuirilor dintr-un anumit spațiu. Fără îndoială că demersul nostru ar fi avut un alt impact dacă analiza noastră viza o subunitate geografică și nu o unitate administrativă, dar, prin integrarea rezultatelor

¹ Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *Repertoriul arheologic al județului Botoșani*, I-II, București, 1976 (în continuare *RAJB*).

² V. Chirica. M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, I-II, Iași, 1984 -1985.

³ G. Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980.

⁴ Al. Păunescu, P. Șadurschi, *Repertoriul arheologic al României. Județul Botoșani. I. Comuna Albești*, în *Hierasus. Anuar 1983*, 5, 1984, p. 221-269; Idem, *Repertoriul arheologic al României. Județul Botoșani. II. Comuna Avrămeni*, în *Hierasus*, 7-8, 1989, p. 299-336; Idem, *Repertoriul arheologic al României. Județul Botoșani. III. Comuna Bălușeni*, în *Hierasus*, 7-8, 1989, p. 337-370; Idem, *Repertoriul arheologic al României. Județul Botoșani. VII. Comuna Bucecea*, în *Hierasus*, 10, 1996, p. 81-97.

obținute de noi în „peisajul” mai amplu al descoperirilor din Câmpia Moldovei, considerăm că utilitatea lucrării noastre este astfel justificată.

După o prezentare a cadrului fizico-geografic și a modului cum a influențat acesta evoluția istorică a diferitelor comunități umane⁵, am dorit să aducem în prim plan un scurt istoric al cercetărilor arheologice din această zonă a Câmpiei Moldovei, și în special din comuna Hănești.

Pe baza unui corpus al descoperirilor, am elaborat câteva considerații de ordin arheologic și istoric, menite să demonstreze intensitatea locuirii acestei zone, în funcție de evoluția cronologică și culturală a comunităților pre- și protoistorice, din paleolitic și până în secolul XVIII. Pentru o încadrare cronologică și culturală cât mai precisă a materialelor provenite din punctele arheologice aflate pe teritoriul comunei Hănești, am făcut apel și la analogii din situri arheologice aflate în vecinătatea spațiului supus analizei noastre.

Pe lângă informațiile de natură arheologică, oferite de literatura de specialitate, care formează eșafodajul acestei lucrări, am valorificat și rezultatele propriilor cercetări de suprafață, desfășurate de-a lungul a șase ani, din 2004 până în 2009. În ceea ce privește recunoașterile arheologice de suprafață efectuate de noi, am utilizat ca principiu general revenirea periodică pe locul descoperirilor deja făcute, pentru o încadrare cultural-cronologică cât mai sigură și pentru a surprinde alte etape de locuire. Tocmai din acest motiv, trebuie subliniat caracterul relativ al datării unor urme de locuire, cât și imposibilitatea surprinderii de la început a tuturor nivelurilor culturale dintr-un anumit punct⁶.

⁵ Mult mai utilă ar fi fost o prezentare a paleomediului din această regiune, dar lipsa unor studii care să acopere toate etapele cronologice ale pre- și protoistoriei ne împiedică să facem acest lucru. Pentru unele repere generale vezi: N. Boșcaiu, *Paleoflora și evoluția climei în Holocen*, în M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Vulpe (coord.), *Istoria românilor*, vol. I, București, 2001, p. 31-35; S. Haimovici, *Contribuția arheozoologiei la reconstituirea istoriei din neolitic până la epoca romană*, în *Ibidem*, p. 35-40; Pentru anumite referiri la habitatul eneolitic din bazinul Bașeului vezi și S. Marinescu-Bîlcu, Al. Bolomey, M. Cărciumaru, A. Muraru, *Ecological, Economic and Behavioural aspects of the Cucuteni A4 Community at Drăgușeni*, în *Dacia*, N.S. XXVIII, 1-2, 1984, p. 41-46.

⁶ Au existat situații când în urma verificării descoperirilor mai vechi nu s-au mai găsit materiale care să ateste toate etapele cronologice și culturale menționate anterior în literatura arheologică.

Acest fapt implică efectuarea unor viitoare cercetări de teren și săpături sistematice, care să completeze acest stadiu inițial.

Pentru că este un repertoriu arheologic al unei unități administrative (comună) cu suprafață restrânsă, am notat fiecare obiectiv arheologic cu cifre de la 1 la 41, pornind de la satul - centru de comună, urmând ca celelalte sate să fie dispuse în ordine alfabetică.

Fișa de teren, întocmită pentru fiecare obiectiv arheologic, cuprinde următoarele rubrici:

FIȘĂ TIP

- A. *Tipul* (periegheză, sondaj, săpătură sistematică), *autorul și anul cercetării*.
- B. *Amplasamentul geomorfologic al punctului arheologic* (formă de relief, bazin hidrografic, gradul afluentului⁷, altitudinea absolută, altitudinea relativă, referință cartografică⁸, alte coordonate - latitudine, longitudine).
- C. *Repere geografice* (raportarea punctului arheologic față de sat, de punctele cardinale sau de anumite obiective: școală, biserică, iaz, ferme agricole, căi de comunicație, etc).
- D. *Descrierea materialelor arheologice și încadrarea cultural-cronologică a acestora*.
- E. *Locul unde se păstrează materialele arheologice* (muzeu, institut, etc).
- F. *Bibliografie selectivă*.

În ceea ce privește fișarea movilelor, semnalate pe teritoriul comunei, am considerat necesară numerotarea separată a acestor obiective, cu cifre romane, de la I la XII (pornind de la cele care au fost deja cercetate), pentru a evita confundarea lor cu celelalte puncte arheologice, mai ales că unele dintre aceste movile nu pot fi interpretate, cu certitudine,

⁷Am considerat că față de Dunăre, Prutul și Siretul pot fi catalogați ca afluenți de gradul I.

⁸Baza cartografică este reprezentată de unele hărți la scara 1:50 000, preluate după DTM, ediția 1963.

ca fiind monumente funerare (tumuli). Există și posibilitatea ca unele dintre ele să fie simple borne de hotar, așa cum se obișnuia în evul mediu. Abia după cercetarea sistematică a tuturor movilelor vor putea fi stabilite elementele de datare și destinația precisă a acestor obiective.

Am presupus că este necesar, pentru etapa cronologică cuprinsă între secolele XV-XVII, să atașăm textului de bază și câteva mărturii documentare, referitoare la unele sate medievale de pe Valea Bașeului, în special cele care fac parte, la ora actuală, din componența comunei Hănești.

Un scurt capitol a fost rezervat concluziilor, care punctează cele mai importante aspecte referitoare la dinamica locuirilor umane din bazinul hidrografic al Bașeului, așa cum pot fi acestea ilustrate prin intermediul dovezilor arheologice.

Pentru o mai bună înțelegere a unora dintre afirmațiile noastre, am atașat textului lucrării și o ilustrație reprezentativă (fotografii și planșe). De asemenea, au fost realizate o serie de hărți arheologice în funcție de principalele etape cronologice, pentru a ilustra dinamica comunităților pre- și protoistorice care s-au succedat în această zonă. Restul ilustrației cuprinde materialele arheologice, considerate semnificative pentru încadrarea cronologică și culturală a siturilor cunoscute până la ora actuală pe teritoriul comunei. O mare parte a materialului ilustrativ reprezintă piese arheologice care au fost descoperite în urma propriilor cercetări arheologice de suprafață. Trebuie să facem precizarea că materialele arheologice ilustrate au fost dispuse în ordine cronologică, pornind de la piesele paleolitice și până la cele specifice secolului XVIII.

În încheiere, precizăm faptul că necesitatea întocmirii acestei cercetări microzonale a fost determinată de bogăția descoperirilor arheologice de pe teritoriul comunei Hănești, care acoperă un interval cronologic vast. În plus, diversitatea materialelor arheologice oferă numeroase informații privitoare la densitatea de locuire, caracterul economiei comunităților umane din preistorie și până la sfârșitul evului mediu, dar și diferite aspecte de natură spirituală, reflectate în practicile funerare.

Cadrul geomorfologic și condițiile de habitat

În conexiune directă cu evoluția istorică a comunităților umane, pe care a influențat-o, cadrul fizico-geografic al unității administrative supusă atenției noastre prezintă anumite caracteristici care se regăsesc pe tot cuprinsul Câmpiei Moldovei¹.

În cadrul Câmpiei Moldovei se individualizează două subunități geografice: Câmpia Jijiei Superioare și a Bașeului, cu relief mai înalt, reprezentat prin platouri în vest, și culmi rotunjite despărțite de văi largi, în est, și Câmpia Jijiei Inferioare și a Bahluiului, caracterizată printr-un relief aplatizat, unde râurile și-au creat văi largi cu lunci și terase².

Imaginea generală a Câmpiei Moldovei este aceea de suprafață joasă, situată cu 150-200 m sub nivelul înălțimilor aflate spre nord-vest, vest și sud, având între 271 m, la nord de Adășeni, și 32 m în zona de confluență a Bahluiului cu Jijia³. Suprafața generală a câmpiei, precum și interfluviile din cuprinsul ei, descresc treptat de la nord-vest spre sud-est, datorită aplecării în acest sens a straturilor geologice⁴.

Aspectul reliefului, în ansamblu, și altitudinile mult mai mici, în comparație cu unitățile înalte aflate în regiunile de margine ale Câmpiei Moldovei, sunt o consecință a alcătuirii petrografice, dominant argiloasă și argilo-nisipoasă⁵.

¹ O prezentare generală vezi la L. Dascălu, *Bronzul mijlociu și târziu în Câmpia Moldovei*, Iași, 2007, 14-15,

² M. Ielenicz, *Dealurile și podișurile României*, București, 1999, p. 70.

³ V. Băcăuanu, *Câmpia Moldovei. Studiu Geomorfologic*, București, 1968, p. 56.

⁴ V. Băcăuanu, N. Barbu, M. Pantazică, Al. Ungureanu, D. Chiriac, *Podișul Moldovei. Natură, om, economie*, București, 1980, p. 28.

⁵ *Ibidem*.

Geostructural, comuna Hănești este amplasată pe o unitate de platformă veche, numită Platforma Modovenească, fiind alcătuită dintr-un fundament și o cuvertură⁶. Fundamentul corespunde unui soclu cristalin precambrian, peste care s-au depus sedimente în trei etape de vârstă paleozoică, mezozoică și neozoică. Peste depunerile sedimentare ale neogenului se află o cuvertură subțire de formațiuni cuaternare⁷. Dintre rocile de suprafață pot fi amintite: argile, marne cu intercalații de nisipuri, gresii, nisipuri cuarțoase, gipsuri, tufuri andezitice, calcare. Unele dintre aceste roci au fost utilizate de către comunitățile preistorice pentru confecționarea diferitelor artefacte litice, datorită modului facil de prelucrare a acestora. În aceeași ordine de idei, amintim și exploatarea zăcămintelor de silex din terasele Prutului⁸, aflate la 15-20 km spre est, care au oferit una dintre cele mai importante resurse pentru comunitățile preistorice, al căror inventar litic era confecționat în mare parte din această rocă.

Relieful aparține unui peisaj sculptat în pliocen-cuaternar și este alcătuit de interfluviile sub formă de platouri și culmi colinare fragmentate de o serie de văi⁹, dintre care cea mai importantă este Valea Bașeului, la care se adaugă Valea Podrigei și Valea Bodesei. Nota dominantă a reliefului este dată de dealuri asimetrice cu diferențe mici de altitudine: Dealul Hodoroaia, Dealul Mălăiște, Dealul Holm, Dealul Sărăturile, Dealul Coșerelor, etc¹⁰. Pe partea dreaptă a Bașeului, începând de pe teritoriul comunei Știubieni și până în zona satului Hănești se individualizează o cuestă liniară, orientată est-vest, cu o lungime de peste 16 km¹¹.

⁶ V. Băcăunau, *Câmpia Moldovei...*, p. 21, 28.

⁷ V. Tufescu, *Județul Botoșani*, București, 1977, p. 10.

⁸ Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București, 1970, p. 84; D. Boghian, *Din nou despre unele surse de materie primă pentru confecționarea utilajului litic al comunităților complexului cultural Precucuteni-Cucuteni*, în *Suceava*, XXXIV-XXXV-XXXVI, (2007-2008-2009), 2009, p. 117-146.

⁹ V. Mihăilescu, *Geografia fizică a României*, București, 1969, p. 120.

¹⁰ L. Manole, *Biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din Hănești. Repere monografice*, Botoșani, 2006, p. 11.

¹¹ Gh. Burac, I. Canciuc, V. Lebădă, M. Trufin, D. Pancu, *Comuna Vlăsinești. Monografie*, Botoșani, 2005, p. 15.

Cele mai multe forme de relief sunt afectate de procese geomorfologice de tipul ravenărilor, spălarea în suprafață, alunecările de teren, torențialitate, care produc modificări ale cadrului fizico-geografic.

Sub aspect biopedogeografic, aproape întreaga Câmpie a Moldovei corespunde zonei de silvostepă cu cernoziomuri levigate. Zona comunei Hănești cuprinde molisoluri, argiluvisoluri, soluri hidromorfe, soluri halomorfe și soluri neevoluate, desfundate și trunchiate. Predominante sunt molisolurile reprezentate prin cernoziom, cernoziom cambic și cernoziom argiloluvial, fapt ce contribuie la calitatea superioară a terenurilor agricole¹². Acest fapt a reprezentat una dintre cele mai importante condiții ale stabilirii vechilor comunități umane de pe Valea Bașeului.

Climatul temperat continental are nuanțe de excesivitate datorită pătrunderii maselor de aer din est, ce se concretizează prin ierni aspre, cu viscole și cantități mari de precipitații, și veri călduroase și secetoase. Temperatura medie anuală este de 8,3° C, precipitațiile au valori cuprinse între 550-600 mm/an, iar vânturile dominante sunt cele din nord-vest, sud-est și nord-vest¹³.

Rețeaua hidrografică este deosebit de bogată, având ca „ax” râul Bașeu, cu un bazin hidrografic de 961 km² și cu o lungime de 106 km, fiind cel mai lung râu din Câmpia Moldovei, după Jijia¹⁴. Șesul Bașeului are o lățime cuprinsă între 500-1000 m și se prezintă ca o suprafață plană, inundabilă, cu sectoare mlăștinoase. Aluviunile groase de 2-3 m au un caracter nisipos, argilos, sau argilo-nisipos, cu o structură încrucișată, la baza căroră se află marne sarmatice.

Cursul Bașeului prezintă o deosebită importanță prin șesul și prin formele de relief pe care le generează (terase, cueste), pentru că acestea au favorizat stabilirea comunităților umane în această zonă încă din preistorie. Aceeași importanță o au și afluenții Bașeului: pâraul Podriga, pâraul

¹² *Ibidem*, p. 12.

¹³ Deși aceste caracteristici climatice nu pot fi atribuite și perioadelor preistorice, menționarea lor este utilă în contextul înțelegerii condițiilor actuale de habitat. Pentru că scopul lucrării noastre nu este acela de a prezenta în detaliu factorii de mediu, nu vom încerca o analiză complexă a acestora în diferitele etape istorice, deși un asemenea demers ar fi necesar.

¹⁴ V. Tufescu, *Județul Botoșani*, p. 47.

Bodeasa, pârâul Avrămeni, dar și cursurile de apă temporare, alimentate de numeroase izvoare. Descoperirile arheologice din această zonă au confirmat o observație cu caracter general: majoritatea siturilor preistorice se află pe terasele cursurilor de apă, deoarece ofereau posibilități pentru desfășurarea activităților cu caracter economic (cultivarea plantelor, creșterea animalelor), dar și oportunități defensive.

Intervenția antropică pe cursul mijlociu al Bășeului, în albia majoră, s-a concretizat în amenajarea unui iaz, așa cum o arată informațiile documentare ale evului mediu, transformat la ora actuală într-o acumulare piscicolă, cu o suprafață de peste 400 ha. De o anumită importanță pentru peisajul geohidrografic este și iazul amenajat pe cursul pârâului Sărata, lângă satul Borolea.

Vegetația din bazinul Bășeului prezintă caracteristici ale zonei de silvostepă, în sensul că suprafețele împădurite, deși destul de rare, sunt constituite în exclusivitate din specii de foioase (stejar, carpen, salcâm, ulm, frasin, tei, arțar, cireș) și sunt concentrate în zonele înalte¹⁵.

Vegetația intrazonală se regăsește, în special, pe văile râurilor și ale afluenților secundari. În funcție de caracteristicile sale, vegetația intrazonală poate fi structurată în trei categorii: vegetația palustră (specifică zonelor cu exces de umiditate), vegetație halofilă¹⁶ (întâlnită în zonele de sărături, datorită intercalațiilor de marne salinizate în sedimentele sarmațiene, dar și datorită climatului arid, care provoacă veri secetoase, favorizând evaporarea) și vegetația de luncă (constituie principala ramură a vegetației intrazonale)¹⁷.

Ca și în cazul vegetației, fauna prezintă caracteristici ale zonei de silvostepă. Datorită caracteristicilor habitatului, componenta faunistică poate fi împărțită astfel: faună de silvostepă, faună de pădure (alcătuită

¹⁵ L. Manole, *Comuna Hănești-aspecte biogeografice I*, în *Revista H*, nr. 12-13, 2000, p. 7.

¹⁶ Vezi și C. Svoboda, *Plante halofile din județul Bistrița-Năsăud*, în V. Cavruc, A. Chiricescu (ed.), *Sarea, timpul și omul*, Sf. Gheorghe, 2006, p. 25-27; V. Ciuntu, G. Vonica, M. Pascu, *Scurtă caracterizare a zonei Ocna Sibiului. Geologia, flora și fauna*, în *Ibidem*, p. 28-30.

¹⁷ L. Manole, *Comuna Hănești-aspecte biogeografice II*, în *Revista H*, nr. 14, 2001, p. 8.

din mamifere, păsări și reptile) și faună acvatică (deosebit de bogată datorită suprafeței mari a iazului Hănești)¹⁸.

Dacă facem referire la condițiile de habitat, putem presupune că exploatarea resurselor naturale a fost o constantă a comunităților umane, încă din cele mai vechi etape de locuire. Terasale largi, însoțite, și solurile cernoziomice, permiteau desfășurarea activităților agricole, în paralel cu cele pastorale. Șesul larg al Bășului permitea o mobilitate crescută a comunităților de păstori, în această regiune de silvostepă, săracă în suprafețe împădurite, aflate, de obicei, pe locuri mai înalte. Pe lângă importanțele cursuri de apă și numeroasele izvoare, în această zonă se întâlnesc și areale mlăștinoase, cu o vegetație specifică, așa-numitele stufărișuri, utilizate cu siguranță de către comunitățile umane pentru diferite construcții, așa cum o arată și dovezile etnografice¹⁹.

Pentru cunoașterea anumitor realități geografice și istorice am făcut apel și la informațiile oferite de toponimia și hidronimia zonei. Verificarea unora dintre toponime a permis identificarea unor puncte arheologice necunoscute până acum. Toponimele au la bază anumite realități istorice sau geografice, care s-au păstrat în mentalul colectiv și care pot fi structurate în mai multe categorii.

Ne vom opri atenția doar asupra a două categorii: toponime care menționează existența unor structuri antropice (de locuire sau funerare), la care se adaugă numeroase halotoponime și halohidronime, care semnalează existența unor posibile surse de sare.

Din prima categorie amintim toponime precum: *Dealul Bordeielor*, *Movila Mare*, *Movila Mică*, *Movila Geamănă*, *La moviliță*, *Dealul Movilelor*, în multe dintre aceste cazuri fiind documentată existența unor așezări medievale sau monumente funerare (tumuli).

Dintre halotoponimele întâlnite pe teritoriul comunei Hănești amintim punctele: *Dealul Sărăturilor*, *La sărături*, *Sarata-Basarab*, iar halohidronimul cel mai cunoscut este *Pârâul Sarata*. Importanța acestor

¹⁸ Idem, *Comuna Hănești-aspecte biogeografice IV*, în *Revista H*, nr. 16, 2001, p. 7.

¹⁹ Menționăm aici acoperișurile locuințelor și ale diferitelor anexe, îngrăditurile pentru animale și chiar scheletul unor construcții, peste care se aplica un strat de lut.

halotoponime derivă din faptul că atestă existența unor zone cu o concentrație mare de săruri, care au putut fi exploatate în preistorie pentru alimentația oamenilor și a animalelor. Această observație este întărită și de lipsa unor izvoare de apă sărată (slatine) în această zonă, cele mai apropiate fiind în zona Sucevei. Deși în imediata apropiere a acestor zone sărăturoase nu au fost identificate urme de locuire, se poate presupune că în perioadele secetoase putea fi colectată o cantitate mare de săruri din aceste puncte, sau erau recoltate acele plante halomorfe cu un conținut bogat de săruri.

Câteva surse documentare medievale²⁰ confirmă existența unor asemenea „sărături”, care aveau poate o anumită importanță pentru comunitățile din această zonă. Amintim aici halotoponimul „Soloneț”²¹, dar și un alt toponim, „Glodul alb”²², ce pare să indice tot o zonă sărăturoasă.

Dovezile etnografice atestă faptul că mlaștinile din zonele sărăturoase ofereau crescătorilor de animale nu numai materiale pentru adăposturile turmelor, dar și hrană pentru acestea. Astfel de zone, datorită crustei de sare sau a conținutului de săruri din sol, au o durată mai mare de utilizare/exploatare, atât toamna cât și primăvara, chiar dacă sunt înregistrate temperaturi scăzute²³.

²⁰ Referitor la acest subiect vezi și R.-G. Curcă, *Halotoponime și halohidronime în documentele medievale din Moldova (sec. XIV-XVII)*, în D. Monah, Gh. Dumitroaia, D. Garvăn (ed.), *Sarea, de la prezent la trecut*, în BMA, XX, Piatra-Neamț, 2008, p. 107-115.

²¹ „Iar hotarul acestui sat, mai sus zis, anume Balița, care este la Bașeu, începe dintr-un ostrov, drept la **Soloneț**, iar de la **Soloneț**, la o piatră...”, 1546, *DIR*, I, doc. nr. 443.

²² „...apoi pe Bașeu în jos, până mai jos de Săveni, apoi la o movilă ce este aproape de drum, apoi peste drum, la deal, la movilă, și de acolo peste zăpodie în deal și pe loc drept la o movilă, unde se unesc hotarele de la Bodești și de la Vicoleni, mai sus de drumul Sucevii, apoi întorcându-se la deal pe loc drept la **Glodul Alb**, ce este în vale...”, 1546, *DIR*, I, doc. nr. 415.

²³ M. Botzan, *Influența factorilor ecologici asupra migrațiilor și transhumanței la distanță în stepa nord-pontică*, în *Mem.Antiq*, XX, 1995, p. 212.

Istoricul cercetărilor

Investigarea arheologică pe Valea Bașeului, și implicit pe teritoriul comunei Hănești, a început în deceniul cinci al secolului trecut, când arheologii Neculai Zaharia și Emilia Zaharia au inițiat o serie de cercetări de suprafață, care au avut ca rezultat identificarea mai multor puncte arheologice, încadrate într-un interval cronologic larg, de la paleolitic și până în secolul XVIII¹.

Ulterior, cercetările de suprafață în această regiune s-au extins, iar rezultatele au fost reunite într-o amplă lucrare care a repertoriat toate descoperirile arheologice cunoscute în Moldova până în anul 1970².

Încă de la începutul deceniului șapte al secolului trecut sunt inițiate câteva sondaje și săpături sistematice în diferite obiective arheologice de pe teritoriul comunei Hănești. Merită menționat aici sondajul realizat de Silvia Marinescu-Bîlcu și Filaret Aprotosoiaie, în 1971, într-o așezare cucuteniană situată pe malul iazului Hănești, descoperită întâmplător încă din anul 1966³.

O importanță deosebită au avut-o și cercetările arheologice desfășurate în apropierea satului Slobozia-Hănești, între anii 1971-1973, prilej cu care Neculai Zaharia și Emilia Zaharia, au cercetat trei tumuli, situați pe Dealul Mălăiște. În urma acestor cercetări au fost descoperite mai

¹ N. Zaharia, *Cercetări de suprafață efectuate în Moldova în cursul anului 1954*, în *SCIV*, 6, 3-4, 1955, p. 902-903; Idem, *Descoperiri paleolitice în Moldova efectuate între anii 1952-1957*, în *ArhMold*, I, 1961, p. 23.

² N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova de la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, București, 1970 (în continuare *Așezări din Moldova...*).

³ S. Morintz, *Les fouilles archéologique en Roumanie* (1972), în *Dacia*, N.S. XVI, 1972, p. 339.

multe morminte specifice epocii bronzului timpuriu și care prezintă trăsături ale culturilor Jamnaia și catacombelor. În mantalele tumulilor au fost descoperite și câteva morminte sarmatice⁴.

În aceeași perioadă, cei doi arheologi amintiți, au cercetat o necropolă datată în secolul IV p.Hr., pe malul drept al Bașeului, în punctul *Moviliță*. Ulterior, în anii '80, cercetările în această necropolă au fost reluate, fiind investigate în total, un număr de 70 de morminte. Importanța cercetării acestui obiectiv derivă din faptul că, în cadrul aceleiași necropole, au fost identificate atât morminte de înhumăție, cât și morminte de incinerăție, care dovedesc biritualismul comunităților Sântana de Mureș-Cerneahov⁵.

Amplarea cercetărilor arheologice din județul Botoșani a determinat realizarea repertoriului arheologic județean, în care sunt cuprinse și punctele arheologice de pe teritoriul comunei Hănești, cunoscute până în anul 1976⁶. O deficiență a acestui repertoriu este însă lipsa ilustrației, care nu permite schițarea unui tablou cât mai complet al descoperirilor arheologice de pe teritoriul județului Botoșani.

O serie de cercetări de suprafață și sistematice, care au fost efectuate în zona comunei Drăgușeni de către Aristotel Crâșmaru, au pus în evidență existența unui număr important de situri arheologice, a căror prezență ilustrează densitatea locuirilor umane pe Valea Bașeului și a afluenților săi încă din preistorie⁷. Rezultatele acestor cercetări au fost prezentate într-o lucrare cu caracter monografic, care constituie un important instrument de lucru pentru cei care doresc să cunoască trecutul acestei regiuni⁸.

⁴ N. Zaharia, Em. Zaharia, *Contribuții privind rezultatele unor cercetări arheologice în Câmpia Jijiei Superioare din județul Botoșani*, în *Din trecutul județului Botoșani*, Bacău, 1974, p. 144; Fl. Burtănescu, *Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut, cu unele contribuții la problemele perioadei premergătoare epocii bronzului în Moldova*, în *B.Thr.*, XXXVII, București, 2002, p. 459-468.

⁵ Em. Zaharia, N. Zaharia, O-L. Șovan, *Necropola din secolul IV de la Hănești, județul Botoșani*, în *ArhMold*, XVI, 1993, p. 151-187.

⁶ Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, 1976.

⁷ A. Crâșmaru, *Contribuții la cunoașterea neoliticului din împrejurimile Săvenilor (jud. Botoșani)*, în *SCIV*, 21, 1970, p. 282; Idem, *Noi descoperiri arheologice pe Valea Podrigei, în Hierasus*, 1979, p. 97-120.

⁸ Idem, *Drăgușeni. Contribuții la o monografie arheologică*, Bacău, 1979.

Interesul pentru cunoașterea realităților arheologice din această regiune a fost constant, așa cum se observă și din cercetările lui Filaret Aprotosoiaie care, prin recunoașteri de suprafață a identificat noi stațiuni arheologice, încadrate într-un interval cronologic larg, din eneolitic și până în secolul IV p.Hr.⁹.

Pentru descoperirile specifice eneoliticului sunt de remarcat datele cuprinse în repertoriul așezărilor culturii Cucuteni, unde sunt amintite peste 14 puncte numai pe teritoriul comunei Hănești, în care au fost identificate așezări și materiale arheologice specifice mediului cultural amintit¹⁰.

O altă lucrare care completează tabloul investigațiilor arheologice de pe Valea Bașeului, este cea a cercetătorului Octavian-Liviu Șovan, în care sunt valorificate cercetările sistematice ale autorului în necropola de secolul IV p.Hr. de la Mihălășeni¹¹. Observațiile prilejuite de cercetarea necropolei de la Mihălășeni fac notă comună cu investigațiile din alte necropole ale culturii Sântana de Mureș din această zonă și ilustrează dinamica comunităților culturii amintite, dar și diferite aspecte legate de comportamentul funerar.

Publicarea celor două monografii dedicate bisericii din satul Hănești a reprezentat un nou prilej de a aduce în discuție evoluția istorică a comunităților din această regiune și a potențialului arheologic, dar fără o tratare amănunțită a acestuia și chiar cu anumite inadvertențe¹².

Și în studiul monografic dedicat satului Borolea, se discută, în contextul general al descoperirilor din județul Botoșani, caracteristicile

⁹ F. Aprotosoiaie, *Cercetări arheologice efectuate în împrejurimile orașului Săveni*, în *Din trecutul județului Botoșani*, p. 157-175; Idem, *Câteva noi puncte arheologice descoperite în zona Săvenilor și în împrejurimi*, în *Hierasus*, 1979, p. 121-129.

¹⁰ D. Monah, Șt. Cucoș, *Așezările culturii Cucuteni din România*, Iași, 1985 (în continuare *Așezările culturii Cucuteni...*); D. N. Popovici, *Cultura Cucuteni, faza A. Repertoriul așezărilor (I)*, în *BMA*, VII, Piatra-Neamț, 2000, p. 69.

¹¹ O. L. Șovan, *Necropola de tip Sântana de Mureș-Ćerneathov de la Mihălășeni (județul Botoșani)*, Târgoviște, 2005.

¹² A. Damian, *Monografia bisericii „Adormirea Maicii Domnului”-Hănești*, 2002, p. 9, scrie despre existența pe teritoriul comunei Hănești a 85 de puncte arheologice și despre piese paleolitice ce aparțin „tardemozianului” (!), afirmații care sunt amendabile; vezi și L. Manole, *Biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”...*, p. 15.

principalelor etape cronologice care au constituit „istoria străveche și veche a satului”¹³.

Începând cu anul 2004, autorul acestor rânduri a efectuat recunoașteri arheologice de suprafață pe teritoriul comunei Hănești, cu scopul de a verifica unele dintre vechile descoperiri, dar și pentru identificarea unor noi puncte arheologice¹⁴. Pentru completarea tabloului descoperirilor arheologice de pe Valea Bașeului, în perioada 2006-2007, au fost extinse investigațiile și asupra teritoriului comunei vecine - Vlăsinești - prilej cu care au fost identificate și înregistrate mai multe situri arheologice necunoscute până în acel moment¹⁵.

¹³ I. D. Avârvări, *Borolea - sat vechi de răzeși*, Botoșani, 2007, p. 164-170.

¹⁴ V. Diaconu, *Recunoașteri arheologice de suprafață în comuna Hănești, județul Botoșani*, în *Forum Cultural*, VII/2, 2007, p. 8-14; Idem, *Unele date privind epoca bronzului pe Valea Bașeului*, în *Forum Cultural*, VII/4, 2007, p. 4-6; Idem, *Despre o așezare a culturii Noua în comuna Hănești (jud. Botoșani)*, în *Forum Cultural*, VII/2, 2008, p. 8-13.

¹⁵ Idem, *Noi materiale arheologice din comuna Vlăsinești, județul Botoșani*, în *Suceava*, XXXI-XXXII-XXXIII (2004-2005-2006), 2007, p. 91-102.

Repertoriul siturilor arheologice*

1. Hănești - *La grajduri* sau *Malul iazului*

- A. Sondaj, S. Marinescu-Bîlcu și F. Aprotosoiaie, 1971.
- B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 75-80 m; altitudine relativă: 2 - 5 m; hartă topografică: L-35-06-B; coordonate GPS: 47°55'28" N, 26°58'44" E.
- C. Așezarea ocupă o zonă joasă, pe malul stîng al iazului, la 1,2 km nord de sat.
- D. Cu ocazia lucrărilor de construcție a complexului piscicol de pe iazul Hănești, s-a descoperit, în anul 1966, o așezarea caracteristică pentru cultura Cucuteni, faza B. În anul 1971, printr-un sondaj, au fost cercetate două locuințe parțial distruse. Materialul descoperit în această așezare este constituit din fragmente ceramice și vase întregi, o statueta zoomorfă, un corn de bovidu și un pumnal de aramă, cu nervură centrală, longitudinală, prins cu trei nituri într-un mîner de lemn. Au fost recoltate și fragmente ceramice de tip Cucuteni C. Din această așezare provin și cîteva piese specifice culturii Horodiștea.
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului Săveni și ale Muzeului Județean Botoșani.
- F. A. Crâșmaru, *Contribuții la cunoașterea neoliticului...*, p. 282-283; S. Morintz, *Les fouilles archéologique (1972)...*, p. 339;

* În acest repertoriu au fost incluse doar siturile arheologice. Nu au fost menționate și descoperirile izolate, cele mai multe fiind reprezentate prin piese de silex, în general atipice, identificate în diferite puncte de pe teritoriul comunei Hănești. În lipsa unor cercetări amănunțite, aceste piese izolate nu pot fi considerate indicii clare ale existenței unor situri arheologice în punctele respective.

F. Aprotosoai, *Cercetări arheologice...*, p. 164, 167; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.1.A., p. 139.

2. Hănești - Moviliță

- A. Cercetări sistematice, N. Zaharia, Em. Zaharia, F. Aprotosoai, 1971, 1973; O-L. Șovan, 1983.
- B. Forma de relief: martor de eroziune; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 74 m; altitudine relativă: 3 m; hartă topografică: L-35-06-B; coordonate GPS: 47°54'37" N, 26°58'56" E.
- C. Acest punct se află pe un martor de eroziune de pe malul drept al Bașeului, la 150 m de pod, în marginea estică a satului.
- D. Cercetările arheologice au pus în evidență existența unei necropole din secolul IV p.Hr. Cu această ocazie au fost descoperite și materiale arheologice din alte epoci istorice: piese de silex specifice paleoliticului superior (un nucleu conic și două lame retușate). Pentru eneolitic sunt caracteristice câteva fragmente ceramice cucuteniene, din fazele A-B și B. Tot aici au fost descoperite și câteva recipiente ceramice specifice culturii Horodiștea. Cercetarea necropolei de tip Sântana de Mureș a permis investigarea a 70 de morminte de înhumăție și incinerăție, și recuperarea unui material arheologic deosebit de bogat și diversificat (ceramică, obiecte de podoabă, arme). Au mai fost recoltate și fragmente ceramice din secolele XV-XVI și XVII-XVIII.
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului Săveni și ale Muzeului Județean Botoșani.
- F. N. Zaharia, *Cercetări de suprafață efectuate în Moldova...*, p. 902; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 245; S. Morintz, *Les fouilles archéologique en Roumanie (1973)*, în *Dacia*, N.S. XVII, 1973, p. 377-378; N. Zaharia, Em. Zaharia, *Rezultatele cercetărilor arheologice...*, p. 144; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.1.B, p. 139; D. Monah,

Șt. Cucuș, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 104; Em. Zaharia, N. Zaharia, O-L. Șovan, *Necropola din secolul IV...*; Al. Păunescu, *Paleoliticul și Mezoliticul de pe teritoriul Moldovei cuprins între Siret și Prut*, vol. 2/1, București, 1999, p. 115.

3. Hănești - Râpa Țurcanului

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu și R. Diaconu, 2004-2007.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul III; altitudine absolută: 115-125 m; altitudine relativă: 45-55 m; hartă topografică: L-35-06-B; coordonate GPS: 47°54'23" N, 26°58'18" E.
- C. Așezarea se află în marginea vestică a satului, pe panta Dealului Marandei, în apropierea cimitirului și este limitată spre sud-est de albia adâncă a unui torent.
- D. Alunecările de teren și săpăturile din cimitirul aflat în apropiere au scos la suprafață numeroase fragmente ceramice de la sfârșitul epocii bronzului (cultura Noua) și hallstattiene, precum și resturi osteologice consistente. Materialul ceramic provine de la diferite tipuri de recipiente precum: vase cu corp globular, cești, străchini, vase-sac. Tot în acest punct a fost descoperit un cuțit curb de silex, fragmentar și puternic lustruit, care aparține sfârșitului epocii bronzului.
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. V. Diaconu, *Recunoașteri arheologice de suprafață...*, p. 10.

4. Hănești - Vatra satului I

- A. Descoperiri întâmplătoare.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 110-120 m; altitudine relativă: 35- 45 m; hartă topografică: L-35-06-B.

- C. Mai multe materiale arheologice au fost semnalate în apropierea bisericii și pe proprietățile învecinate.
- D. Din acest punct au fost recoltate fragmente ceramice specifice culturii Cucuteni, faza B. De asemenea, la săparea unui beci, în curtea locuitorului Costache Rotaru, au fost descoperite trei morminte cu schelete în poziție chircită, din prima epocă a fierului, dar care au fost distruse, păstrându-se doar inventarul ceramic asociat cu acestea. Tot în această zonă au fost recoltate și fragmente ceramice din secolele XVI-XVIII. În perimetrul proprietății lui N. Gagos, au fost descoperite numeroase fragmente ceramice încadrate între secolele XIII-XVIII. Potrivit informațiilor locuitorului D. Cuciureanu, în timpul lucrărilor pentru renovarea bisericii, au fost găsite și distruse mai multe morminte, care aveau ca inventar vase ceramice și piese de podoabă; asupra încadrării cultural-cronologice a ultimelor descoperiri nu ne putem pronunța, deoarece nu s-a mai păstrat nimic din inventarul acestora. La verificarea noastră din 2005 au fost identificate doar câteva fragmente de vase hallstattiene.
- E. Materiale aflate în colecțiile Institutului de Arheologie Iași și ale Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. N. Zaharia, *Cercetări de suprafață efectuate în Moldova...*, p. 902; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 245; F. Aprotosoiaie, *Cercetări arheologice...*, p. 164; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.1.C., p. 139.

5. Hănești - Vatra satului II

- A. Sondaj, N. Zaharia, Em. Zaharia, F. Aprotosoiaie, 1965, 1971, 1972.
- B. Forma de relief: terasă medie; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 90 m; altitudine relativă: 15 m; hartă topografică: L-35-06-B.
- C. Pe terasa medie din dreapta Bașeului, în curtea primăriei.

- D.** În anul 1965, în această zonă au fost descoperite întâmplător cinci morminte de înhumăție, iar în anul 1969 au mai fost identificate încă două morminte. Complexele funerare, orientate nord-sud, aveau ca inventar vase ceramice, două fibule de bronz, un pieptene de os, etc. Materialul arheologic demonstrează existența unei necropole din secolul IV p.Hr. (cultura Sântana de Mureș-Cerneahov). Mare parte a necropolei este distrusă de construcțiile actuale.
- E.** Materiale aflate în colecțiile Muzeului Săveni.
- F.** S. Morintz, *Les fouilles archéologique (1973)...*, în *Dacia*, N.S. XVII, 1973, p. 377; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.1.D., p. 140.

6. Hănești - La Stoica

- A.** Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2007.
- B.** Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 80-85 m; altitudine relativă: 10-15 m; hartă topografică: L-35-06-B; coordonate GPS: 47°53'38" N, 26°59'28" E.
- C.** În marginea sud-estică a satului, pe terasa inferioară din dreapta Bașeului, înspre Moara Jorii.
- D.** De pe un teren agricol au fost recoltate bucăți de lipitură și câteva piese de silex, dintre care unele patinate, specifice probabil paleoliticului. Se remarcă o piesă care păstrează fine retușe marginale.
- E.** Materiale aflate la Muzeul de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F.** Inedite.

7. Hănești - Malul drept al Bașeului

- A.** Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2007, 2008.
- B.** Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 77-80 m; altitudine relativă: 3-5 m; hartă topografică: L-35-06-B; coordonate GPS: 47°53'30" N, 27°00'04" E.

- C. În marginea sud-estică a satului, pe un tăpșan de pe malul drept al Bașeului, la jumătatea distanței dintre Hănești și Moara Jorii.
- D. Pe terenurile agricole din acest punct au fost descoperite mai multe piese de silex, dintre care se remarcă o așchie lamelară, retușată și cu o patină superficială, precum și câteva oase, de mici dimensiuni, fosilizate. Pentru că nu au fost găsite materiale arheologice din alte perioade, piesele amintite pot fi atribuite paleoliticului superior.
- E. Materiale aflate la Muzeul de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. Inedite.

8. Hănești - *Valea Hârtopului*

- A. Semnalare F. Aprotosoae; informații neverificate de colectivul *RAJB*.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul III; altitudine absolută: 120-140 m; altitudine relativă: 50-70 m; hartă topografică: L-35-06-B.
- C. La 0,5 km sud-vest de sat, în apropierea unui curs de apă cu caracter semipermanent.
- D. În acest punct au fost semnalate piese de silex (lame, gratoar, vârf de săgeată), fragmente ceramice atribuite culturii Cucuteni, probabil faza A, dar și fragmente ceramice din secolul IV p.Hr.
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului Săveni.
- F. Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.1.E., p. 140; D. Monah, Șt. Cucoș, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 104, nr. 500; D. Popovici, *Cultura Cucuteni, faza A...*, p. 69, nr. 30.2.1.

9. Hănești - *Pe scruntar*

- A. Semnalare neverificată de colectivul *RAJB*.
- B. Forma de relief: martor de eroziune; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 70 m; altitudine relativă: 1-2 m; hartă topografică: L-35-06-B.

- C. În șesul Bașeului, în partea de sud-est a iazului, lângă fosta brigadă a S.M.A-Hănești.
- D. Cu prilejul unor săpături întâmplătoare au fost descoperite fragmente ceramice specifice culturii Cucuteni, epocii bronzului (fază neprecizată) și numeroase fragmente specifice secolului IV p.Hr.
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului Săveni.
- F. N. Zaharia, *Cercetări de suprafață efectuate în Moldova...*, p. 902; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 245; F. Aprotosoiaie, *Cercetări arheologice...*, p. 164; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.1.F., p. 140; D. Monah, Șt. Cucuș, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 104.

10. Hănești - La iezătură

- A. Descoperiri întâmplătoare.
- B. Forma de relief: terasă inferioară; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 75 m; altitudine relativă: 1-2 m; hartă topografică: L-35-06-B.
- C. În marginea de est a iazului, pe terasa inferioară a râului, în apropierea fermei piscicole.
- D. Sunt semnalate fragmente ceramice din secolul IV p.Hr., iar unele sunt caracteristice secolului V p.Hr. Tot în acest punct au mai fost descoperite și fragmente ceramice din secolele XVII-XVIII. La 20 m de iezătură, la adâncimea de - 0,60 m s-a găsit întâmplător un vas de mari dimensiuni și resturi de oase umane. După fotografia publicată a vasului, este vorba despre o urnă specifică secolului IV p.Hr.
- E. Materiale aflate în colecțiile Institutului de Arheologie Iași.
- F. N. Zaharia, *Cercetări de suprafață efectuate în Moldova...*, p. 902; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 245; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.1.G., p. 140; D. Monah, Șt. Cucuș, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 104.

11. Hănești - *La budăi*

- A. Cercetări de suprafață, N. Zaharia, 1954; verificare, V. Diaconu, 2004.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul III; altitudine absolută: 145 m; altitudine relativă: 20 m; hartă topografică: L-35-06-B; coordonate GPS: 47°54'47" N, 26°57'19" E.
- C. La 2 km nord-vest de sat, lângă izvoarele de la poalele Dealului Bordeielor, în apropierea locului numit Bucheliștea Veche.
- D. Pe terenurile agricole din preajma izvoarelor au fost găsite fragmente ceramice aparținând culturii Cucuteni, probabil faza B, precum și fragmente ceramice din prima epocă a fierului. La verificarea noastră din 2004, pe muchia dealului, înspre sat, au fost descoperite mai multe silexuri, dintre care se remarcă unele patinate, iar altele erau calcinate.
- E. Materiale aflate în colecțiile Institutului de Arheologie Iași și ale Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. N. Zaharia, *Cercetări de suprafață efectuate în Moldova...*, p. 902; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 245; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.1.H., p. 140; D. Monah, Șt. Cucoș, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 104; V. Diaconu, *Recunoașteri arheologice de suprafață...*, p. 10.

12. Hănești - *La hârtop*

- A. Descoperire întâmplătoare.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; hartă topografică: L-35-06-B.
- C. Pe hârtopul de pe podișul situat la 2 km sud-est de pădure și la aproximativ 2 km sud de sat.
- D. În acest punct s-a descoperit o așezare din care s-au cules fragmente ceramice caracteristice secolele XVII-XVIII.
- E. Materiale aflate în colecțiile Institutului de Arheologie Iași.

- F. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 245; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.1.I., p. 140.

13. Hănești - *La tăpșan*

- A. Descoperiri întâmplătoare; verificare V. Diaconu, 2005.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 110 m; altitudine relativă: 25 m; hartă topografică: L-35-06-B; coordonate GPS: 47°52'25" N, 26°57'24" E.
- C. Pe terasa înaltă din dreapta Bașeului, pe partea stângă a drumului Hănești-Săveni, la aproximativ 1 km nord-vest de sat.
- D. În acest punct a fost descoperită ceramică Cucuteni (fazele A-B și B), unelte de silex, o fusaiolă și fragmente ceramice de la sfârșitul epocii bronzului. Câteva fragmente ceramice ar putea aparține primei epoci a fierului.
- E. Materiale aflate în colecțiile Institutului de Arheologie Iași și ale Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. Aprotosoiaie, *Cercetări arheologice...*, p. 164; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.1.I., p. 140; D. Monah, Șt. Cucoș, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 104.

14. Hănești - *Grădina C.A.P.*

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2009.
- B. Forma de relief: martor de eroziune; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 75 m; altitudine relativă: 2 m; hartă topografică: L-35-06-B; coordonate GPS: 47°54'25" N, 26°59'12" E.
- C. Pe malul stâng al râului, la 0,3 km est de sat, pe panta sudică a grindului din șesul Bașeului.
- D. În acest punct sunt semnalate fragmente ceramice din secolele XIV-XVII. La verificarea noastră din anul 2009 am descoperit și câteva fragmente ceramice cucuteniene, precum și unele piese de silex (răzuitor, lamă, așchii).

- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului Săveni și ale Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. F. Aprotosoai, *Cercetări arheologice...*, p. 161; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.1.K., p. 141.

15. Borolea - *Pârâul Sarata*

- A. Semnalare neverificată de colectivul *RAJB*.
- B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul III; altitudine absolută: 140 m; altitudine relativă: 10 m; hartă topografică: L-35-07-A.
- C. La aproximativ 0,5 km nord-vest de satul Borolea, spre nord de pădurea localității.
- D. În acest punct este menționată o așezare din care s-au cules fragmente ceramice încadrate cronologic între secolele II-IV p.Hr. Tot în acest punct a fost descoperită o monedă de argint macedoneană, cu efigia lui Alexandru cel Mare.
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului Săveni și ale Muzeului Județean Botoșani.
- F. F. Aprotosoai, *Cercetări arheologice...*, p. 167; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.2.A., p. 141.

16. Borolea - *La nord-vest de sat*

- A. Descoperire întâmplătoare realizată de elevii școlii din localitate.
- B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul III; altitudine absolută: 150-170 m; altitudine relativă: 20-40 m; hartă topografică: L-35-07-A.
- C. La aproximativ 0,5 km nord-vest de satul Borolea, spre nord față de pădurea localității.
- D. În acest punct a fost descoperită o monedă de aur, atribuită greșit lui Iustinian. Moneda este de fapt o imitație genoveză a unei emisiuni a dogelui venețian Antonio Venier, 1382-1400. La verificarea noastră de teren din 2009, în această zonă au fost descoperite puține fragmente ceramice specifice evului

mediu (probabil secolele XV-XVI) și câteva fragmente lucrate dintr-o pastă neomogenă, arsă necorespunzător, de factură preistorică.

- E. Moneda se află în colecția numismatică a Muzeului Județean Botoșani, nr. inv. - 1571.
- F. Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.2.B., p. 141; O. Iliescu, *La monnaie génoise dans les pays roumains aux XIIIe-XVe siècles*, în Șt. Pascu (ed.), *Colocviul româno-italian „Genovezii la Marea Neagră în secolele XIII-XIV”*, București, 1977, p. 168 și nota 80; V. Mihăilescu-Bârliba, P. Șadurschi, *Monede inedite din colecția Muzeului de Istorie din Botoșani*, în *Hierasus*, XI, 2001, p. 68, pl. 7/49.

17. Borolea - *La școală*

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2008.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul III; altitudine absolută: 177 m; altitudine relativă: 45-50 m; hartă topografică: L-35-07-A; coordonate GPS: 47°56'52" N, 27°01'32" E.
- C. În spatele școlii, pe un teren ușor în pantă, la 0,15 km vest de iaz.
- D. De pe acest teren au fost recuperate fragmente ceramice specifice secolului IV p.Hr. și din evul mediu (secolele XV-XVI).
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. Inedite.

18. Borolea - *La est de biserică*

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2008.
- B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul III; altitudine absolută: 155 m; altitudine relativă: 20-25 m; hartă topografică: L-35-07-A; coordonate GPS: 47°57'02" N, 27°01'30" E.
- C. În marginea sudică a satului, în stânga drumului ce duce spre Zahoreni.

- D. Din acest punct provin mai multe fragmente ceramice datate în evul mediu, probabil secolele XVI-XVII.
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. Inedite.

19. Borolea - *La sud-vest de sat*

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2009.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul III; altitudine absolută: 145-155 m; altitudine relativă: 40-50 m; hartă topografică: L-35-07-A; coordonate GPS: 47°56'34" N, 26°59'51" E.
- C. Așezarea se află pe malul stâng al pârâului Avrămeni, la 2 km sud-vest de sat și ocupă un bot de deal, apărat din trei părți de pante abrupte.
- D. De pe terenurile agricole au fost recuperate numeroase fragmente ceramice de culoare cărămidie, bucăți de chirpic de mari dimensiuni și piese de silex, cele mai multe fiind deșeuri de prelucrare. Pe baza fragmentelor ceramice recuperate, așezarea poate fi atribuită culturii Cucuteni (probabil faza B).
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. Inedite.

20. Borolea - *Hârtop*

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2009.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul IV; altitudine absolută: 190 m; altitudine relativă: 30 m; hartă topografică: L-35-07-A și L-35-06-B; coordonate GPS: 47°56'33" N, 27°00'38" E.
- C. Așezarea se află pe panta sud-vestică a dealului, la 1,2 km de sat, fiind afectată de puternice alunecări de teren.
- D. De pe terenurile agricole au fost recuperate fragmente ceramice de factură eneolitică (cultura Cucuteni, fază neprecizată), dar și

de la sfârșitul epocii bronzului (cultura Noua). Tot aici au mai fost identificate câteva piese de silex, dintre care amintim un răzuitor de factură eneolitică. Câteva fragmente ceramice, dintre care unul provine de la un vas decorat pe buză cu alveole, ar putea fi atribuite secolelor V-VII.

- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. Inedite.

21. Moara Jorii - *Pe grind sau Grădina lui Petrescu*

- A. Cercetare de suprafață, N. Zaharia și Em. Zaharia, 1954; verificare V. Diaconu, 2008, 2009.
- B. Forma de relief: martor de eroziune; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 72 m; altitudine relativă: 2 m; hartă topografică: L-35-07-A; coordonate GPS: 47°53'05" N, 27°01'37" E.
- C. Pe grindul aflat în dreapta Bașeului¹, în partea de est a satului.
- D. Materialul arheologic recoltat din acest punct cuprinde fragmente ceramice cucuteniene, faza A, ceramică de la sfârșitul epocii bronzului, din prima epocă a fierului și din secolul IV p.Hr. Sunt menționate și materiale ceramice din secolele XII-XIII. Materialele arheologice sunt răspândite pe o suprafață de aproximativ 10000 m².
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului Săveni, ale Institutului de Arheologie Iași și ale Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. N. Zaharia, *Cercetări de suprafață efectuate în Moldova...*, p. 902; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 253; F. Aprotosoiaie, *Cercetări arheologice...*, p. 168; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.3.A, p. 141; D. Monah, Șt. Cucos, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 120, nr. 673; D. Popovici, *Cultura Cucuteni, faza A...*, p. 69, nr. 30.3.1.

¹ În *RAJB* așezarea este plasată eronat pe malul stâng al Bașeului.

22. Moara Jorii - *Sectorul zootehnic*

- A. Semnalare neverificată de colectivul *RAJB*; cercetare de suprafață, V. Diaconu, 2009.
- B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 80-90 m; altitudine relativă: 10-20 m; hartă topografică: L-35-07-A.
- C. Punct situat la aproximativ 1 km nord de sat, în apropierea fostului sector zootehnic II-C.A.P., pe panta vestică a unei ridicături.
- D. În acest punct au fost descoperite fragmente ceramice cucuteniene, fazele A-B și B, și din cea de a doua epocă a fierului. La verificarea noastră din 2009 au fost recoltate câteva fragmente ceramice atipice, a căror încadrare cronologică este greu de precizat.
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului Săveni.
- F. F. Aprotosoiaie, *Cercetări arheologice...*, p. 168, Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.3.B, p. 143; D. Monah, Șt. Cucos, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 120.

23. Moara Jorii - *Pe Podiș sau Hârtopul Țânțărenilor*

- A. Cercetări de suprafață, N. Zaharia, Em. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița; verificare V. Diaconu, 2008.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul III; altitudine absolută: 120 m; altitudine relativă: 10 m; hartă topografică: L-35-07-A.
- C. În apropierea hârtopului Valea Hodoroaia, care separă Dealul Mălăiște de Dealul Hodoroaia, la 2 km nord față de Moara Jorii, în apropierea unor izvoare.
- D. S-au descoperit așchii de silex de tehnică musteriană, piese de silex și fragmente ceramice specifice culturii Cucuteni, faza B, materiale specifice culturii Noua, precum și fragmente ceramice și un vîrf de lance din fier, cu tijă cilindrică, atribuite secolelor XVII-XVIII. La verificarea noastră din 2008 au fost recuperate doar fragmente ceramice cucuteniene și piese de silex.

- E. Materiale aflate la Institutul de Arheologie Iași, Muzeul Săveni și Muzeul de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 253; F. Aprotosoiaie, *Cercetări arheologice...*, p. 168; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.3.C., p. 141; D. Monah, Șt. Cucuș, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 120; A. C. Florescu menționează în punctul Dealul Hodoroaia o așezare a culturii Noua, cu cenușare, care poate fi plasată în acest loc; A. C. Florescu, *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni. Așezări și necropole*, în *CCDJ*, IX, 1991, 354/M, 2, p. 93.

24. Moara Jorii - *La Roza*

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2007- 2009.
- B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 80-85 m; altitudine relativă: 5-10 m; hartă topografică: L-35-07-A; coordonate GPS: 47°53'22" N, 27°00'20" E.
- C. La 0,2 km vest de intrarea în sat, pe un tăpșan din dreapta Bașeului, mărginit de o mică ravenare.
- D. De pe terenurile agricole au fost culese numeroase fragmente ceramice, unele dintre acestea fiind decorate cu caneluri, caracteristice primei epoci a fierului. Tot în acest punct au mai fost descoperite câteva piese de silex, dintre care unele prezintă o patină superficială, ceea ce permite încadrarea lor în paleolitic.
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. Inedite.

25. Moara Jorii - *La Rusu sau Marginea estică a satului*

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2008, 2009.
- B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 73-75 m; altitudine relativă: 3-5 m; hartă topografică: L-35-07-A; coordonate GPS: 47°53'05" N, 27°01'15" E.

- C. În marginea estică a satului, pe terasa din dreapta râului și în apropierea podului peste Bașeu.
- D. Lucrările agricole și eroziunea solului au scos la suprafață numeroase fragmente ceramice, câteva fiind specifice culturii Cucuteni (faza B), iar cele mai multe sunt caracteristice secolului IV p.Hr.
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. Inedite.

26. Sarata Basarab - *Teritoriul satului*

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2008.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul III; altitudine absolută: 150 m; altitudine relativă: 4 m; hartă topografică: L-35-07-A; coordonate GPS: 47°56'40" N, 27°02'02" E.
- C. Între satele Sarata Basarab și Borolea, pe un tăpșan de pe malul drept al pâ râului Sarata.
- D. În acest punct au fost identificate câteva piese de silex, patinate, specifice paleoliticului. Se remarcă o piesă cu *encoche*, un gratoar pe lamă și mai multe așchii de decorticare, cu urme de patină și rulare.
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. Inedite.

27. Sarata Basarab - *Fața satului*

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2008.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul III; altitudine absolută: 130 m; altitudine relativă: 4 m; hartă topografică: L-35-07-A; coordonate GPS: 47°56'26" N, 27°02'35" E.
- C. Pe malul stâng al pâ râului Sarata, pe panta dealului, la 0,2 km nord de sat.

- D. De pe terenurile arabile au fost recuperate fragmente ceramice lucrate la roată, de culoare cenușie, specifice secolului IV p.Hr. Tot pe aceeași suprafață se găsesc și numeroase bucăți de chirpic ars, cu urme ale structurii lemnoase, pe care a fost aplicat lutul. Suprafața așezării este de aproximativ 1500 m².
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. Inedite.

28. Sarata Basarab - *Dealul Sărății*

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2008.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul III; altitudine absolută: 125-130 m; altitudine relativă: 5-10 m; hartă topografică: L-35-07-A; coordonate GPS: 47°56'17" N, 27°02'55" E.
- C. Pe panta sudică a dealului din marginea satului, în stânga pâ râului Sarata, la 0,2 km est de biserică.
- D. În acest punct sunt semnalate câteva fragmente ceramice hallstattiene și numeroase fragmente de vase, specifice secolului IV p.Hr. Se remarcă fragmente de cupe, castroane, câni și chiupuri. Suprafața așezării este de aproximativ 5000 m².
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. Inedite.

29. Sarata Basarab - *Via lui Borcilă*

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2008, 2009.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul IV; altitudine absolută: 150-200 m; altitudine relativă: 5-30 m; hartă topografică: L-35-07-A; coordonate GPS: 47°56'23" N, 27°01'49" E.
- C. În partea de vest a satului, pe panta estică a dealului de lângă Casa de apă. Așezarea este mărginită de un afluent de dreapta al pâ râului Sarata.

- D. În acest punct au putut fi observate aproximativ 20 de cenușare, specifice culturii Noua, cu dimensiuni variabile, de pe suprafața cărora au fost recuperate fragmente ceramice, resturi osteologice, unelte de os, piatră, silex și o piesă de bronz. Sporadic se întâlnesc și fragmente ceramice hallstattiene și din sec. IV p.Hr.
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. V. Diaconu, *Despre o așezare a culturii Noua...*, p. 8-13.

30. Slobozia - *La odaie*

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2008.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul III; altitudine absolută: 85-90 m; altitudine relativă: 5 m; hartă topografică: L-35-06-B; coordonate GPS: 47°55'29" N, 26°59'48" E.
- C. La 0,5 km est de fostul I.A.S., în dreapta drumului ce duce spre Borolea, pe malul stâng al pârâului Avrămeni.
- D. De pe panta dealului au fost recuperate câteva fragmente ceramice hallstattiene și unele resturi osteologice. Așezarea ocupă o suprafață de aproximativ 1000 m².
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. Inedite.

31. Slobozia - *Râpa Turcului*

- A. Cercetare de suprafață, N. Zaharia și Em. Zaharia, 1954; V. Diaconu, 2008, 2009.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 90-95 m; altitudine relativă: 20-25 m; hartă topografică: L-35-06-B; coordonate GPS: 47°54'43" N, 26°59'50" E.
- C. În marginea de nord-est a satului, pe terasa înaltă, de o parte și de alta a Râpei Turcului.

- D. Materialul arheologic recuperat din acest punct constă în câteva piese de silex atribuite paleoliticului superior, fragmente ceramice specifice culturii Cucuteni, fazele A-B și B, ceramică de la sfârșitul epocii bronzului, dar și numeroase fragmente ceramice din secolul IV p.Hr.
- E. Materiale aflate în colecțiile Complexului Muzeal Moldova, ale Institutului de Arheologie Iași, ale Muzeului Săveni, ale Muzeului Județean Botoșani și ale Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. N. Zaharia, *Cercetări de suprafață efectuate în Moldova...*, p. 902; Idem, *Descoperiri paleolitice în Moldova...*, p. 23, pl. III/46; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 262; F. Aprotosoiaie, *Cercetări arheologice...*, p. 168; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.5.H., p.143; D. Monah, Șt. Cucoș, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 146; Al. Păunescu, *Paleoliticul și Mezoliticul de pe teritoriul Moldovei...*, p. 274.

32. Slobozia - La Zvâncu

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu și R. Diaconu, 2004.
- B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 75 m; altitudine relativă: 3 m; hartă topografică: L-35-06-B ; coordonate GPS: 47°53'58" N, 26°59'53" E.
- C. La poalele Dealului Mălăiște, în partea sud-estică a satului, pe o terasă joasă, la contactul cu șesul Bașeului.
- D. Din această zonă au fost recuperate mai multe piese de silex, dintre care unele de mari dimensiuni, patinate, specifice probabil paleoliticului. Se remarcă un burin pe așchie, un gratoar concav, lame retușate, un nucleu conic, așchii.
- E. Materiale aflate la Muzeul de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. V. Diaconu, *Recunoașteri arheologice de suprafață...*, p. 10-11.

33. Slobozia - *Panta vestică a Dealului Mălăiște sau La Popan*

- A. Cercetare de suprafață, N. Zaharia și Em. Zaharia, 1954; verificare, V. Diaconu, 2009.
- B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 75 m; altitudine relativă: 5 m; hartă topografică: L-35-07-A; coordonate GPS: 47°53'39" N, 27°00'41" E.
- C. Pe panta vestică a Dealului Mălăiște, la sud de fosta vie a locuitorului Gh. Popan.
- D. Din punct de vedere cronologic, materialul arheologic aparține culturii Cucuteni, fazele A-B și B. Pe locul unde a fost via lui Gh. Popan, s-au recoltat fragmente ceramice cucuteniene, din faza A, ceramică specifică culturii Horodiștea, materiale din secolul IV p.Hr. La 0,2 km nord de via lui Popan, pe o suprafață mai reliefată a podișului s-au descoperit cenușare specifice culturii Noua, din care s-au cules fragmente ceramice și obiecte de os. La verificarea de teren din 2009, am identificat un singur cenușar, în marginea terasei, cu dimensiunile de 20 x 17 m, de pe suprafața căruia am recuperat numeroase fragmente ceramice, un frecător de piatră și câteva unelte de os. Tot în cuprinsul acestei așezări sunt menționate și fragmente ceramice specifice hallstattului timpuriu (cultura Corlăteni-Chișinău).
- E. Materiale aflate la Muzeul Săveni, Institutul de Arheologie Iași și Muzeul de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.
- F. N. Zaharia, *Cercetări de suprafață efectuate în Moldova...*, p. 902; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 262-263; F. Aprotosoae, *Cercetări arheologice...*, p. 168; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.5.A., p. 142; D. Monah, Șt. Cucos, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 146, nr. 955; D. Popovici, *Așezările culturii Cucuteni, faza A...*, p. 69, nr. 30.5.2; A. László, *Începuturile epocii fierului la est de Carpați*, în *B.Thr.*, VI, București, 1994, p. 180, pc. 217b.

34. Slobozia - *Dealul Viei*

- A. Cercetare de suprafață, N. Zaharia, 1954.
- B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 90-100 m; altitudine relativă: 20-30 m; hartă topografică: L-35-07-A.
- C. Pe muchia nord-vestică a Dealului Mălăiște, către șesul Bașeului.
- D. În acest punct s-au recoltat fragmente ceramice specifice culturii Cucuteni (faza B) și din prima epocă a fierului. Tot în aceeași zonă sunt semnalate câteva cenușare din cuprinsul cărora au fost recoltate bucăți de lipitură arsă, oase de animale și piese de silex.
- E. Materiale aflate în colecțiile Institutului de Arheologie Iași.
- F. N. Zaharia, *Cercetări de suprafață efectuate în Moldova...*, p. 902; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 262; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.5.B., p.142; D. Monah, Șt. Cucoș, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 146; A. László, *Începuturile epocii fierului...*, p. 180, pc. 217a.

35. Slobozia - *Poala sudică a Dealului Mălăiște*

- A. Cercetare de suprafață, N. Zaharia, 1954; verificare, V. Diaconu, 2008.
- B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 70 m; altitudine relativă: 2 m; hartă topografică: L-35-07-A.
- C. Pe terasa de sud a Dealului Mălăiște, în via locuitorului Grigore Tilică.
- D. Din acest punct au fost recoltate piese de silex patinate, specifice paleoliticului mijlociu, dar a fost descoperită și o așchie masivă, trecută prin foc, care prin unghiul deschis pe care-l face planul de lovire cu suprafața de desprindere indică o tehnică specifică paleoliticului inferior. Tot aici au mai fost descoperite fragmente ceramice caracteristice culturii Cucuteni,

faza B, ceramică din secolul IV p.Hr. și din evul mediu, secolele XI-XII, XIV-XV, XVIII.

E. Materiale aflate în colecțiile Institutului de Arheologie Iași.

F. N. Zaharia, *Cercetări de suprafață efectuate în Moldova...*, p. 902; Idem, *Descoperiri paleolitice în Moldova...*, p. 24; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 262; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.5.C., p. 142.

36. Slobozia - *Marginea sudică a satului*

A. Cercetare de suprafață, N. Zaharia, 1954; V. Diaconu, 2006.

B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 70 m; altitudine relativă: 2 m; hartă topografică: L-35-07-A.

C. Pe panta ușoară a Dealului Mălăiște, în marginea sudică a satului.

D. În acest punct au fost recoltate fragmente de vase cucuteniene, din faza A, piese de silex, ceramică din secolul IV p.Hr. și din secolele XVII-XVIII. La verificarea noastră au fost descoperite fragmente ceramice și două pipe de lut, încadrate în secolele XVII-XVIII.

E. Materiale aflate în colecțiile Institutului de Arheologie Iași.

F. N. Zaharia, *Cercetări de suprafață efectuate în Moldova...*, p. 902; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 263; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.5.D., p. 142; D. Monah, Șt. Cucos, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 146, nr. 954; D. Popovici, *Așezările culturii Cucuteni, faza A...*, p. 69, nr. 30.5.2.

37. Slobozia - *La sud de sat*

A. Cercetare de suprafață, N. Zaharia și Em. Zaharia, 1954.

B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 75 m; altitudine relativă: 2 m;

hartă topografică: L-35-07-A ; coordonate GPS: 47°54'20" N, 26°59'52" E.

- C. La aproximativ 1,5 km sud de sat, pe panta Dealului Mălăiște.
- D. De pe suprafața așezării au fost recolate piese de silex, patinate puternic, aparținând unei perioade neprecizate a paleoliticului superior, fragmente ceramice cucuteniene, fragmente ceramice hallstattiene, materiale arheologice din secolul IV p.Hr., cu unele elemente databile chiar în secolul V p.Hr. De asemenea, a mai fost descoperit material ceramic caracteristic secolelor VIII-X și XIV-XVIII.
- E. Materiale aflate în colecțiile Institutului de Arheologie Iași.
- F. N. Zaharia, *Cercetări de suprafață efectuate în Moldova...*, p. 902; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 262; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.5.E., p. 142.

38. Slobozia - În apropiere de Troian

- A. Cercetare de suprafață, colectivul *RAJB*, 1973; V. Diaconu și R. Diaconu, 2004-2006.
- B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 75-87 m; altitudine relativă: 5-10 m; hartă topografică: L-35-07-A ; coordonate GPS: 47°53'53" N, 27°00'21" E.
- C. La aproximativ 0,3 km est de val, pe buza terasei inferioare a Bașeului. La baza terasei se află mai multe izvoare.
- D. Din acest punct a fost recuperat un material arheologic consistent, specific fazei B a culturii Cucuteni. La verificarea noastră, de pe terenurile agricole din acest punct, au fost recoltate fragmente ceramice cu urme de pictură, percutoare, lame, răzuitoare și așchii de silex, bucăți de chirpic. În apropiere au fost descoperite și câteva fragmente ceramice din prima epocă a fierului.
- E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului Săveni și ale Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.

- F. F. Aprotosoae, *Cercetări arheologice...*, p. 161; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.5.F., p. 143; D. Monah, Șt. Cuceș, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 146; V. Diaconu, *Recunoașteri arheologice de suprafață...*, p. 11.

39. Slobozia - În zona valului

- A. Cercetare de suprafață, N. Zaharia și Em. Zaharia, 1954.
B. Forma de relief: terasă; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 80-90 m; altitudine relativă: 10-20 m; hartă topografică: L-35-07-A.
C. La 0,3 km est de punctul precedent, pe traseul valului.
D. Pe terenurile agricole au fost descoperite așchii de silex și un nucleu conic, care, din punct de vedere tipologic, aparțin paleoliticului superior.
E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului Săveni și ale Institutului de Arheologie Iași.
F. N. Zaharia, *Descoperiri paleolitice în Moldova...*, p. 24; F. Aprotosoae, *Cercetări arheologice...*, p. 161; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.5.G., p. 143; Al. Păunescu, *Paleoliticul și Mezoliticul de pe teritoriul Moldovei...*, p. 274.

40. Slobozia - Muchia Dealului Hodoroaia

- A. Recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2008.
B. Forma de relief: deal; bazin hidrografic: Bașeu; afluent de gradul II; altitudine absolută: 210 m; altitudine relativă: 100 m; hartă topografică: L-35-07-A.
C. Pe muchia Dealului Hodoroaia, între movilele VIII-IX (nr. 19-20 din *RAJB*).
D. Aici au fost descoperite câteva așchii de silex și un răzuitor, dintre care unele patinate, probabil din paleolitic. Pieseile sunt răspândite pe o suprafață mică de teren, de aproximativ 200 m².

E. Materiale aflate în colecțiile Muzeului de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.

F. Inedite.

41. Slobozia - Troianul sau Valul Moldovei de Sus

A. Cercetare de suprafață, N. Zaharia și Em. Zaharia, 1954.

B. Hartă topografică: L-35-07-A.

C. Pe teritoriul comunei trece Valul Moldovei de Sus, dintre Jijia și Prut. Venind dinspre Zahoreni, valul traversează comuna Hănești pe lângă satul Sărata, continuă apoi la sud de Slobozia, oprindu-se la circa 1 km est-sud-est de satul Hănești, în valea Bașeului. În continuare, valul traversează Bașeul și se continuă și pe teritoriul comunei Dângeni. Lățimea valului este cuprinsă între 10 și 12 m, iar înălțimea medie este de 0,5 m. Înspre sud, valul era apărat de un șanț, aproape nivelat la ora actuală.

D. Spre capătul vestic al valului, pe o terasă, au fost descoperite fragmente ceramice corodate, specifice culturii Cucuteni.

E. -

F. Vezi Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.7., p. 144, cu bibliografia aferentă.

Movile

Cercetări de suprafață (1971) și sistematice (1972-1973), N. Zaharia, Em. Zaharia și F. Aprotosoiaie; recunoașteri arheologice de suprafață, V. Diaconu, 2008, 2009.

Până la întocmirea *Repertoriului Arheologic al Județului Botoșani*, pe teritoriul comunei Hănești erau cunoscute 11 movile, presupuse a fi monumente funerare, pe baza cercetării unora dintre ele. Prin intermediul recunoașterilor de suprafață din 2008, a mai fost identificată o nouă movilă, pe culmea Dealului Mălăiște.

Pentru o imagine cât mai completă, prezentăm amplasamentul geografic al fiecărei movile, dimensiunile aproximative ale acestora și eventualele urme arheologice identificate în apropierea lor.

Movila I - Cercetată sistematic, N. Zaharia, Em. Zaharia și F. Aprotosoiaie, 1972, 1973; înălțime: 1,5 m; diametru: 42 m. Movila era situată la 2 km est de satul Slobozia, spre poalele Dealului Mălăiște, pe partea stângă a Bașeului. Conținea morminte de la începutul epocii bronzului (culturile Iamnaja și catacombelor) și morminte sarmatice (punctul nr. 12 din *RAJB*).

Movila II - Cercetată sistematic, N. Zaharia, Em. Zaharia și F. Aprotosoiaie, 1972, 1973; înălțime: 1 m; diametru: 35 m. Movila era situată la 2 km est de satul Slobozia, spre poalele Dealului Mălăiște, pe partea stângă a Bașeului. Conținea morminte de la începutul epocii bronzului și morminte sarmatice (punctul nr. 13 din *RAJB*).

Movila III - Cercetată sistematic, N. Zaharia, Em. Zaharia și F. Aprotosoiaie, 1972-1973; înălțime: 0, 80 m; diametru: 46, 5 x 27 m; conținea morminte de la începutul epocii bronzului. La baza acestui tumul au fost descoperite materiale arheologice specifice culturii Cucuteni, faza B (punctul nr. 14 din *RAJB*).

Movila IV - Necercetată; înălțime: 1 m; diametru: 30 m. Situată pe Dealul Mălăiște, la 1,5 km est de satul Slobozia, în apropierea valului (punctul nr. 15 din *RAJB*).

Movila V - Necercetată; înălțime: 1 m; diametru: 32 m. Situată la 2, 2 km est de satul Slobozia și la 200 m est de val (punctul nr. 16 din *RAJB*).

Movila VI - Necercetată; înălțime: 4 m; diametru: 45 m. Situată la 2 km nord-est de satul Moara Jorii, spre capătul Dealului Hodoroaia (punctul nr. 17 din *RAJB*).

Movila VII - Necercetată; înălțime: 4 m; diametru: 50 x 40 m (fig. 43/1); Situată la 3 km nord-est de satul Moara Jorii, pe culmea Dealului Hodoroaia (punctul nr. 18 din *RAJB*).

Movila VIII - Necercetată; înălțime: 1,5 m; diametru: 30 m (fig. 43/1). Situată lângă movila prezentată anterior (punctul nr. 19 din *RAJB*).

Movila IX - Necercetată; înălțime: 8 m; diametru: 60 x 40 m (fig. 43/2). Situată pe culmea Dealului Hodoroaia, la 1,5 km sud de satul Sarata Basarab (punctul nr. 20 din *RAJB*).

Movila X - Necercetată; înălțime: 4 m; diametru: 40 x 30 m; Cunoscută și sub numele de *Movila Geamănă*, aceasta este situată pe

capătul nord-vestic al Dealului Hodoroaia, la aproximativ 1 km sud-vest de satul Sarata-Basarab (fig. 44/1). În apropierea acesteia, N. Zaharia menționează existența unor piese de silex și a unor fragmente ceramice cucuteniene, dar în urma verificărilor noastre nu au fost identificate urme arheologice (punctul nr. 21 din *RAJB*).

Movila XI - Necercetată; înălțime: 2,5 m; diametru: 30 x 40 m. Situată pe malul stâng al iazului, la 1,5 km nord-vest de Slobozia (fig. 44/2). În imediata apropiere se află o altă movilă, alungită, dar este dificil de precizat dacă este naturală sau antropică (punctul nr. 22 din *RAJB*).

Movila XII - Necercetată, identificată prin recunoașteri arheologice de suprafață în 2008; înălțime: 1 m; diametru: 30 x 35 m. Situată pe Dealul Mălăiște, la 50 m est de val, la 2,5 km nord-est de Slobozia.

Cartarea movilelor de pe teritoriul comunei Hănești ilustrează următoarea situație: un grup format din 5 movile (nr. I-V), situate la poalele Dealului Mălăiște; un alt grup format tot din 5 movile dispuse liniar, pe culmea Dealului Hodoroaia și două movile izolate. Amintim faptul că unele dintre movilele de pe Dealul Hodoroaia, datorită dimensiunilor, pot fi observate de la o distanță de peste 15 km.

Bibliografie: S. Morintz, *Les fouilles archéologique...* (1973), p. 378; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, XXIX.5.I., p. 143; Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până la bronzul mijlociu*, în *BMA*, VII, Piatra Neamț, 2000, p. 109, 118; Fl. Burtănescu, *Considerații asupra unor morminte tumulare de pe teritoriul Moldovei (perioada de tranziție-bronzul timpuriu)*, în *TD*, XVII, 1-2, 1996, p. 102; Idem, *Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut...*, p. 459-468.

Nr. Crt.	Locul descoperirii (Sat-toponim)	Încadrare cronologică										
		Paleolitic	Eneolitic	Tranziție	Ep. bronzului	Ep. fierului	Sec. II-V	Sec. VI-IX	Sec. X- XIII	Sec. XIV-XVI	Sec. XVII-XVIII	Incert
1	Hănești - <i>La grajduri</i> sau <i>Malul iazului</i>		•	•								
2	Hănești - <i>Movilișă</i>	•	•	•			•			•	•	
3	Hănești - <i>Râpa Țurcanului</i>				•	•						
4	Hănești - <i>Vatra satului I</i>					•				•	•	
5	Hănești - <i>Vatra satului II</i>						•					
6	Hănești - <i>La Stoica</i>	•?										•
7	Hănești - <i>Malul drept al Bazeului</i>	•										
8	Hănești - <i>Valea Hârtopului</i>		•				•					
9	Hănești - <i>Pe scuntar</i>		•		•		•					
10	Hănești - <i>La iezătură</i>						•				•	
11	Hănești - <i>La budăi</i>	•?	•			•?						
12	Hănești - <i>La hârtop</i>										•	
13	Hănești - <i>La tăpșan</i>		•		•	•						
14	Hănești - <i>Grădina C.A.P</i>		•							•	•	
15	Borolea - <i>Pârâul Sărata</i>					•	•					
16	Borolea - <i>La nord-vest de sat</i>									•		•
17	Borolea - <i>La școală</i>						•				•	
18	Borolea - <i>La est de biserică</i>										•	
19	Borolea - <i>La sud-vest de sat</i>		•									
20	Borolea - <i>Hârtop</i>		•		•			•				
21	Moara Jorii - <i>Pe grind</i> sau <i>Grădina lui Petrescu</i>		•		•	•	•		•			
22	Moara Jorii - <i>Sectorul zootehnic</i>		•			•						
23	Moara Jorii - <i>Pe Podiș</i> sau <i>Hârtopul Țânțărenilor</i>	•	•		•						•	
24	Moara Jorii - <i>La Roza</i>	•?				•						
25	Moara Jorii - <i>La Rusu</i> sau <i>Marginea estică a satului</i>		•				•					

Nr. Crt.	Locul descoperirii (Sat-toponim)	Încadrare cronologică										
		Paleolitic	Eneolitic	Tranziție	Ep. bronzului	Ep. fierului	Sec. II-V	Sec. VI-IX	Sec. X- XIII	Sec. XIV-XVI	Sec. XVII-XVIII	Incert
26	Sarata Basarab - <i>Teritoriul satului</i>	•										
27	Sarata Basarab - <i>Fața satului</i>						•					
28	Sarata Basarab - <i>Dealul Sărății</i>					•	•					
29	Sărata Basarab - <i>Via lui Borcilă</i>				•	•	•					
30	Slobozia - <i>La odaie</i>					•						
31	Slobozia - <i>Râpa Turcului</i>	•	•		•		•					
32	Slobozia - <i>La Zvâncu</i>	•										
33	Slobozia - <i>Panta vestică a Dealului Mălăiște sau La Popan</i>		•	•	•	•	•					
34	Slobozia - <i>Dealul Viei</i>		•		•	•						
35	Slobozia - <i>Poala sudică a Dealului Mălăiște</i>	•	•					•	•	•	•	
36	Slobozia - <i>Marginea sudică a satului</i>		•								•	
37	Slobozia - <i>La sud de sat</i>	•	•			•	•	•	•	•	•	
38	Slobozia - <i>În apropiere de Troian</i>		•			•						
39	Slobozia - <i>În zona valului</i>	•	•			•						
40	Slobozia - <i>Muchia Dealului Hodoroaia</i>	•										
41	Slobozia - <i>Troianul sau Valul Moldovei de Sus</i>		•									
42	Movile (I, II, III)		•		•		•					

Tabel 1 - **Încadrarea cronologică a descoperirilor arheologice de pe teritoriul comunei Hănești**

Considerații arheologice și istorice

Pe baza datelor prezentate în repertoriul siturilor, vom încerca să trasăm câteva coordonate de ordin arheologic și istoric, menite să ilustreze, în funcție de etapele cronologice atestate, dinamica locuirilor umane din arealul geografic analizat, trăsăturile culturii materiale și elemente legate de ritualurile funerare, atât cât pot fi cunoscute în actualul stadiu al cercetărilor.

1. Paleoliticul

Cele mai vechi urme de locuire atestate pe Valea Bașeului, și implicit pe teritoriul comunei Hănești, aparțin paleoliticului. În urma cercetărilor de suprafață, dar și prin săpăturile arheologice efectuate în cadrul unor situri din alte epoci, au fost identificate materiale specifice paleoliticului în 13 puncte, dintre care trei sunt nesigure în ceea ce privește încadrarea cronologică.

În funcție de etapele evolutive ale paleoliticului, descoperirile de până acum se prezintă astfel: un punct în care au fost descoperite piese litice caracteristice paleoliticului inferior¹; două descoperiri pot fi atribuite paleoliticului mijlociu, iar în alte șapte puncte sunt documentate piese caracteristice paleoliticului superior.

Din punct de vedere topografic, majoritatea punctelor paleolitice se găsesc în stânga Bașeului, pe pantele înșorite ale Dealului Mălăiște și ale Dealului Hodoroaia (fig. 4).

Pe baza datelor de care dispunem în acest moment, observăm că urme de locuire paleolitice se întâlnesc pe toate formele de relief, de la zonele joase de pe malurile Bașeului, până la culmile înalte ale

¹ N. Zaharia, *Descoperiri paleolitice în Moldova...*, p. 24.

dealurilor, fapt ce trebuie pus în legătură cu mobilitatea crescută a comunităților umane din acea perioadă, în strânsă conexiune cu strategiile de exploatare a mediului (vânătoare, pescuit, cules, etc.).

Existența unui număr însemnat de descoperiri paleolitice în această zonă, trebuie corelată și cu apropierea față de Valea Prutului (la 15-20 km spre est), care oferea importante cantități de silex², necesare pentru confecționarea uneltelor și armelor.

Numărul redus de piese și lipsa unor cercetări sistematice în aceste puncte face imposibilă orice încercare de stabilire a intensității locuirilor paleolitice. Materialul arheologic este constituit în cea mai mare parte din unelte de silex și deșeuri de prelucrare, fiind descoperite recent și câteva piese paleofaunistice.

Din punct de vedere tipologic, sunt cunoscute următoarele categorii de artefacte litice:

- nuclee; Slobozia - *Râpa Turcului*, Slobozia - *În zona valului*, Hănești - *Moviliță* (fig. 12/1);
- lame retușate; Hănești - *Moviliță* (fig. 12/2);
- lame neretușate; Slobozia - *Râpa Turcului* (fig. 13/4, 5), Hănești - *Moviliță* (fig. 12/3);
- burine pe lamă și așchie; Slobozia - *Râpa Turcului* (fig. 13/9), Slobozia - *La Zvâncu* (fig. 13/10); Slobozia - *Poala sudică a Dealului Mălăiște* (fig. 13/11-13);
- piese cu *encoche*; Sarata Basarab - *Teritoriul satului* (fig. 12/6), Hănești - *Malul drept al Bașeului* (fig. 13/1);
- piese bifaciale; Slobozia - *În zona valului* (fig. 13/7); Slobozia - *La Zvâncu* (fig. 12/7, 9);
- străpungătoare; Hănești - *La Stoica* (fig. 13/6);
- racloare; Slobozia - *Muchia Dealului Hodoroaia* (fig. 12/8); Slobozia-*Râpa Turcului* (fig. 12/4)

O mare parte dintre aceste piese sunt patinate³ sau prezintă urme de rulare, iar în câteva cazuri, pe suprafața lor se păstrează urme de cortex.

² Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor...*, p. 84.

³ Patina reprezintă un început de deshidratare a silexului, fapt datorat condițiilor de mediu în care s-a aflat artefactul. Dacă mediul a fost umed, artefactele

Pe lângă piesele litice, într-un singur punct (nr. 7 din repertoriul siturilor), au fost descoperite și câteva fragmente osteologice, de mici dimensiuni, în curs de pietrificare. Descoperirea în același punct și a unor piese litice specifice paleoliticului, ne determină să atribuim resturile osteologice tot acestei etape cronologice.

Pe baza celor expuse până acum se poate observa că descoperirile paleolitice de pe teritoriul comunei Hănești, prin varietatea tipologică a pieselor și prin faptul că acoperă un interval cronologic extrem de vast, fac notă comună cu alte descoperiri de pe Valea Bașeului⁴, în special, și cu cele din extremitatea nord-estică a țării în general, zone intens locuite în paleolitic, așa cum o demonstrează numărul mare de stațiuni identificate aici⁵.

2. Eneoliticul

Pe teritoriul comunei Hănești, eneoliticul este reprezentat prin materiale arheologice specifice numai culturii Cucuteni, nefiind atestate, deocamdată, și urme de factură Precucuteni.

Cercetările sistematice, precum și recunoașterile arheologice de suprafață au evidențiat existența unui număr de 23 de puncte (reprezentând 27 de așezări), cu urme de locuire eneolitică, din care provin diferite materiale arheologice, specifice culturii Cucuteni (fig. 5).

În funcție de fazele de evoluție ale culturii amintite, descoperirile de pe teritoriul comunei Hănești pot fi structurate astfel:

vor fi foarte puțin patinate sau chiar deloc, iar cu cât stratul arheologic este mai uscat, cu atât patina este mai pronunțată. Prin deshidratare, silexul capătă o pojghiță mai groasă sau mai subțire de culoare alb-lăptoasă sau albastruie, opacă; C. S. Nicolăescu - Plopșor, E. Comșa, Gh. Rădulescu, M. Ionescu, *Paleoliticul de la Giurgiu-Malu Roșu*, în *SCIV*, 3-4, 1956, p. 225-226.

⁴ Amintim aici descoperirile de la Bodeasa (N. Zaharia, *Descoperiri paleolitice în Moldova...*, p. 13), Mihălășeni (C. Iconomu, O. L. Șovan, *New archaeological discoveries of the Corlăteni-Chișinău culture in Mihălășeni-Botoșani*, în *Hierasus*, XI, 2001, fig. 1/1), Vlăsinești (F. Aprotosoiaie, *Cercetări arheologice...*, p. 173, fig. 4/7; V. Diaconu, *Noi materiale arheologice din comuna Vlăsinești...*, p. 93).

⁵ Al. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul de pe teritoriul Moldovei...*, p. 27-29.

Nr. crt.	Fază culturală	Numărul așezărilor
1	Cucuteni A	4
2	Cucuteni A-B	5
3	Cucuteni B	14
4	Cucuteni - fază neprecizată	4
	Total	27

Pentru prima fază de evoluție a culturii Cucuteni sunt cunoscute patru așezări, care fac notă comună cu alte situri din aceeași fază, prin faptul că se găsesc în apropierea șesurilor cu caracter depresionar din zonele de câmpie deluroasă. Aceste așezări sunt bine delimitate ca întindere și au ca trăsătură comună amplasarea în preajma unor surse permanente de apă, ocupând promontoriile teraselor sau marginile podișurilor.

În faza A-B a culturii Cucuteni, pentru spațiul supus analizei noastre, numărul așezărilor (5) este apropiat de cel al primei faze, iar siturile se găsesc pe forme de relief diferite. Astfel, sunt cunoscute așezări de înălțime (Slobozia - *Râpa Turcului*; fig. 45/1), care sunt apărute în mod natural prin situarea lor pe terase înalte, dar cele mai multe se găsesc pe terasele inferioare ale râurilor (Hănești - *Moviliță*; Hănești - *Grădina C.A.P.*), care ofereau condiții favorabile practicării activităților agricole. Situarea așezărilor în văile râurilor, pe terenuri joase, poate fi considerată ca o trăsătură distinctă a fazei A-B a culturii Cucuteni⁶.

Ultima fază de evoluție a culturii Cucuteni, este cea mai bine reprezentată, printr-un număr de 14 așezări, care se găsesc pe toate treptele de relief, de la terasele înalte, până la zonele de șes. Interesant este faptul că multe dintre așezările fazei B succed așezări ale fazei precedente, ceea ce ilustrează o anumită continuitate a comunităților cucuteniene, influențată probabil de specificul economic și de factorii de mediu.

Pe lângă cele amintite anterior, precizăm faptul că pe teritoriul comunei Hănești, au mai fost identificate și alte resturi de cultură materială

⁶ D. Monah, Șt. Cucoș, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 42.

specifice eneoliticului, dar care nu pot fi încadrate precis într-o anumită fază a culturii Cucuteni, datorită caracterului cercetărilor⁷.

Lipsa unor cercetări sistematice consistente nu ne permite să aprofundăm diferitele probleme legate de structura internă a așezărilor, modul de construcție al locuințelor sau caracterul economic al comunităților cucuteniene. Totuși, câteva considerații de ordin general pot fi schițate în actualul stadiu al cunoștințelor noastre.

Așezările cucuteniene de pe teritoriul comunei Hănești nu ocupă suprafețe foarte mari (maxim 2-3 ha), datorită formelor de relief pe care se află amplasate. Unele dintre acestea se găsesc pe boturi de deal, pe marginile teraselor sau pe diferiți martori de eroziune (grinduri). Dacă ar fi să luăm în considerare clasificarea așezărilor cucuteniene întocmită de D. Monah și Șt. Cucuș⁸, putem face precizarea că unele dintre acestea, care au suprafața mai mică de un hectar, puteau să cuprindă până la 20 de locuințe, iar cele care au suprafața cuprinsă între 1-2 hectare, aveau 20 până la 50 de locuințe. La ora actuală, pe suprafața unora dintre aceste așezări pot fi observate aglomerări de chirpic ars, provenind de la platformele și pereții locuințelor⁹.

În câteva cazuri, săpăturile arheologice de salvare au permis observații concrete legate de intensitatea locuirii și caracteristicile materialului arheologic al unor așezări cucuteniene.

Astfel, o așezare a culturii Cucuteni, din faza B2, a fost identificată pe malul iazului Hănești, în punctul *La grajduri* și cercetată parțial prin câteva sondaje¹⁰. Cu acest prilej s-a putut observa stratul de cultură, la adâncimea de 0,60 - 1 m, în care se păstrau urmele unor

⁷ Cele mai multe dintre așezări au fost descoperite prin cercetări de suprafață. Intensele lucrări agricole și factorii de mediu au contribuit din plin la degradarea materialelor ceramice, fapt ce sporește nesiguranța atribuirii culturale a acestora.

⁸ D. Monah, Șt. Cucuș, *Așezările culturii Cucuteni...*, p. 43.

⁹ Contribuții privind modul de construcție al locuințelor eneolitice, și în special a celor cucuteniene vezi la: I. T. Dragomir, *Unele considerații cu privire la modul de construcție al locuințelor din așezările culturii Cucuteni-Tripolie*, în *SCIV*, 13, 2, 1962, p. 393-398; I. Paul, *În legătură cu problema locuințelor de suprafață cu platformă din așezările culturilor Petrești și Cucuteni-Tripolie*, în *SCIV*, 18/1, 1967, p. 3, 24; Vl. Dumitrescu, *Cu privire la platformele de lut ars ale locuințelor unor culturi eneolitice*, în *AMN*, V, 1968, p. 389-396; A. László, *Date noi privind tehnica de construcție a locuințelor neolitice*, în *ArhMold*, XII, 1988, p. 23-31.

¹⁰ Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, p. 139.

locuințe, vetre și gropi menajere. Materialul ceramic recoltat este destul de bogat și cuprinde o mare varietate tipologică, dintre care amintim: pahare bitronconice (fig. 17/3, 5), amfore de dimensiuni medii și mari (fig. 17/7), străchini tronconice, cu buza dreaptă sau trasă spre interior, castroane (fig. 17/1, 2, 4, 6). Multe dintre aceste vase au fost lucrate dintr-o pastă de foarte bună calitate, bine arsă în mediu oxidant și peste care au fost aplicate diferite motive decorative pictate cu culoare neagră, sau cu benzi roșii încadrate de linii negre, specifice stilului ε. Motivele decorative sunt de factură geometrică (spirale stilizate, triunghiuri, arce de cerc) și sunt aplicate pe umărul și pe diametrul maxim al vaselor (fig. 17/1-7)¹¹.

O piesă interesantă, descoperită în așezarea amintită, este un pumnal de aramă, cu nervură centrală, longitudinală (lungime - 18,5 cm; lățime max. - 4 cm, gros. - 0,3 cm, greutate - 0,077 kg), care putea fi prins cu trei nituri într-un mîner de lemn (fig. 19/5, fig. 46/6)¹². Pumnalul aparține tipului Pișcolț¹³, iar analogii pentru această piesă pot fi identificate în zona subcarpatică a Moldovei, în așezările Cucuteni B, de la Frumușica (jud. Neamț)¹⁴, Podei-Tg. Ocna (jud. Bacău)¹⁵ și Viișoara (jud. Bacău)¹⁶. Astfel de piese sunt documentate și în cadrul culturii Usatovo timpurie din Republica Moldova¹⁷.

Alte informații privitoare la intensitatea unora dintre locuirile eneolitice din spațiul aflat în atenția noastră, au fost obținute cu prilejul cercetărilor tumulului T II de pe Dealul Mălăiște, când a fost

¹¹ A. Crășmaru, *Contribuții la cunoașterea neoliticului...*, p. 282-283.

¹² *Ibidem*, fig. 12/3; V. Dergacev, *Die äneolitischen und bronzeeitlichen Metallfunde aus Moldavien*, în *PBF*, XX, 2002, Taf. 61/A77; I. Mareș, *Metalurgia aramei în neo-eneoliticul României*, Suceava, 2002, p. 118, nr. 1166, pl. 54/12.

¹³ I. Mareș, *Metalurgia aramei...*, p. 118.

¹⁴ Șt. Cucoș, *Faza Cucuteni B în zona subcarpatică a Moldovei*, în *BMA*, VI, Piatra-Neamț, 1999, p. 74, fig. 23/1.

¹⁵ C. Matasă, *Așezarea eneolitică Cucuteni B de la Târgu Ocna-Podei*, în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 23-24, fig. 9/1-2.

¹⁶ A. Nițu, C. Buzdugan, *Așezarea cucuteniană de la Viișoara (Tg. Ocna)*, în *Carpica*, IV, 1971, p. 97, fig. 5/2.

¹⁷ I. Manzura, E. Sava, *Interacțiuni „est-vest” reflectate în culturile eneolitice și ale epocii bronzului din zona de nord-vest a Mării Negre (schită cultural-istorică)*, în *MemAntiq*, XIX, 1994, fig. 6/28.

identificată, la adâncimea de - 0, 90 m, platforma unei locuințe Cucuteni B, distrusă în mare parte. În partea estică a acestei platforme au putut fi observate resturile unei vetre¹⁸. Lucrată dintr-o pastă de bună calitate și bine arsă, ceramica pictată din această locuință provine de la amfore, străchini tronconice, pahare. Datorită acidității solului, pictura s-a păstrat destul de precar (fig. 16/3-6); stilistic sunt prezente grupele ϵ și ζ ¹⁹.

Din alte așezări Cucuteni B au fost recuperate diferite materiale arheologice, între care, ponderea cea mai însemnată o deține ceramica. Deși o mare parte a acesteia este corodată, s-au descoperit și fragmente de vase care păstrează urme de pictură, ceea ce a făcut posibilă încadrarea unor așezări într-o anumită fază a culturii Cucuteni. Un număr însemnat de fragmente ceramice pictate a fost recuperat din așezarea de la Slobozia - *În apropiere de Troian*, specifice fazei B a culturii Cucuteni. Dintre acestea se remarcă fragmente de străchini (fig. 18/3), amfore (fig. 18/1, 5, 6), vase bitronconice (fig. 18/4), pictate cu benzi de linii orizontale, arce de cerc (fig. 16/7, 8; fig. 18/1, 4, 6)²⁰.

În unele cazuri au fost identificate fragmente de vase arse secundar, până la zgurificare, elemente care pot să ateste distrugerea așezărilor prin incendii.

O altă categorie ceramică întâlnită în așezările cucuteniene este cea cunoscută sub numele de „tip C” sau Cucuteni C, lucrată dintr-o pastă inferioară, care are în compoziție nisip și scoică pisată (fig. 18/2). Decorul caracteristic pentru ceramica de tip Cucuteni C este imprimat cu șnurul înfășurat sau a fost realizat cu pieptănul, în special pe buza și gâtul vaselor, sau formează motive oblice și unghiulare pe umărul acestora. Pe unele fragmente de vase din această categorie se întâlnesc și proeminențe conice simple²¹.

¹⁸ Fl. Burtănescu, *Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut...*, p. 462.

¹⁹ *Ibidem*, pl. XVII/3, 5-7.

²⁰ V. Diaconu, *Recunoașteri arheologice de suprafață...*, p. 11.

²¹ Pentru această categorie ceramică vezi Șt. Cucos, *Ceramica de tip „C” din aria culturii Cucuteni*, în *MemAntiq*, IX-XI (1977-1979), 1985, p. 63-92; A. Dodd-Opreșcu, *Considerații asupra ceramicii Cucuteni C*, în *SCIIVA*, 31, 4, 1980, p. 547-556.

Plastica recuperată cuprinde atât reprezentări zoomorfe (Hănești - *La grajduri*; fig. 19/4)²², cât și antropomorfe, descoperite, probabil, în așezarea Cucuteni A de la Moara Jorii - *Pe grind* (fig. 19/1, 2). Din acest din urmă punct provin două statuete antropomorfe, în poziție verticală. Ambele reprezentări feminine au talia îngustă, picioarele unite, iar brațele sunt evidențiate prin cele două amorse laterale, perforate. Prin intermediul liniilor incizate sunt schițate diferite detalii anatomice²³. Din așezarea cucuteniană de la Slobozia - *Râpa Turcului*, datată în faza A-B, a fost recuperat un fragment dintr-o statueta antropomorfă care avea înfășurat în jurul piciorului o „eșarfă” sau reprezenta partea superioară a unei încălțări (fig. 19/3). O piesă similară a fost descoperită în așezarea Cucuteni A-B de la Iablona (Republica Moldova)²⁴.

Din categoria obiectelor de uz casnic amintim și descoperirea, în așezarea cucuteniană din punctul Slobozia - *În apropiere de Troian*, a două fusaiole bitronconice, care atestă practicarea meșteșugurilor legate de obținerea fibrelor textile (fig. 15/13, 14). Tot în aceeași așezare a fost descoperit un fragment ceramic, de la baza unui vas, pe care se observă impresiunile unei țesături (fig. 18/7), dovadă a îndeletnicirilor casnice practicate de comunitățile eneolitice.

Un loc important în cadrul inventarului arheologic îl reprezintă utilajul litic, confecționat în cea mai mare parte din silex. Apropierea de sursele de materie primă, aflate în terasele Prutului, la cca. 15-20 km, a determinat comunitățile cucuteniene să-și confecționeze cea mai mare parte a uneltelor și armelor din această rocă²⁵. Dintre piesele litice descoperite până acum menționăm:

²² A. Crâșmaru, *Contribuții la cunoașterea neoliticului...*, p. 282-283, fig. 11/3.

²³ Cele două statuete au fost publicate eronat ca provenind de la Vlăsinești-Moara Jorii. Întrucât pe teritoriul comunei Vlăsinești nu există un asemenea punct, cel mai probabil, cele două statuete provin din localitatea vecină, Hănești, dintr-o așezare a culturii Cucuteni din satul Moara Jorii; vezi M. Diaconescu, *Plastica antropomorfă din colecțiile muzeelor din județul Botoșani*, în *Hierasus*, XI, 2001, p. 9, pl. 5/1, 2.

²⁴ V. Sorochin, I. Borziac, *Plastica antropomorfă din așezarea cucuteniană Iablona I, jud. Bălți*, în *MemAntiq*, XXII, 2001, p. 115-136, fig. 7/3.

²⁵ A. Muraru, *Consideration sur le materiel lithique utilise par les tribus de la civilisation Cucuteni*, în M. Petrescu-Dîmbovița, N. Ursulescu, V. Chirica (Eds.) *La civilisation de Cucuteni en context europeen*, în *BAL*, I, Iași, 1987, p. 193-199.

- percutoare; Slobozia - *Râpa Turcului* (fig. 14/3); Slobozia - *În apropiere de Troian* (fig. 14/1, 5).
- lame retușate; Slobozia - *În apropiere de Troian* (fig. 15/11); Borolea - *La sud-vest de sat* (fig. 15/4, 8).
- lame neretușate; Moara Jorii - *Pe podiș* (fig. 15/1-3).
- gratoare; Slobozia - *Râpa Turcului* (fig. 14/4); Hănești - *Grădina C.A.P.* (fig. 15/10); Borolea - *Hârtop* (fig. 15/7).
- burin pe lamă microlitică retușată; Slobozia - *În apropiere de Troian* (fig. 15/12).
- așchii retușate și neretușate; Borolea - *La sud-vest de sat* (fig. 14/6); Slobozia - *În apropiere de Troian* (fig. 14/2).

Prezența percutoarelor și a deșeurilor de prelucrare constituie un indiciu clar al confecționării artefactelor litice în cuprinsul așezărilor.

Cultivarea cerealelor, dar mai ales prelucrarea semințelor, sunt activități dovedite prin descoperirea unor râșnițe fragmentare (fig. 15/15), confecționate din microconglomerate și gresii cuarțoase, pentru că aveau duritate crescută și textură compactă. Pentru a li se da forma dorită, marginile lespezilor de piatră erau șlefuite, pentru îndepărtarea neregularităților. În aproape toate cazurile, râșnițele aveau partea activă mult albiată, datorită utilizării intense²⁶.

3. Perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului

Mărturiile arheologice specifice acestei perioade sunt slab atestate pe teritoriul comunei Hănești (fig. 5), deoarece până în prezent nu a fost identificată nici o așezare care să fie datată cu certitudine în intervalul cronologic amintit. Numai în punctele Hănești - *La grajduri*, Hănești - *Moviliță* și Slobozia - *La Popan*, sunt menționate câteva fragmente ceramice și vase specifice culturii Horodiștea, care nu ne permit să vorbim despre așezări propriu-zise, ci mai degrabă despre locuri sporadice în această zonă. Se remarcă un capac pictat (fig. 15/1) și două străchini cu decor incizat (fig. 15/2, 3), descoperite cu prilejul cercetării necropolei din secolul IV p.Hr. de la Hănești - *Moviliță*, care își

²⁶ E. Comșa, *Viața oamenilor din spațiul carpato-danubiano-pontic în mileniile 7-4 î. Hr.*, București, 1996, p. 43-45.

găsesc analogii la Horodiștea²⁷, Vlăsinești²⁸, Cucuteni²⁹, Țigănași³⁰, Cărnăeni³¹, Trinca (Rep. Moldova)³².

Pe baza datelor cunoscute până la ora actuală, se poate constata că așezările culturii Horodiștea au, în general, o scurtă durată de locuire, așa cum o indică depunerile arheologice foarte subțiri, situație explicabilă dacă luăm în considerare mobilitatea triburilor aflate în căutarea resurselor de subzistență³³.

4. Epoca bronzului

Comparativ cu etapa cronologică anterioară, epoca bronzului este bine reprezentată prin câteva situri importante care aparțin unor medii culturale diferite. Pe baza datelor cunoscute până în acest moment, descoperirile caracteristice epocii bronzului pot fi structurate astfel:

Nr. crt.	Etapă cronologică	Așezări	Descoperiri funerare
1	Bronz timpuriu	-	3
2	Bronz mijlociu	-	-
3	Bronz târziu	9	-
4	Etapă neprecizată	1	
	Total	10	3

Așa cum rezultă și din tabelul de mai sus, sunt atestate doar descoperiri din prima și ultima etapă a epocii bronzului, perioada

²⁷ H. Dumitrescu, *La station préhistorique de Horodiștea sur le Pruth*, în *Dacia*, IX-X, (1941-1944), 1945, fig. 9/8, 5; Fl. Burtănescu, *Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut...*, pl. II/1, pl. III/5.

²⁸ V. Diaconu, *Noi materiale arheologice din comuna Vlăsinești...*, p. 94, fig. 2/1.

²⁹ Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României...*, fig. 4/3.

³⁰ *Ibidem*, fig. 25/6.

³¹ *Ibidem*, fig. 20/6-8.

³² R. Alaiba, *Cercetări arheologice la Trinca-Izvorul lui Luca, R. Moldova (1994-1995). Cultura Horodiștea Gordinești*, în *CAANT*, II, 1997, fig. 8, fig. 12/9.

³³ Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României...*, p. 51-52.

mijlocie fiind atestată indirect prin persistența unor elemente decorative specifice acestei perioade în ceramica din faza finală a epocii bronzului (vezi mai jos).

Perioada timpurie a epocii bronzului este cunoscută mai ales prin cercetarea mai multor morminte tumulare, din apropierea satului Slobozia (fig. 6)³⁴. Astfel, în partea stângă a Bașului, pe panta sudică a Dealului Mălăiște a existat un grup de cinci movile, dintre care doar trei au fost cercetate sistematic (fig. 21/1). Prezentăm în continuare câteva date despre mormintele specifice etapei timpurii a epocii bronzului, descoperite în aceste movile.

Tumulul I (T I; înălțime - 1,5 m; diametru - 42 m); prin cercetarea acestui tumul au fost descoperite 5 (sau 6) morminte, din care doar 4 aparțin epocii bronzului.

- mormântul M3 (fig. 21/5), avea o cameră funerară de formă ovală, probabil o construcție gen catacombă, în care se afla scheletul unui adolescent, chircit pe dreapta³⁵. Inventarul mormântului era compus din două vase, amplasate mai jos de craniu. Primul vas este de fapt un pahar cu gâtul înalt, tronconic, buza evazată și ușor rotunjită, iar fundul este drept. Ca decor, vasul prezintă pe suprafața sa un ornament format din șiruri orizontale de impresiuni, realizate cu șnurul (fig. 22/1, fig. 46/4). Un vas similar a fost identificat în necropola tumulară de la Duruitoarea Nouă (Republica Moldova)³⁶. Cel de al doilea vas descoperit în M3 are

³⁴ Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, p. 143; Fl. Burtănescu, *Considerații asupra unor morminte tumulare de pe teritoriul Moldovei...*, p. 102; Gh. Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României...*, p. 109, 118; Fl. Burtănescu, *Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut...*, p. 459-467; V. Diaconu, *Unele date privind epoca bronzului...*, p. 4-6.

³⁵ O prezentare din punct de vedere antropologic a unor descoperiri contemporane celor de la Hănești, vezi la Al. Comșa, *Populații de origine stepică din perioada de tranziție și epoca bronzului pe teritoriul României. O abordare antropologică*, Târgoviște, 2005.

³⁶ Т. Демченко, *Археологические исследования курганов левобережья среднего Прута*, în *Tyragetia*, S.N. I, 2007, p. 198, рис. 4/3.

forma unei cupe scunde, cu corpul bombat, gâtul este scund și tronconic, iar buza este dreaptă (fig. 22/2).

- mormântul M4 avea pe fundul gropii un strat de ocră, gros de circa 0,5 cm, precum și resturi ale unui așternut vegetal pe care a fost așezat defunctul. Scheletul era păstrat prost și se presupune că defunctul a fost așezat în mormânt pe partea dreaptă, în poziție chircită (fig. 21/4). În mormânt nu au fost găsite obiecte de inventar.
- mormântul M5, poate fi considerat mormântul central al tumulului. În umplutura mormântului au fost descoperite și câteva fragmente ceramice cucuteniene. Camera funerară avea formă oval-neregulată. Scheletul a fost deranjat și se presupune că defunctul a fost înhumat în poziție întinsă (fig. 21/3). Mormântul nu are inventar.

Tot în T1 au mai apărut doi butoni de bronz (fig. 22/6) și un fragment dintr-o toartă (fig. 22/3). Analogii apropiate pentru cei doi butoni de bronz, dar și pentru vasul decorat cu șnurul, se găsesc în mormintele de la începutul epocii bronzului descoperite la Glăvănești³⁷.

Tumulul II (T II; înălțime - 1 m; diametru - 35 m). Din cele patru morminte descoperite, doar două aparțin epocii bronzului:

- mormântul M3, conținea doar câteva fragmente de craniu.
- mormântul M4 (fig. 21/2) este cel peste care s-a construit tumulul, iar groapa acestuia a perforat platforma unei locuințe eneolitice, din faza Cucuteni B. Scheletul era chircit pe spate și a fost presărat cu ocră roșu. Ca inventar se menționează existența unei piese paralelipipedice dintr-o rocă argilasă (cute?), care păstrează pe suprafața ei urme de culoare roșie și dungi de culoare neagră (fig. 22/7). O piesă similară a fost descoperită tot într-un mormânt al culturii Jamnaia, la Liești³⁸.

³⁷ E. Comșa, *Mormintele cu ocră din Movila I de la Glăvăneștii Vechi*, în *SCIVA*, 38, 4, p. 374, fig. 10/4 și fig. 11/3.

³⁸ Fl. Burtănescu, *Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut...*, p. 254, pl. XXXVI/4.

Tot în T2 a mai fost găsit un răzuitor pe lamă, cu retușe marginale (fig. 22/5).

Tumulul III (T III; înălțime - 0,80 m; diametru - 46,5 m x 27 m). În interiorul acestui tumul au fost descoperite două (sau trei) morminte, din care doar unul aparține cu siguranță epocii bronzului. Tot în acest tumul au mai fost găsite fragmente ceramice de la sfârșitul epocii bronzului și un topor confecționat din andezit.

După această scurtă prezentare a tumulilor de la Hănești, se impun câteva considerații de ordin cultural-cronologic. Pe baza trăsăturilor legate de ritualul funerar și a inventarului arheologic, în cei trei tumuli au putut fi surprinse înmormântări din etape cronologice diferite. Cel mai vechi mormânt este M5 din T I, care suprapune un nivel Cucuteni B și precede, tot în același tumul, un mormânt al culturii Jamnaja. Urmează apoi M4 din T I și M4 din T II, care, prin caracteristicile pe care le prezintă, se pot încadra în cultura Jamnaja târzie. Un alt orizont cultural-cronologic a fost identificat pe baza inventarului M3 din T I. În acest mormânt au fost descoperite două vase, care permit încadrarea mormântului în arealul culturii catacombelor. În ceea ce privește cuțitul de silex, descoperit în T II, acesta nu prezintă asemănări cu acele *Krummesser*-uri specifice culturii Noua, ci poate fi mai degrabă un simplu gratoar eneolitic, lucrat pe suport lamelar, mai ales că tumulul a fost construit peste o locuință cucuteniană, din inventarul căreia ar fi putut face parte. Privitor la toporul de piatră identificat în mantaua T III (fig. 22/4), acesta își găsește analogii apropiate în alte monumente funerare specifice epocii bronzului din Moldova, precum cele de la Adâncata și Cajvana, (jud. Suceava)³⁹, sau la Cotârgaci (jud. Botoșani)⁴⁰.

Pentru perioada mijlocie a epocii bronzului nu se cunosc așezări sau necropole pe teritoriul comunei Hănești, dar unele descoperiri din localitățile învecinate demonstrează persistența în repertoriul ceramic caracteristic fazei finale a epocii bronzului a unor tradiții decorative

³⁹ B. Niculică, V. Budui, I. Mareș, *Considerații privind unele topoare de piatră, din epoca bronzului, descoperite în Podișul Sucevei*, în *Suceava*, XXIX-XXX, (2002-2003), 2004, p. 270, 274, fig. 3/6-9.

⁴⁰ E. Moscalu, *Săpăturile de salvare de la Cotârgaci (com. Roma, jud. Botoșani)*, în *Hierasus*, VII-VIII, 1989, p. 117-131.

specifice bronzului mijlociu. Amintim aici faptul că prin cercetarea necropolei de la Mihălășeni au fost identificate fragmente ceramice aparținând fazei de început a culturii Noua și care păstrează importante elemente decorative de tradiție Costișa-Komarov⁴¹. În plus, în vatra satului Vlăsinești a fost identificat un mormânt de înhumatie din inventarul căruia provine o ceașcă decorată tot cu elemente specifice bronzului mijlociu⁴², dar care a fost atribuită primei faze a culturii Noua⁴³. Nu putem să nu amintim recente descoperiri tot de pe teritoriul comunei, prilej cu care au fost semnalate unele materiale ceramice care prin pastă și decor se apropie de repertoriul tipologic al complexului cultural Costișa-Bih Potok-Komarov⁴⁴.

Etapa finală a epocii bronzului este reprezentată, în arealul pe care-l supunem cercetării, prin situri ce pot fi împărțite în două categorii: așezări cu cenușare⁴⁵ și așezări fără cenușare. Lipsa unor cercetări sistematice în astfel de obiective ne limitează posibilitățile unei analize amănunțite, concluziile noastre având la bază cercetările de suprafață.

Din punct de vedere topografic, așezările culturii Noua de pe teritoriul comunei Hănești respectă aceleași condiții de bază, întâlnite în tot arealul culturii: ocupă suprafețe deschise, pe pantele line ale dealurilor sau pe terasele joase din apropierea cursurilor de apă. Sub raport dimensional, se întâlnesc așezări care au de la patru până la 20 de

⁴¹ C. Ionomu, O. L. Șovan, *New archaeological discoveries...*, p. 37-53; V. Diaconu, *Unele date privind epoca bronzului...*, p. 6.

⁴² L. Dascălu, *Bronzul mijlociu și târziu...*, corpus I, pc. 393, p. 240.

⁴³ Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, p. 279; A.C. Florescu, *Repertoriul culturii Noua...*, p. 144, 604/M,2; V. Cavruc, Gh. Dumitroaia (coord.), *Cultura Costișa în contextul epocii bronzului din România*, Piatra-Neamț, 2001, p. 54.

⁴⁴ V. Diaconu, *Noi materiale arheologice din comuna Vlăsinești...*, p. 93, harta 1, fig. 2/11.

⁴⁵ A. C. Florescu, *Contribuții la cunoașterea culturii Noua*, în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 146-147; I. T. Dragomir, *Contribuții arheologice și etnografice referitoare la procesul de formare al așezărilor de tip cenușar „zolni”*, în *Danubius*, X, 1980, p. 31-57; M. Florescu, A. C. Florescu, *Cultura Noua*, în *EAIVR*, III, 2000, p. 200-201; M. Petrescu-Dîmbovița, *Perioada târzie a epocii bronzului*, în M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Vulpe (coord.), *Istoria Românilor*, vol. I, București, 2001, p. 283; E. Sava, *Interferențe cultural cronoogice în Epoca Bronzului Târziu din spațiul carpato-nistean (complexul Noua-Sabatinovka)*, autoreferat al tezei de doctor habilitat în științe istorice, Chișinău, 2003; *Idem*, *Die spätbronzezeitlichen Aschehügel („Zol’niki”) - ein Erklärungsmodell und einige historisch-wirtschaftliche Aspekte*, în *PZ*, 80, 2005, p. 65-109.

cenușare (Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*), în funcție de condițiile topografice, dar și de intensitatea locuirii.

Pentru că în majoritatea cazurilor, așezările culturii Noua de pe teritoriul comunei Hănești, sunt evidențiate prin câteva materiale ceramice și mai rar osteologice, considerăm utilă prezentarea celei mai mari așezări de acest tip, identificată relativ recent prin cercetări de suprafață⁴⁶.

Așezare se află în partea de sud-vest a satului Sarata-Basarab, în punctul *Via lui Borcilă* și ocupă panta lină a unui deal, la poalele căruia curge un afluent de dreapta al pârâului Sarata (fig. 45/2).

Lucrările agricole, efectuate în această zonă, au permis observarea mai multor pete de cenușă, sub forma unor movile aplatizate, răspândite pe o suprafață de aproximativ 2 ha. Pe terenurile arabile din acest punct au putut fi identificate aproximativ 20 de cenușare, care au, de cele mai multe ori, formă circulară, ovală sau neregulată, cu diametrele cuprinse între 10 și 30 m. Referitor la răspândirea acestora în cadrul așezării, pot fi observate mai multe grupuri de cenușare, dar, fără o cercetare sistematică, nu se poate preciza contemporaneitatea lor. Ca și în cazul altor așezări de acest tip, cea mai mare concentrare a materialului arheologic se găsește în interiorul acestor cenușare. De pe suprafața lor au fost recuperate numeroase fragmente ceramice, oase de animale, bucăți de lipitură, dar și diferite obiecte de os și silex.

Prezența bucăților de lipitură, ce păstrează amprente ale structurii de rezistență, constituie indicii ale modului de construcție al locuințelor. Un element interesant îl constituie descoperirea în cenușarul cel mai mare al așezării a unui fragment de lipitură, care păstrează impresiuni de degete (fig. 23/9), dispuse, probabil, sub forma unui decor care împodobește pereții locuinței.

În mod cert, locuințele erau simple adăposturi, construite din materiale ușoare (mai ales din stuf, care se găsește din abundență în această zonă), lipite cu lut și care se aflau în imediata apropiere a sălașelor pentru animale. Paralelele etnografice ne permit să facem legătura între unele dintre aceste locuințe și adăposturile simple ale păstorilor din etape cronologice mai apropiate de prezent, cunoscute sub

⁴⁶ V. Diaconu, *Despre o așezare a culturii Noua...*, p. 8-13.

numele de „surle”, care aveau formă conică, construite în special din stuf, pe un schelet lemnos, având interiorul adâncit până la 1 m, în mijlocul cărora se aflau vetrele de foc⁴⁷.

În literatura arheologică s-a presupus că aceste cenușare reprezintă de fapt resturile unor locuințe, dovedite de prezența vetrelor, a podinelor de lut, dar și a fragmentelor de lipituri arse cu amprente ale unei structuri lemnoase⁴⁸ (fig. 28/7, 10).

Pornind de la observațiile etnografice, s-au propus alte interpretări, potrivit cărora, unele cenușare au reprezentat sălașe pentru animale, construite din stuf sau papură, care au fost incendiate. Incendierea repetată a acestor sălașe a contribuit la acumularea unei mari cantități de cenușă, sub forma unor movile aplatizate⁴⁹.

Prezența în interiorul cenușarelor a diferitelor materiale arheologice, ar putea fi explicată prin revenirea periodică, a crescătorilor de animale, care își întemeiau sălașele în același loc.

Pornind de la datele arheologice, coroborate cu observațiile etnografice, se poate afirma că așa-zisele cenușare sunt urmele diferitelor adăposturi sezoniere construite din stuf, de formă patrulateră, circulară sau ovală, în interiorul cărora se diferențiau două spații principale: zona pentru animale și cea a păstorilor, în care se desfășurau diferite activități gospodărești⁵⁰.

Din așezările culturii Noua au fost recoltate diferite materiale arheologice, dintre care, proporția cea mai însemnată o deține ceramica. Aflată în stare fragmentară, ceramica a fost confecționată dintr-o pastă neomogenă, cu pietricele și cioburi pisate în compoziție, bine arsă, având suprafața exterioară de culoare brună sau brun-roșcată. Din punct de vedere tipologic, fragmentele ceramice recoltate provin de la vase-sac, cu gura dreaptă sau ușor evazată, corpul alungit și puțin bombat, decorate cu brâie

⁴⁷ I. Chelcea, *Asupra surlei ca adăpost omenesc-elementar (La români și la alte popoare)*, în *Muzeul Satului. Studii și Cercetări*, 1970, p. 53.

⁴⁸ A. C. Florescu, *Contribuții...*, p. 146.

⁴⁹ I. T. Dragomir, *Contribuții arheologice și etnografice...*, p. 33, 36; E. Sava, *Die spätbronzezeitlichen Aschehügel...*, p. 91.

⁵⁰ I. Chelcea, *Păstoritul în nord-estul regiunii Iași*, în *Muzeul Satului. Anuar*, 1, 1966, p. 93-116.

simple (fig. 25/1-3, 5; fig. 26/1; fig. 27/1-5) sau alveolare (fig. 28/8), brâie întrerupte (fig. 26/3) și perforații complete (fig. 26/2) sau incomplete (fig. 25/2-4). Prezența unor torți cu buton (fig. 28/3, 4), sau creastă (fig. 28/1, 2) confirmă existența în registrul tipologic și a ceștilor de diferite forme. Au mai fost identificate și fragmente ceramice de la străcurători (fig. 28/6) și străchini, acestea din urmă fiind decorate cu butoni (fig. 26/4).

De asemenea, o altă componentă a inventarului arheologic o reprezintă resturile faunistice, destul de numeroase, care constituie indicatorul principal al caracterului economiei comunităților Noua, cunoscut fiind faptul că acestea practicau pe scară largă creșterea animalelor⁵¹.

Pe lângă resturile osteologice alimentare, în așezările culturii Noua au mai fost descoperite și unelte confecționate din os, precum:

- fusaiole; Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă* (fig. 24/4, fig. 46/3);
- omoplați crestați; Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă* (fig. 24/7, 8, 10, 11), Slobozia - *Panta vestică a Dealului Mălăiște* (fig. 24/9);
- cuțite de os; Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă* (fig. 24/5);
- „patine”; Slobozia - *Panta vestică a Dealului Mălăiște* (fig. 24/3), Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă* (fig. 24/1, 2);
- străpungătoare; Hănești - *Râpa Țurcanului* (fig. 24/6).

Din categoria obiectelor de piatră, se remarcă unele artefacte tipice culturii Noua, care își găsesc analogii apropiate în așezări contemporane. Menționăm în acest context următoarele tipuri:

- cuțit curb de silex (*Krummesser*); Hănești - *Râpa Țurcanului* (fig. 23/1, fig. 46/5);
- răzuitor; Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă* (fig. 23/2);
- frecător; Slobozia - *Panta vestică a dealului Mălăiște* (fig. 23/4);

⁵¹ Câteva puncte de vedere la S. Haimovici, *Studiu asupra resturilor de faună descoperite în așezările aparținând culturii Noua de la Bârlad și Piatra Neamț*, în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 217-237; Idem, *Caracteristici socio-economice ale purtătorilor culturii Noua, reieșite din studiul materialului osteologic*, în *SymThr*, 8, 1990, p. 127; Idem, *Quelques caractéristiques de l'archéozoologie de la culture de Noua dans la contexte de Noua-Sabatinovka-Coslogeni, du Bronze final*, în *TD*, XVI, 1-2, 1995, p. 237-241.

- tipar (?) fragmentar; Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă* (fig. 23/3);
- lame de silex; Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă* (fig. 23/7);
- așchii de silex; Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă* (fig. 23/5, 6).

Singura piesă metalică, cunoscută până în acest moment, a fost descoperită tot în cenușarul cel mai mare al așezării de la Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*. Exemplarul metalic este o piesă de podoabă de bronz, de tip solar, cu șase raze și un orificiu central, din care se păstrează doar jumătate (fig. 28/11). Piesa a fost turnată într-un tipar monovalv, iar în momentul descoperirii era acoperită cu o patină de culoare verzuie. Diametrul maxim al piesei era de aproximativ 3 cm.

Din prezentarea materialelor arheologice se poate observa complexitatea vieții economice a comunităților culturii Noua⁵². Deși se presupune că baza economică era reprezentată de creșterea animalelor, identificarea unor unelte destinate activităților legate de cultivarea și recoltarea cerealelor, subliniază importanța acestui segment economic. Nu în ultimul rând trebuie să atragem atenția asupra practicării unor posibile activități metalurgice și schimburi intercomunitare, așa cum pot fi presupuse pe baza fragmentului de tipar și a piesei de bronz descoperite în așezare.

5. Epoca fierului

Cercetările arheologice și descoperirile întâmplătoare au scos la suprafață numeroase urme materiale specifice epocii fierului, în diferite puncte de pe teritoriul comunei Hănești (fig. 7). Din punct de vedere cronologic, cele mai multe dintre aceste descoperiri aparțin Hallstattului, dar se cunosc și unele așezări specifice La Tène-ului.

⁵²Noi puncte de vedere privitoare la specificul economic al comunităților culturii Noua se găsesc și la M. Wittenberger, *Economical life in Noua Culture in the Transilvanian Late Bronze Age*, în AMN, 43-44/I, (2006-2007), 2008, p. 5-46; E. Sava, *Unele aspecte economice din perioada târzie a epocii bronzului (Aspectul cultural Noua-Sabatinoșka)*, în *Studii de Istorie Veche și Medievală. Omagiu Profesorului Gheorghe Postică*, Chișinău, 2004, p. 69-70.

Nr. crt.	Etapă cronologică	Așezări/descoperiri izolate	Descoperiri funerare
1	Hallstatt	14	1
2	La Tène	2	-
	Total	16	1

Așa cum rezultă din tabelul de mai sus, descoperirile din prima epocă a fierului sunt numeroase, comparativ cu etapa cronologică imediat următoare. Din punct de vedere cultural, descoperirile din prima epocă a fierului sunt specifice Hallstattului timpuriu (cultura Corlăteni-Chișinău⁵³), dar sunt atestate și materiale specifice Hallstattului mijlociu, cu toate că nu se fac referiri culturale⁵⁴.

Din punct de vedere topografic, așezările hallstattiene ocupă terasele joase și medii, precum și pantele line ale dealurilor. Pe baza materialelor recoltate de la suprafața solului, se poate aprecia că majoritatea așezărilor nu ocupă suprafețe întinse. O excepție o constituie descoperirile din zona centrală a satului Hănești (punctele *Râpa Țurcanului* și *Vatra satului I*), care indică existența unei așezări de dimensiuni apreciabile.

Tot în aceeași zonă au fost descoperite întâmplător mai multe morminte chircite, care aveau ca inventar vase hallstattiene⁵⁵. Dacă încadrarea cronologică a fost corect făcută, prezența acestor morminte de înhumatie este deosebit de interesantă, deoarece sunt printre puținele de acest fel descoperite în zona est-carpatică. Este cunoscut faptul că pentru cultura Corlăteni-Chișinău, ritul funerar preponderent era incineratia⁵⁶, dar, foarte rar, sunt atestate și morminte de înhumatie, precum cele de la Vaslui - *Curtea Domnească*⁵⁷, Trifești⁵⁸ și Hansca⁵⁹.

⁵³ A. László, *Începuturile epocii fierului...*, p. 180, punctul 217.

⁵⁴ N. Zaharia, Em. Zaharia, *Contribuții privind rezultatele unor cercetări arheologice...*, p. 148.

⁵⁵ N. Zaharia, *Cercetări de suprafață...*, p. 902; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 245; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, p. 139.

⁵⁶ A. László, *Începuturile epocii fierului...*, p. 108-110.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 109.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 108.

Existența unor morminte hallstattiene de înhumăție în dreapta Prutului, ar putea fi explicată și prin pătrunderea dinspre est a unor comunități nord-vest pontice ale culturii Belozerka⁶⁰. Din acest punct de vedere, mormintele hallstattiene de înhumăție, descoperite în vatra satului Hănești, pot ilustra contactul cu unele comunități ale culturii Belozerka sau chiar pătrunderea unor grupuri sporadice ale acestei culturi, în Câmpia Jijiei Superioare.

Materialul arheologic provenit din așezările și mormintele primei epoci a fierului este dominat de ceramică. Sub aspect tehnologic, ceramica hallstattiană a fost confecționată dintr-o pastă relativ bună, dar neomogenă, care conține ca degresanți cioburi pisate, microprundișuri și nisip, având rolul de a conferi rezistență la ardere. Culoarea fragmentelor ceramice variază de la gălbui și brun-roșcat până la negru. Unele dintre recipiente au fost lustruite la interior, altele la exterior, dar se întâlnesc cazuri când lustrul este prezent pe ambele fețe. Pentru decorarea olăriei s-au utilizat brăie simple sau crestate, dispuse pe umărul vaselor (fig. 29/2), canelura orizontală (fig. 29/4, 5; fig. 30/1), dar și caneluri oblice, dispuse pe corpul vaselor (fig. 31/1). Un decor mai rar întâlnit, atestat în mod special în partea de nord-est a Moldovei, constă din șiruri orizontale de perforații rotunde și orificii incomplete plasate deasupra brăielor⁶¹ (fig. 29/2), element decorativ care își are originile în perioada târzie a bronzului. Analogii pentru acest tip de decor găsim în așezarea hallstattiană de la Lozna⁶², sau în Republica Moldova, la Trinca⁶³ și Costești VII⁶⁴.

Tot cu rol decorativ și chiar practic, pe corpul vaselor erau aplicate apucători conice sau plate (fig. 29/6; fig. 31/9).

⁵⁹ O. Levițki, *Cultura hallstattului canelat la răsărit de Carpați*, în *B.Thr.*, VII, București, 1994, p. 67.

⁶⁰ A. László, *Începuturile epocii fierului...*, p. 109; O. Levițki, *Cultura hallstattului canelat...*, p. 66-67; Idem, *Lumea tracică și masivul cultural nord-pontic în perioada hallstattiană timpurie (sec. XII-XI î.e.n.)*, în *B.Thr.*, XL, București, 2003, p. 121-125.

⁶¹ A. László, *Începuturile epocii fierului...*, p. 113.

⁶² S. Teodor, P. Șadurschi, *Descoperirile arheologice de la Lozna, com. Dersca, jud. Botoșani. Așezarea hallstattiană*, în *Rapoarte Oradea*, 1979, p. 82.

⁶³ O. Levițki, *Cultura hallstattului canelat...*, fig. 44/3, 7, 9; fig. 45/4.

⁶⁴ *Ibidem*, fig. 29/1.

Cu toate că materialul ceramic este fragmentar, am reușit să stabilim câteva forme de vase, dintre care menționăm: străchini (fig. 29/3-6), cești cu toarta supraînălțată, decorată cu caneluri oblice (fig. 31/4), vase în formă de sac (fig. 29/1), vase cu corpul globular (fig. 30/3, 5), vase cu gâtul înalt (fig. 30/1; fig. 31/3).

Analiza resturilor osteologice destul de numeroase în punctul *Râpa Țurcanului*, oferă informații prețioase referitoare la creșterea animalelor, care dețineau un rol important în economia așezării, dar și în ceea ce privește vânătoarea. Activitățile vânătoarești sunt documentate doar printr-un fragment din mandibula unui porc mistreț și pe care se observă urme ce pot proveni de la un instrument de tăiat.

Comparativ cu etapa cronologică anterioară, cea de a doua epocă a fierului este destul de slab reprezentată. În stadiul actual al cercetărilor se cunoaște doar o singură așezare (Moara Jorii - *Sectorul zootehnic*) și o descoperire monetară macedoneană (tetradrahmă de Thasos), cu efigia lui Alexandru cel Mare⁶⁵.

Numărul redus al descoperirilor specifice La Tène-ului de pe teritoriul comunei Hănești se încadrează în nota generală a descoperirilor de acest fel din județul Botoșani⁶⁶.

6. Secolele II-V p.Hr.

Pentru etapa cronologică amintită se cunosc mai multe așezări și descoperiri funerare, specifice sarmaților și culturii Sântana de Mureș-Cerneahov (fig. 8), care pot fi structurate astfel:

Nr. crt.	Etapă cronologică	Așezări	Descoperiri funerare
1	Secolele II-III	-	2
2	Secolele IV-V	14	3
	Total	14	5

⁶⁵ Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, p. 141.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 31.

În ceea ce privește perioada secolelor II-III p.Hr., pe teritoriul comunei Hănești au fost descoperite mai multe morminte sarmatice de înhumăție, în tumulii de pe Dealul Mălăiște⁶⁷. Astfel, cu prilejul cercetării tumulului T I, pe lângă mormintele de la începutul epocii bronzului, a fost identificat și un mormânt care ar putea aparține sarmaților, deși a fost răvășit de lucrările agricole. În mantaua tumulului T II, în partea sudică a movilei, au fost descoperite două morminte sarmatice, pe lângă cel din bronzul timpuriu. De asemenea, în tumulul T III fost descoperit un mormânt sarmatic, în secțiunea S I. Nu ar fi exclus ca și cel de-al doilea mormânt din același tumul să aparțină tot sarmaților⁶⁸. Inventarul funerar al acestor morminte era compus din vase de proveniență romană (ulcior, strachină, cană; fig. 32/1-3) și câteva obiecte de fier (mâner de cuțit, cataramă; fig. 32/4, 5)⁶⁹. În legătură cu înmormântările sarmatice din tumulii de pe Dealul Mălăiște, trebuie să facem precizarea că ele sunt secundare⁷⁰, pentru că se găsesc în mantalele tumulilor din epoca bronzului. Pe de altă parte este cunoscut faptul că în spațiul carpatic nu sunt atestate morminte sarmatice tumulare, detaliu ce a fost pus în legătură cu apropierea față de granițele romane și cu modificări socio-economice, care au contribuit la schimbarea obiceiurilor funerare tradiționale⁷¹.

Unele dintre movilele de pe Dealul Mălăiște și Dealul Hodoroaia ar mai putea conține morminte sarmatice.

Descoperirile sarmatice din tumulii de la Hănești își găsesc analogii foarte apropiate, în localitatea vecină, la Vlăsinești, unde au fost identificate opt morminte de înhumăție, în punctul *La Odaie*⁷². Inventarul

⁶⁷ *Ibidem*, p. 143.

⁶⁸ Fl. Burtănescu, *Epoca timpurie a bronzului între Carpați și Prut...*, p. 459-467.

⁶⁹ N. Zaharia, Em. Zaharia, *Rezultatele cercetărilor arheologice...*, p. 144-147, fig. 7; Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, p. 143.

⁷⁰ Acesta este un element caracteristic în comportamentul funerar al sarmaților; I. Ioniță, *Populații migratoare pe teritoriul Daciei. Sarmatii*, în D. Protase, Al. Suceveanu (coord.), *Istoria Românilor*, vol. II, București, 2001, p. 663-664.

⁷¹ Idem, *Din istoria și civilizația dacilor liberi. Dacii în spațiul est-carpatic în secolele II-IV*, Iași, 1982, p. 16.

⁷² Gr. Foiț, *Mormintele sarmatice de la Vlăsinești (jud. Botoșani)*, în *SCIV*, 21, 4, 1970, p. 667-673.

acestor morminte era compus din mai multe vase lucrate la roată, de culoare cenușie, perle naturale, fragmente de oglindă metalică, precum și unele obiecte de fier neidentificate⁷³. Descoperiri similare sunt cunoscute și pe teritoriul comunei Drăgușeni, unde au fost cercetate șapte morminte sarmatice, aflate în două puncte diferite de pe teritoriul comunei⁷⁴.

Descoperirile funerare din bazinul Bașeului, amintite mai sus, se încadrează în arealul sarmatic care s-a conturat în zona de nord-est a Moldovei⁷⁵, prin cercetarea necropolelor și a mormintelor de la Trușești⁷⁶, Ștefănești⁷⁷, Broscăuți⁷⁸, Pogorăști⁷⁹, Dângeni⁸⁰ și Mitoc⁸¹.

Referitor la perioada secolului IV p.Hr., pe teritoriul comunei Hănești, au fost semnalate urmele mai multor așezări și necropole, specifice culturii Sântana de Mureș-Cerneahov.

Având la bază o economie preponderent agricolă, comunitățile culturii Sântana de Mureș și-au întemeiat așezările pe pantele domoale ale dealurilor și chiar în zonele de șes, în apropierea unor surse permanente de apă. Intensa locuire a acestei zone de către comunitățile culturii Sântana de Mureș-Cerneahov este explicabilă, în primul rând, prin importanța factorilor de mediu, fiind binecunoscută preferința acestor comunități pentru zonele de stepă și silvostepă⁸².

În actualul stadiu al cercetărilor, pe teritoriul comunei Hănești, se cunosc 12 așezări caracteristice pentru perioada secolul IV p.Hr.

⁷³ *Ibidem*, p. 668-670; L.L. Sibișteanu, *Izvoare literare și arheologice despre cultele și credințele sarmaților (complexe arheologice)*, în *Carpica*, XXVIII, 1999, p. 57-59.

⁷⁴ A. Crâșmaru, *Drăgușeni...*, p. 132-142.

⁷⁵ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 70.

⁷⁶ M. Petrescu-Dîmbovița, M. Florescu, A.C. Florescu, *Trușești. Monografie arheologică*, București-Iași, 1999, p. 611-626.

⁷⁷ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova...*, p. 281.

⁷⁸ I. Ioniță, *Noi descoperiri sarmatice pe teritoriul Moldovei*, în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 312-316.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 311-312.

⁸¹ N. Zaharia, *Cercetările de la Mitoc*, în *MCA*, VI, 1959, p. 21-22.

⁸² M. Comșa, *Rolul mediului natural (munți, păduri, bălți) în menținerea elementului autohton la nord de Dunăre în sec. III-VII p.C.*, în *Carpica*, XXVII, 1998, p. 56-57.

Unele dintre aceste așezări ocupă suprafețe considerabile, de peste 2000 m², fapt demonstrat de cantitatea de ceramică descoperită la suprafața solului.

Pentru că deține ponderea cea mai importantă în cadrul inventarului arheologic al așezărilor și necropolelor din secolul IV p.Hr., ne vom îndrepta atenția, în cele ce urmează, asupra ceramicii acestei perioade.

Așa cum se poate constata, în marea majoritate a așezărilor culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, ceramica poate fi împărțită în trei categorii principale: ceramica lucrată cu mâna, ceramica lucrată la roată și ceramica de import. Dintre aceste categorii, cea mai bine documentată este ceramica lucrată la roată, dintr-o pastă fină, omogenă, de culoare cenușie sau cărămidie. Se întâlnesc și fragmente ceramice care provin de la vase lucrate la roată, dintr-o pastă mai puțin omogenă, care conține nisip și microprundișuri. Această categorie ceramică este specifică numai culturii Sântana de Mureș-Cerneahov. Specia ceramică cenușie, lucrată la roată, prezintă puternice afinități cu ceramica dacică, nu doar din punct de vedere tehnologic, dar și tipologic.

În ceea ce privește formele ceramice, se constată o mare diversitate și putem aminti aici: străchini, castroane, oale, cupe, cești. Multe dintre aceste vase au baza simplă sau terminată printr-un suport inelar și sunt prevăzute uneori cu torți cilindrice sau cu torți din bandă groasă și cu șanțuri longitudinale. Pentru categoria ceramică lucrată din pastă cu microprundișuri și nisip în compoziție, sunt caracteristice vase de dimensiuni mari, cu corpul rotunjit și buza aplatizată (*dolia*). Pentru decorarea ceramicii s-au folosit dungile orizontale în relief sau adâncite și mai rar benzile formate din dungi vălurite. Un fragment ceramic descoperit în așezarea de la Sarata-Basarab - *Dealul Sărății*, este frumos decorat cu un motiv complex, realizat prin imprimare și care constă în cercuri concentrice și benzi din linii paralele dispuse oblic și orizontal (fig. 38/1).

Din categoria ceramicii de import sunt cunoscute doar câteva torți fragmentare de amfore (fig. 38/6, 7), lucrate dintr-o pastă ce conține nisip și mica, de culoare cărămidie.

Mult mai bine cunoscute sunt descoperirile funerare de pe teritoriul comunei Hănești, reprezentate prin două necropole și o descoperire izolată a unui mormânt de incinerație⁸³.

Deosebit de interesante s-au dovedit rezultatele cercetărilor din necropola culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, situată pe malul drept al Bașeului, pe un martor de eroziune numit *Moviliță*⁸⁴. În urma mai multor campanii de cercetări (1971, 1972-1973, 1990-1991), în punctul amintit au fost identificate 70 de morminte, dintre care 2 de incinerație și 68 de înhumatie (fig. 33). Cele două morminte de incinerație M31 și M48, au fost deranjate de mormântul de înhumatie M21. Aceste morminte sunt de fapt urne care conțin oase umane incinerate, fără a putea fi identificate alte elemente de inventar.

Mormintele de înhumatie au fost săpate la diferite adâncimi, iar defuncții au fost orientați N-S, NNV-SSE, NV-SE, V-E. În ceea ce privește poziția în care au fost înhumați, s-au întâlnit morminte în care defunctul a fost întins pe spate, cu mâinile pe lângă corp, dar și morminte cu defunctul în poziție chircită, mai mult sau mai puțin accentuată pe o parte (fig. 34/1-6). Majoritatea defuncților au fost depuși în gropi rectangulare, dar în unele cazuri forma acestora nu a putut fi stabilită. Se cunosc și situații când în gropile mormintelor de înhumatie au fost descoperiți cărbuni, aduși probabil de pe rugurile funerare unde erau arși unii defuncți, cu scopul de a purifica gropile sau pe cel înhumat. Situații similare se întâlnesc în necropolele de la Târgșor⁸⁵, Lețcani⁸⁶, Bârlad-Valea Seacă⁸⁷.

În ceea ce privește repartitia mormintelor în cadrul necropolei, se poate aprecia faptul că nu există o organizare riguroasă, cu excepția unui singur grup de morminte⁸⁸, concentrat în partea de sud-est a

⁸³ Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, p. 139-140.

⁸⁴ Em. Zaharia, N. Zaharia, O.-L. Șovan, *Necropola din secolul IV...*, p. 151-187.

⁸⁵ Gh. Diaconu, *Târgșor. Necropola din sec III-IV e.n.*, București, 1965, p. 52.

⁸⁶ C. Bloșiu, *Necropola din sec IV e.n. de la Lețcani (jud. Iași)*, în *ArhMold*, VIII, 1975, p. 235.

⁸⁷ V. Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad - Valea Seacă. Monografie*, București, 2004, p. 155.

⁸⁸ Gruparea mormintelor în anumite zone ale necropolelor este un fapt adesea constatat prin cercetarea sistematică a unor asemenea obiective arheologice; I. Ioniță,

necropolei⁸⁹. Interesant este și faptul că în cadrul acestui grup au fost identificate și singurele morminte de incinerare din necropolă, ceea ce poate constitui un indiciu privind originea străină a defuncților sau apartenența la aceeași familie.

Privitor la inventarul descoperit în mormintele de înhumare, acesta este deosebit de variat și cuprinde vase ceramice de diferite tipuri, (fig. 35/1, 3, 4; fig. 36/1-14; fig. 37/1-12; fig. 39/1, 2; fig. 46/1), obiecte de podoabă (cercei, cataramă, fibule, mărgelă din sticlă, os și coral, piepteni de os; fig. 39/3-10; fig. 46/2), iar dintre arme, pot fi amintite trei vârfuri de săgeată din bronz, care ilustrează probabil statutul războinic al defuncților. Deosebit de interesante sunt cele câteva fibule cu picior triunghiular decorat cu triunghiuri ștanțate, întâlnite destul de rar în aria culturii Sântana de Mureș - Cerneahov⁹⁰.

Încă un fapt care trebuie menționat, în legătură cu practicile funerare din această necropolă, îl reprezintă prezența ofrandelor de carne în interiorul a șase morminte (M5, M6, M7, M12, M30, M32). De la aceste ofrande de carne s-au păstrat câteva fragmente osoase, care provin de la ovi-caprine, cabaline și păsări. Aceste ofrande animale nu sunt legate numai de ritualul funerar, ci reflectă și situația economică a comunității. În cazul unor morminte în care sunt atestate ofrande compuse din resturile mai multor specii este posibil ca acestea să indice ocupația defunctului, aceea de păstor sau agricultor. De asemenea, în mormintele care conțin resturi ale cailor, se poate intui apartenența defunctului la o populație migratoare. Prezența în majoritatea mormintelor a oaselor de ovine arată că ocupația de bază era păstoritul⁹¹.

Urmele unei alte necropole specifice tot secolului IV p.Hr. au fost surprinse în vatra satului Hănești⁹², cu ocazia unor săpături întâmplătoare. În acest punct, situat la aproximativ 0,5 km nord-vest

Populația locală în sec. al IV-lea în regiunile extracarpătice, în D. Protase, Al. Suceveanu (coord.), *Istoria Românilor*, vol. II, București, 2001, p. 625.

⁸⁹ Em. Zaharia, N. Zaharia, O. L. Șovan, *Necropola din secolul IV...*, fig. 2.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 188.

⁹¹ M. Știrbu, *Ofrande animale în mormintele de secol IV de la Polocin-„Islaz” și de la Pogonești-„La movilă” (jud. Vaslui)*, în *AMT*, II, 2007, p. 47.

⁹² Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, p. 139.

de necropola prezentată anterior, au fost descoperite șapte morminte de înhumăție, orientate nord-sud, care aveau ca inventar șapte vase, două fibule de bronz de tipul cu piciorul întors, un pieptene de os și alte piese mărunte⁹³.

Tot în cadrul descoperirilor cu caracter funerar, mai amintim și un mormânt de incinerăție care a fost identificat în punctul Hănești - *La iezătură*⁹⁴. O săpătură întâmplătoare în acest punct a scos la suprafață un vas de mari dimensiuni, lucrat la roată și care conținea oase umane, probabil incinerate. Descoperirea în aceeași zonă a unor fragmente ceramice specifice tot culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, ne determină să credem că și aici ar fi putut exista o necropolă a acestei culturi⁹⁵.

În ceea ce privește biritualismul culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, semnalat și în necropola din punctul *Moviliță*, se poate considera că este o trăsătură distinctă a acestei culturi. Dacă mormintele de incinerăție sunt considerate de origine dacică, cele de înhumăție au fost puse pe seama sarmaților⁹⁶.

Analogii pentru descoperirile funerare specifice secolului IV p.Hr. de la Hănești, atât în ceea ce privește ritul și ritualul funerar, dar și unele elemente de inventar se găsesc tot în necropole ale culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, precum cele de la Miorcani⁹⁷, Mihălășeni⁹⁸, sau Bârlad-Valea Seacă⁹⁹.

Precizăm că în unele așezări ale culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, au fost identificate sporadic și fragmente ceramice caracteristice pentru secolul V p.Hr. Deși prezintă numeroase caracteristici care își au originea în secolul IV p.Hr., ceramica din secolul V p.Hr. are și unele trăsături specifice. Baza vaselor nu mai este inelară decât în cazuri

⁹³ *Ibidem*, p.139-140.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 140.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ I. Nestor, *Istoria României*, I, 1960, p. 690.

⁹⁷ I. Ioniță, *Necropola din sec. IV de la Miorcani (jud. Botoșani)*, în *CercetIst*, 1974, p. 81-92.

⁹⁸ O.-L. Șovan, *Necropola de tip Sântana de Mureș-Ćerneachov....*

⁹⁹ V. Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă*

rare, recipientele ceramice fiind desprinse de pe roată cu sfoara, iar decorurile constau în caneluri și benzi de linii incizate.

7. Perioada secolelor VI-IX

Această etapă nu poate fi aprofundată, deoarece materialele arheologice descoperite nu permit o caracterizare generală a perioadei amintite. În acest moment se cunosc doar două puncte arheologice (fig. 9) în care au fost identificate dovezi de locuire specifice intervalului cronologic amintit (Slobozia - *La sud de sat*, Borolea - *Hârtop*; fig. 42/2).

Ceramica descoperită în cele două puncte face parte din categoria grosieră, lucrată în cea mai mare parte cu mâna, dintr-o pastă neomogenă, cu pietriș și cioburi pisate în compoziție, fiind arsă incomplet. Prezența unor degresanți de dimensiuni mari și lipsa omogenității pastei au făcut ca unele fragmente ceramice să aibă suprafață neregulată, cu microfisuri¹⁰⁰.

Din punct de vedere tipologic, se întâlnesc diferite variante ale vasului-borcan, tăvițe, castroane, pahare, lucrate cu mâna sau la roată, cele din ultima categorie fiind mai puțin atestate¹⁰¹.

În ceea ce privește decorul, ceramica acestei perioade păstrează unele motive ornamentale, precum liniile incizate orizontal sau vâlurit, întâlnite și în cultura Sântana de Mureș-Cerneahov. În unele cazuri s-a afirmat că în cultura materială a acestei perioade se pot identifica elemente care atestă persistența unor forme ceramice a căror origine ar putea fi și în cultura Tumulilor Carpatici¹⁰².

Decăderea tehnologică a producerii ceramicii în secolele V-VI a avut la origine o serie de factori de ordin economic și demografic. În

¹⁰⁰ D. Gh. Teodor, *Populația autohtonă din regiunile extracarpatiche în secolele V-VII*, în D. Protase, Al. Suceveanu (coord.), *Istoria Românilor*, vol II, București, 2001, p. 649.

¹⁰¹ G. Coman, *Cercetări arheologice în sudul Moldovei cu privire la secolele V-XI*, în SCIV, 20, 2, 1969, p. 287-314; Idem, *Evoluția culturii materiale din Moldova de Sud în lumina cercetărilor arheologice cu privire la secolele V-XIII*, în *MemAntiq*, III, 1971, p. 479-497; M. Andronic, *Cultura materială din secolele VIII-X din teritoriul nord-est carpatic*, în *Suceava*, XXVI-XXVII-XXVIII, (1999-2000-2001), 2001, p. 238-248.

¹⁰² M. Andronic, *Cultura materială...*, p. 249, 256.

primul rând poate fi invocată criza economică din Imperiul Roman, dar și întreruperea pentru o perioadă a legăturilor cu centrele de producție de la sud de Dunăre. Intensificarea marilor migrații de populații dinspre regiunile răsăritene ale Europei, cu începere din secolele IV-V, a determinat decăderea producției autohtone, astfel că începând cu secolul VI, ceramica lucrată cu mâna cunoaște un procentaj superior în cadrul așezărilor. Această situație se menține în aceleași limite până în secolul VIII, când, pe întregul teritoriu al fostei Dacii, se constată reintroducerea pe scară largă a olăriei lucrată la roată, probabil datorită unui proces de uniformizare culturală¹⁰³.

Pentru perioada secolelor VIII-IX se observă reapariția ceramicii lucrată din pastă fină, omogenă, de culoare cenușie, gălbuie sau brună, lustruită în unele cazuri, probabil sub impulsul unor influențe sud-dunărene¹⁰⁴.

Din punct de vedere cultural, prima parte a intervalului cronologic analizat, corespunde culturii Costișa-Botoșana-Hansca¹⁰⁵, iar perioada secolelor VIII-IX prezintă caracteristici care anticipează cultura Dridu¹⁰⁶.

8. Secolele X-XIII

Această etapă cronologică ridică anumite probleme, datorate numărului extrem de mic de descoperiri (fig. 9). Chiar dacă sub aspect arheologic, sursele sunt destul de firave, merită să menționăm că au fost identificate unele fragmente ceramice, care prezintă trăsături ale culturii Dridu. Această cultură va evolua până la jumătatea secolului XI¹⁰⁷ și va acoperi și regiunea aflată în atenția noastră¹⁰⁸.

¹⁰³ D. Gh. Teodor, *Meșteșugurile la nordul Dunării de Jos în sec. IV-XI d. Hr.*, Iași, 1996, p. 55.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 56.

¹⁰⁵ I. Mitrea, *Observații privind sfârșitul culturii Sântana de Mureș și începuturile culturii Costișa-Botoșana-Hansca în stadiul actual al cercetărilor arheologice*, în *Carpica*, XXXIV, 2005, p. 131-142.

¹⁰⁶ D. Gh. Teodor, *Descoperiri arheologice din secolele VI-XI e.n. în județul Botoșani*, în *Din trecutul județului Botoșani*, p. 101-114.

¹⁰⁷ V. Spinei, *Moldova în secolele XI-XIV*, București, 1982, p. 85.

¹⁰⁸ I. Tentiuc, *Populația din Moldova centrală în sec. XI-XIII*, Iași, 1996, fig. 1, punctul 159; descoperirile din această zonă reprezintă aproximativ limita nordică a

În acest moment cunoaștem descoperiri din această perioadă în punctele Moara Jorii - *Pe grind*, Slobozia - *Poala sudică a Dealului Mălăiște*, Slobozia - *La sud de sat*, dar fără a se putea vorbi despre așezări propriu-zise, ci, mai degrabă, despre locuri de scurtă durată. Materialul ceramic recoltat prin intermediul periegezelor face parte din categoria ceramicii grosiere, lucrată cu mâna și la roata cu turație medie, decorată cu linii incizate orizontal (fig. 42/1). În punctul Slobozia - *Poala sudică a Dealului Mălăiște*, a fost descoperit un fragment dintr-un borcan cu buza răsfrântă și corpul puternic arcuit, decorat cu incizii semilunare pe gât și cu linii paralele dispuse orizontal și oblic pe corpul vasului (fig. 42/3). Analogii pentru acest tip de vas pot fi identificate la Bârlălești (jud. Vaslui)¹⁰⁹ și Dănești (jud. Vaslui)¹¹⁰.

Chiar dacă în acest moment nu există suficiente argumente, putem presupune că în perioada secolelor XI-XIII, pe Valea Bașeului au pătruns și elemente culturale contemporane cu cele de tip Răducăneni.

Desigur, materialul arheologic, insuficient la ora actuală, nu permite o diferențiere clară între manifestările culturii Dridu și cele imediat posterioare. Această situație a fost deja semnalată, observându-se o preluare în cultura Răducăneni a numeroase elemente care au aparținut culturii Dridu (de la amplasamentul așezărilor, forma locuințelor și până la inventarul material)¹¹¹.

9. Secolele XIV-XVI

Dacă pentru etapele cronologice anterioare dispunem doar de surse arheologice, pentru secolele XIV-XVI, aceste surse sunt completate și de mărturiile documentare, ceea ce sporește gradul de siguranță al unora dintre observațiile noastre. Materiale arheologice specifice perioadei care ne interesează, au fost identificate în trei zone ale comunei Hănești: pe teritoriul satului Hănești, pe teritoriul satului Borolea și în vecinătatea localității Slobozia. În mod cert, toate aceste descoperiri

culturii Dridu pentru spațiul cuprins între Carpați și Prut, ceea ce explică numărul mic al siturilor de acest fel.

¹⁰⁹ V. Spinei, *Moldova...*, p. 86-87.

¹¹⁰ *Ibidem*, fig. 11/5.

¹¹¹ *Ibidem*, fig. 12/4, 5.

dovedesc existența unor așezări rurale, de tipul „siliștilor” din care au evoluat satele actuale. Încă din prima jumătate a secolului XV, documentele medievale menționează satul Borolea, iar în secolul următor este atestat documentar și satul Hănești (vezi anexele documentare).

Revenind la mărturiile arheologice, facem observația că din cele 7 puncte arheologice, care se încadrează în intervalul cronologic amintit, au fost recoltate, în special resturi ceramice, la care se adaugă o descoperire monetară izolată¹¹².

Materialul ceramic recuperat provine de la vase lucrate numai la roată, din pastă omogenă, ceea ce a permis realizarea unor recipiente ceramice cu pereții relativ subțiri. Pe baza fragmentelor ceramice folosite pentru studiu, constatăm faptul că vasele au fost arse atât în atmosferă oxidantă, cât și în atmosferă reducătoare. Pentru că nu dispunem de un eșantion bogat pentru fiecare punct arheologic, este dificil să încercăm o analiză tehnologică pe fiecare etapă cronologică. În mod cert, pe baza datelor mai vechi obținute pentru ceramica de la Suceava, dar și din alte obiective medievale, se poate constata faptul că în secolul XIV predomină vasele arse în atmosferă reducătoare¹¹³, în schimb, spre sfârșitul secolului XV ceramica arsă în mediu oxidant deține o proporție ridicată¹¹⁴. Decorurile sunt reprezentate prin benzi de linii paralele, incizate orizontal, amplasate în partea superioară a vasului, lățimea liniilor fiind în raport direct cu mărimea vasului. Sporadic, se întâlnesc și fragmente ceramice care păstrează urme de smalt verde, galben sau brun.

Repertoriul tipologic nu este foarte vast, fiind întâlnite în special oale de diferite tipuri (fig. 42/4-13), cu buza evazată și care, de cele mai multe ori, prezintă o șanțuire interioară pentru fixarea capacului.

Într-un singur caz (Hănești - *Vatra satului I*), pe lângă materiale ceramice au fost surprinse și urmele unei lipituri arse, la adâncimea de - 0, 60 m¹¹⁵, care ar putea indica prezența unei vetre.

¹¹² V. Mihăilescu-Bârliba, P. Șadurschi, *Monede inedite...*, p. 68, pl. 7/49.

¹¹³ Gh. Diaconu, *Considerații asupra ceramicii descoperite la Cetatea Șcheia-Suceava*, în *MCA*, VI, 1959, p. 925-926.

¹¹⁴ T. Martinovici, *Ceramica din a doua jumătate a sec. al XV-lea de pe teritoriul Sucevei*, în *MCA*, IV, 1957, p. 363.

¹¹⁵ F. Aprotosoae, *Cercetări arheologice...*, p. 164.

Datorită faptului că majoritatea acestor puncte arheologice sunt incluse în satele actuale, este dificil să stabilim suprafața ocupată de așezările medievale din această perioadă. Pornind de la observațiile arheologului Radu Popa, putem afirma că există numeroase dificultăți legate de cercetarea satului medieval, iar aceasta comportă nu doar o bună interpretare a materialului arheologic, ci și o bună cunoaștere a surselor documentare¹¹⁶. Același cercetător afirma că mutarea vetrelor satelor era un fapt obișnuit, determinat de nevoile comunităților umane și din acest motiv, stabilirea exactă a hotarelor unui sat este dificilă pentru un interval cronologic amplu. În acest context, urmele arheologice aflate la anumite distanțe (mai mici de 1 km), pot să reprezinte de fapt, vetrele de sat succesive, folosite de aceeași obște¹¹⁷.

10. Secolele XVII-XVIII

Comparativ cu etapa cronologică anterioară, descoperirile specifice secolelor XVII-XVIII sunt mai numeroase (11) și sunt concentrate în zona actualelor așezări rurale din componența comunei Hănești (fig. 10).

Fără a încerca o caracterizare generală a acestei perioade, ne vom limita la câteva precizări pe baza materialelor arheologice. Prin cercetări de suprafață, în cele mai multe situații, dar și prin cercetările sistematice în situri mult mai vechi, au fost recuperate piese specifice intervalului cronologic amintit mai sus. Cele mai consistente sunt resturile ceramice, identificate în toate cele 11 puncte arheologice. Lucrate la roată, dintr-o pastă de bună calitate (în unele cazuri sunt întâlnite fragmente ceramice lucrate din caolin), vasele au pereții relativ subțiri, acoperiți parțial cu smalt verde sau galben (fig. 42/14-15).

Pe lângă numeroasele fragmente ceramice, merită să amintim descoperirea unor pipe de lut, decorate cu motive florale (fig. 40/10; fig. 42/19, 20) și a unui vârf de lance din fier, cu tub de fixare a cozii, care ar putea fi atribuit tot secolelor XVII-XVIII (fig. 40/7).

¹¹⁶ R. Popa, *Probleme de metodă a cercetării arheologice a satului medieval românesc*, în *La începuturile evului mediu românesc* (ed. D. M. Istrate, A. Istrate), Alba Iulia, 2008, p. 226-227.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 227.

11. Valul Moldovei de Sus sau „Troianul”

Un punct de interes pentru cercetarea arheologică din zona de nord-est a Moldovei l-a constituit investigarea Valului Moldovei de Sus, cunoscut și ca Valul Troian, Troianul¹¹⁸, sau Valul Bașeului¹¹⁹.

Valul începe de pe teritoriul comunei Dângeni, traversează comuna Hănești și comuna Manoleasa și ajunge pe malul Prutului, dar se pare că își continua traseul și dincolo de acest râu.

Orientat pe direcția sud-vest – nord-est, valul avea înspre sud și un șanț, tot cu rol defensiv.

Pe baza observațiilor din teren, coroborate cu sumarele date rezultate în urma unei taluzări a valului, pot fi amintite câteva detalii. Dacă pe teritoriul comunei Manoleasa și mai ales în punctul în care s-a realizat taluzarea, valul are lățimea maximă de 28 m și o înălțime de 1, 5 m¹²⁰, pe teritoriul comunei Hănești, acesta are o lățime cuprinsă între 10-12 m și o înălțime de maxim 0, 5 m¹²¹. Această variație dimensională poate fi pusă pe seama factorilor antropici (intensele lucrări agricole au făcut ca în anumite porțiuni, valul să nu mai poată fi sesizat), dar nu poate fi exclusă nici o anumită strategie a constructorilor acestui element de fortificare, în dorința lor de a întări mai bine doar un anumit sector al valului. În aceeași ordine de idei, trebuie amintit și valul complementar care pornește din Valul Moldovei de Sus și se oprește într-un meandru al Prutului. Acest val secundar, numit și Valul Mic este orientat pe direcția est-nord-est și vest-sud-vest, având o lungime de aproximativ 3 km¹²².

¹¹⁸ Pentru etimologia termenului „troian” vezi și Al. Philippide, *Originea românilor*, Iași, 1925, p. 276; M. Drăganu, *Românii în veacurile IV-XIV pe baza toponimiei și onomasticii*, București, 1933, p. 186, n. 1; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1968, p. 299; C.C. Petolescu, *Troianus în epigrafa latină*, în *TD*, 4, 1983, p. 143-145; Al. Boldur, *Originea și sensul cuvântului „Troian” după surse străine și românești*, în *AMM*, IX-XI, 1987-1989, p. 109-134.

¹¹⁹ O discuție referitoare la valurile de pământ de la est de Carpați, între care este prezentat și Valul Moldovei de Sus, vezi și la M. Ignat, *Contribuții la cunoașterea valurilor de pământ din spațiul est-carpatic. Valul din Bucovina*, în *Suceava*, XI-XII, 1984-1985, p. 101-117.

¹²⁰ Al. Păunescu, P. Șadurschi, V. Chirica, *RAJB*, p. 168.

¹²¹ *Ibidem*, p. 144.

¹²² *Ibidem*, p. 168.

Considerăm necesară prezentarea situației stratigrafice rezultate în urma taluzării peretelui de sud al valului, în punctul Manoleasa - *Movila Hrițeni* sau *Coasta Grădinii*, deși aceste repere stratigrafice nu pot avea caracter de generalizare. Prezentăm în continuare succesiunea următoarelor depuneri: în partea de sus a valului a fost observat un strat de sol negru, arabil, gros de circa 0, 20 m; sub acest nivel se observă un strat de pământ negru-cenușiu, cu o grosime cuprinsă între 0, 40 m - 0, 60 m; lentilă de pământ gălbui cu fragmente de cărbuni, groasă de 0, 10 m - 0, 20 m; strat negru-cenușiu cu pete gălbui, gros de circa 0, 70 m. Sub această depunere, se află stratul de loess gălbui închis, în care, pe o adâncime de circa 0, 40 m - 0, 50 m și o lățime de circa 0, 90 m, a fost săpat un șanț, ca ax al valului. În acest șanț au fost înfiți pari de lemn și fixați cu pământ bătătorit¹²³. După fixarea parilor, pe latura nordică a acestui aliniament, la o distanță de 1,5 m s-a săpat un șanț de apărare, iar pământul scos a fost depus și bătătorit în spatele șirului de pari, constituind valul de apărare.

S-a presupus că inițial, valul, împreună cu palisada, aveau o înălțime de 4,5 - 5,5 m, iar șanțul avea o lățime maximă de 18 m și adâncimea de aproximativ 2 m¹²⁴.

Privitor la încadrarea cronologică a acestui element de fortificare, alcătuit din val, palisadă, șanț, nu beneficiem de elemente concludente. Cu titlu de ipoteză, se poate accepta o încadrare a valului în secolul IV p.Hr., în condițiile în care se anunța pericolul hunic în migrația sa spre vest¹²⁵.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ P. Șadurschi, „Troianul” Moldovei de Sus, în *MCA*, XIV, 1980, p. 323.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 333.

Concluzii

Cunoașterea trecutului unei localități, deși poate părea un demers simplu, nu este întotdeauna o misiune lipsită de dificultăți. Stadiul cercetărilor, starea de conservare a siturilor arheologice, existența unui material arheologic consistent și nu în ultimul rând disponibilitatea de a întocmi o asemenea cercetare, sunt câteva dintre condițiile esențiale pentru a putea schița elementele definitorii ale comunităților umane care au locuit în diferite areale geografice.

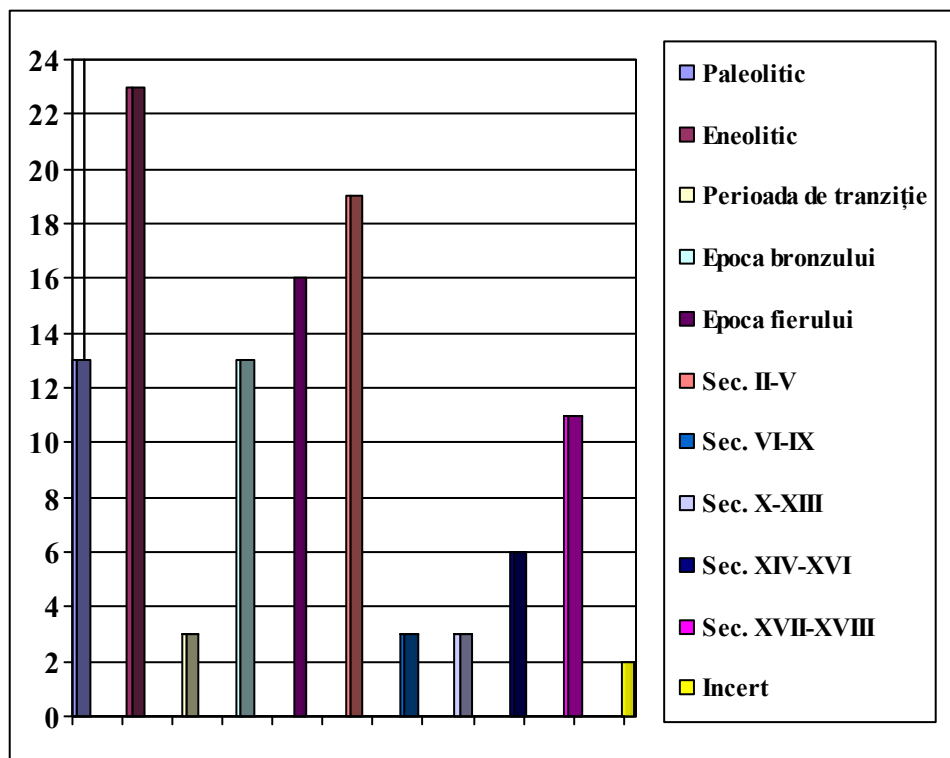
Contribuția noastră, definitivată în urma mai multor campanii de cercetări de suprafață, și pe baza informațiilor oferite de literatura arheologică, a adus în prim plan un tip de analiză microzonală, care a vizat evoluția comunităților umane într-un spațiu limitat. Faptul că ne-am îndreptat atenția asupra unei subunități administrative, nu ne-a împiedicat să facem permanent legături cu zonele învecinate, care sunt incluse în aceeași subunitate geografică: Câmpia Jijiei Superioare și a Bașeului.

Întocmirea repertoriului arheologic al comunei Hănești ne-a permis o observație cu caracter de generalizare, și anume că factorii geomorfologici au influențat în mod direct evoluția comunităților umane, indiferent de etapa cronologică. Pentru că oferă condiții de habitat favorabile, teritoriul comunei Hănești a fost locuit în aproape toate perioadele istorice, așa cum o confirmă numeroasele vestigii arheologice descoperite.

Cu prilejul întocmirii *Repertoriului arheologic al județului Botoșani*, pe teritoriul comunei Hănești erau cunoscute 27 de puncte arheologice (așezări, necropole, tumuli, val de pământ). Cercetările noastre, care într-o primă fază au avut ca scop verificarea descoperirilor mai vechi, au permis și identificarea unor puncte arheologice noi, astfel

că la ora actuală se cunosc 40 de așezări și necropole, 12 movile/tumuli (dintre care au fost cercetate doar trei) și un val de pământ.

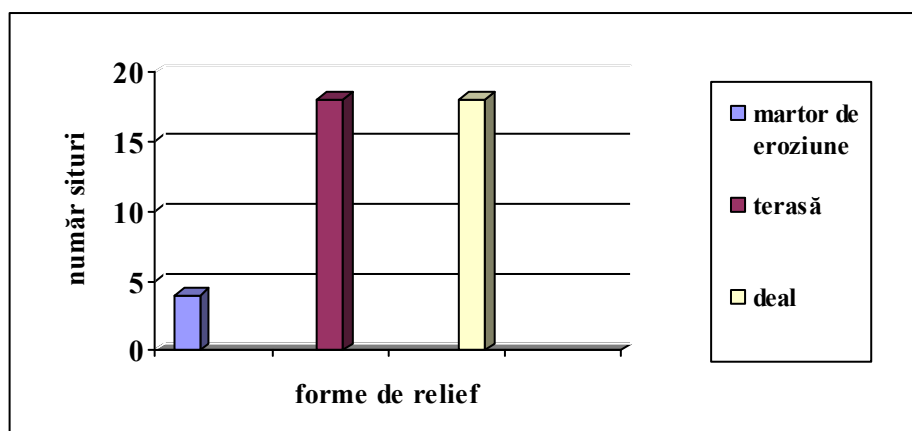
Din punct de vedere cronologic, se evidențiază o locuire aproape neîntreruptă a acestei zone, dar cu anumite diferențe de la o etapă temporală la alta.

Grafic 1 - Repartiția siturilor arheologice în funcție de etapele cronologice

Cea mai bine reprezentată etapă cronologică este eneoliticul, prin 23 de situri, urmată de epoca fierului și perioada secolelor II-IV p.Hr. Există și perioade istorice slab cunoscute, prin trei sau patru situri arheologice, cele mai bune exemple fiind descoperirile specifice culturii Horodiștea, precum și cele încadrate în a doua jumătate a mileniului I și primele secole ale mileniului II (vezi grafic nr. 1).

Și în ceea ce privește dinamica locuirilor umane pot fi formulate unele observații. Fiind în strânsă dependență cu factorii geomorfologici și de mediu, comunitățile umane s-au stabilit în zone favorabile practicării activităților de bază, care le permiteau supraviețuirea și dezvoltarea. Tocmai din acest motiv, cele mai multe situri se găsesc concentrate pe Valea Bașeului și a afluenților acestui râu, ocupând diferite forme de relief, preferate fiind terasele și pantele line ale dealurilor (vezi grafic nr. 2).

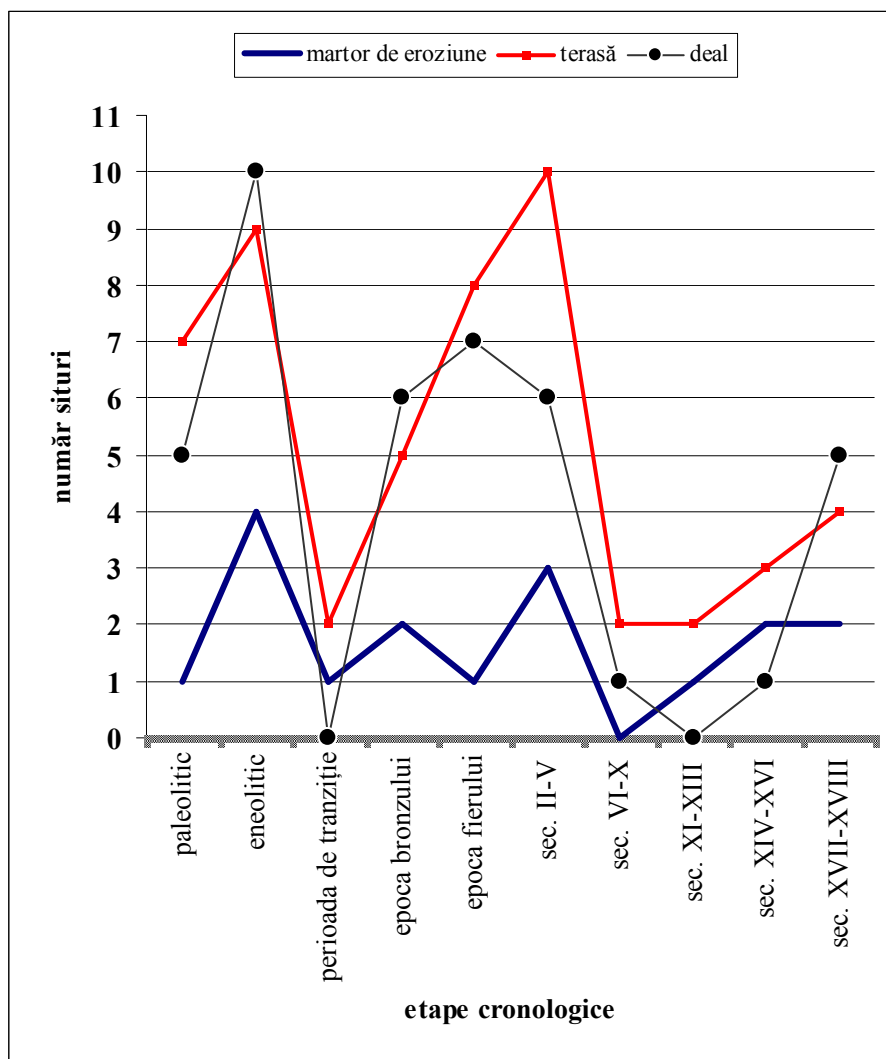

Grafic 2 - Repartiția siturilor arheologice pe formele de relief.

Nu întâmplător este faptul că în unele puncte arheologice au fost identificate urme aparținând unor comunități din etape cronologice diferite, fapt care își găsește explicație tot prin prisma factorilor de mediu, dar și prin modul de trai asemănător, determinat de necesitățile de bază.

Pornind de la intensitatea locuirilor umane, în diferite etape cronologice, reflectată prin numărul siturilor arheologice, raportate la formele de relief pe care se găsesc acestea, pot fi surprinse câteva detalii interesante. Pentru fiecare orizont cronologic se constată diferențe legate de amplasarea siturilor arheologice pe o anumită formă de relief, dar, ca o constantă, se evidențiază preferința pentru terase și pantele dealurilor. Martorii de eroziune, situați de obicei în albiile majore ale râurilor, pe lângă suprafața relativ redusă, prezentau și riscul inundațiilor, fapt care

explică preferința pentru alte forme de relief. Acest din urmă aspect era determinat nu doar de necesitățile economice, ci și de motive defensive (în special pentru eneolitic, când sunt preferate locurile înalte, cu elemente de apărare naturală).

Grafic 3 - Dispunerea pe forme de relief a siturilor arheologice în funcție de etapele cronologice

Un aspect asupra căruia va trebui să ne îndreptăm atenția este cel privitor la starea de conservare a siturilor arheologice de pe teritoriul comunei Hănești (și nu numai). Cu câteva excepții, și ne referim aici la siturile care au beneficiat de cercetări sistematice, majoritatea stațiunilor arheologice sunt supuse anual distrugerilor, prin intermediul lucrărilor agricole. Nu în ultimul rând, factorii naturali au și ei o contribuție nefastă la degradarea unora dintre siturile arheologice, cele mai des întâlnite fenomene fiind alunecările de teren.

Determinată într-o anumită măsură de pericolul pierderii unui material arheologic important și a unor situații ireversibile, activitatea de investigare și înregistrare a siturilor arheologice este necesară și chiar obligatorie.

Pornind de la aceste considerente, suntem de părere că întocmirea unor repertorii arheologice zonale și chiar microzonale ar fi un demers deosebit de util.

În ceea ce privește lucrarea de față, fără a avea un caracter exhaustiv, determinat de tipul cercetărilor efectuate, reprezintă doar un anumit stadiu al cunoașterii realităților arheologice din arealul analizat, iar noile descoperiri sau posibile cercetări viitoare vor putea confirma sau infirma unele dintre afirmațiile noastre.

Documente*

Pe lângă mărturiile arheologice identificate până la această dată, o importanță deosebită o au și mențiunile documentare. Pentru intervalul cronologic cuprins între secolele XV-XVII, amintim câteva documente care menționează existența satului Borolea (în documente Borâle) și a satului Hănești.

1. „Ilie voievod dăruiește boierului său, Isaia, satele: Tișeuți, aproape de râul Suceava, jumătate din Bosance, Selajanii, Dumbrăveni, Medveja Bojii lui Petru, jumătate din **Borâlea lui Giurgiu**, Dreslive și Jerdeni.

Dat în Suceava, 6940 (1432) 14 august”¹.

2. „Din mila lui Dumnezeu, noi Petru voevod, domn al țării Moldovei. Facem cunoscut cu această carte a noastră tuturor celor ce o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că a venit înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri moldoveni, sluga noastră Sima, fiul lui Pașa, de bună voia lui, nesilit de nimeni, nici învăluit și a schimbat cu domnia mea dreapta sa ocină și din privilegiul tatălui său Pașei, ce a avut el de la părintele domniei mele Ștefan voevod, jumătate de sat din Petricanii, pe Bașeu, jumătatea de sus. Iar domnia mea i-am dat lui în schimb pentru această jumătate de sat din Petricanii, un sat tot pe Bașeu, anume **Hăneștii**, care acest **sat Hăneștii**, a fost al nostru domnesc.

* Comentariul documentelor a fost întocmit de către dl. Silviu Ceașu, de la Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț, căruia îi mulțumim călduros și cu acest prilej.

¹ DRH, I, doc. nr. 112, p. 163.

Și întru acesta, deasemeni a venit înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri moldoveni, Olena, fiica lui Pașa, și sora Simei, de bună voia sa, nesilită de nimeni, nici asuprită și a dat domniei mele ocina sa dreaptă din același privilegiu al tatălui ei Pașa, jumătate de sat din Petricani, pe Bașeu, și a cerut de la domnia mea haine de postav și vite și vin și miere curată și aspri și boi și vaci și multe alte lucruri de trebuință.

Deci noi, văzând dania ei de bună voie, ce a dat ea domniei mele, ocina sa dreaptă, iar domnia mea i-am dat și am miluit-o pe dânsa cu toate aceste lucruri mai sus scrise, câte a voit ea și ce a dorit de la noi, i-am împlinit voia, înaintea tuturor boierilor noștri moldoveni.

Și iarăși domnia mea, plătind totul și întocmind bine, am binevoit domnia mea, cu a noastră bunăvoință și cu inimă curată și luminată, din toată bunăvoia noastră și cu ajutorul lui Dumnezeu și am făcut pentru pomenirea domniei mele și a doamnei mele Elena și pentru sănătatea și mântuirea copiilor noștri, Iliaș și Ștefan și Constantin și am dat acest sat, mai înainte zis pe Bașeu, Petricani, cu iaz și cu moară, sfintei noastre mănăstiri de la Putna unde este hramul Uspenia preasfintei curatei și prea binecuvântatei stăpânei noastre, născătoare de Dumnezeu și pururi fecioară Maria și unde este rugător igumenul nostru chir Gheorghie, ca să fie sfintei noastre mănăstiri dela Putna, de la noi uric, cu tot venitul, neclintit niciodată, în veci.

Iar hotarul acestui sat mai înainte zis, care este pe Bașeu, anume al Petricanilor, să fie pe unde a hotărnicit Iurșa, vatag de Dorohoi cu megiașii, începând de la Fodoreani, din gura Boului, pe Podraga, până la gura Podragăi, apoi peste Bașeu, apoi pe Bașeu în jos, până mai jos de Săveni, apoi la o movilă ce este aproape de drum, apoi peste drum, la deal, la movilă, și de acolo peste zăpodie în deal și pe loc drept la o movilă, unde se unesc hotarele de la Bodești și de la Vicoleni, mai sus de drumul Sucevii, apoi întorcându-se la deal pe loc drept la Glodul Alb, ce este în vale și de acolo, în sus, pe deal până la Șapte Movile, unde se unește hotarul Petricanilor cu al Știubienilor. Acesta este tot hotarul, iar dinspre alte părți, după hotarul vechi, pe unde au folosit din veac.

Iar la acesta este credința domniei noastre, a mai sus scrisului, noi Petru veovod și credința preaiubiților fiii ai domniei mele Iliăș și Ștefan și Constantin și credința boierilor noștri: credința panului Huru vornic, credința panului Petrea, panului Danciul Huru și a panului Miron, pârcălab de Neamț, credința panului Șandru și a panului Tâmpa, pârcălabi de Cetatea Nouă, credința panului Petrea Varticovici portar de Suceava, credința panului Hârbor postelnic, credința panului Hamza, credința panului Petrașco ceașnic, credința panului Neagul stolnic, credința panului Placșa comis, și credința tuturor boierilor noștri moldoveni, mari și mici.

Iar după viața noastră, cine va fi domn al țării noastre Moldova, din copii noștri sau din neamul nostru, sau iarăși pe oricine îl va alege dumnezeu să fie domn al țării noastre Moldova, acela să nu clinească dania și întărirea aceasta, ci să întărească și să împuternicească sfintei mănăstiri Putna, pentru că au cumpărat pe banii noștri drepti.

Iar cine va îndrăzni să strice și să clinească dania noastră, acela să fie blestemat de domnul dumnezeu, făcătorul cerului și al pământului, și de preacurata lui maică și de patru sfinți evangheliști și de sfinții fruntași apostoli Petru și Pavel și de doisprezece apostoli și de 318 sfinți părinți purtători de dumnezeu de la Nicheia și de toți sfinții care din veac au plăcut lui dumnezeu și să aibă parte cu Iuda și cu Arie cel de trei ori blestemat și cu acei Iudei care au strigat asupra domnului nostru, Iisus Hristos, sângele lui asupra lor și asupra copiilor lor, cum este și va fi în veci, amin.

Iar pentru mai mare putere și întărire a tuturor celor mai sus scrise, am poruncit credinciosului nostru pan Matiaș logofăt să scrie și să atârne pecetea noastră, la această carte a noastră.

A scris Teodor Băloșevici pisar, la Huși, în anul 7054 (1546), luna Aprilie 11 zile”².

3. „Din mila lui Dumnezeu, noi Bogdan voevod, domn al țării Moldovei. Facem cunoscut cu această carte a noastră tuturor celor ce o vor vedea sau o vor auzi cetindu-se, că a venit înaintea noastră și înaintea

² *DIR*, veacul XVI/1, doc. nr. 415.

boierilor noștri, Cârstina, fiica lui Boboiug, fiu lui Trepăduș, de bună voia ei, nesilită de nimeni, nici asupra și a schimbat ocina și dedina sa dreaptă, cu privilegiul de împărțeală ce a avut tatăl ei Boboiug dela înaintașul nostru Ștefan voevod cel tânăr, din a patra parte de sat din **Borâle**, a patra parte; și a schimbat cu sluga noastră Andreica Borâleanul vistiernicel.

Și s-a ridicat sluga noastră Andreica vistiernicel de a dat Cârstinii, fiica lui Boboiug, fiul lui Trepăduș, schimb pentru schimb, ocina și cumpărătura sa dreaptă cu privilegiul de cumpărătură ce a avut singur dela părintele domniei mele Alexandru voevod, din a treia parte de sat din Jeverteni, din jumătate, a cincea parte și încă i-a mai dat o sută de zloți tătarești.

De aceea noi, văzând tocmeala și schimbul lor de bunăvoie, iar noi deasemeni și dela noi am dat și am întărit slugii noastre Andreica Borâleanul vistiernicel, ca să-i fie și dela noi uric și cu tot venitul, lui și copiilor lui și nepoților lui și strănepoților lui și răstrănepoților lui și întregului său neam, cine i se va alege cel mai de aproape, neclintit niciodată, în veci.

Iar hotarul acestui mai înainte spus, din a patra parte de satul din **Borâle**, a patra parte, să fie din a patra parte, a patra parte; iar dinspre alte părți, după vechiul hotar, pe unde au folosit din veac.

Și la acesta este credința domniei noastre mai sus scrise, noi Bogdan voevod și credința preaiubitului frate al domniei mele Mihail-Petru și credința boierilor noștri: credința panului Zbiarea mare vornic de țara de jos, credința panului Crăciun, credința panului Ion Caraghiuzeal, credința panului Cozma Murgu, credința panului Sava și a panului Dinga pârcălabi de Hotin, credința panului Pașco și a panului Tudoran, pârcălabi de Neamț, credința panului Coste și a panului Poroseaci, pârcălabi de Cetatea-Nouă, credința panului Vasile portar de Suceava, credința panului Gheorghie postelnic, credința panului Toader spătar, credința panului Jurja vistier, credința panului Movilă ceașnic, credința panului Văscan stolnic, credința panului Purcel comis și credința tuturor boierilor noștri moldoveni, mari și mici.

Iar după viața noastră, cine va fi domn al țării noastre, dintre copiii noștri sau din neamul nostru sau pe oricine îl va alege Dumnezeu să

fie domn al țării noastre, acesta să nu le clinească dania și întărirea noastră, ci să-i întărească și să-i împuternicească.

Iar pentru mai mare putere și întărire, am poruncit credinciosului nostru pan Gavril logofăt să scrie și să atârne pecetea noastră la această carte a noastră.

A scris Ștefan în Iași, în anul 7078 (1570), Iulie 25”³.

4. „Alexandru voevod, din mila lui Dumnezeu, domn al țării Moldovei. <Iată> au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri moldoveni, slugile noastre Dragotă și fratele său Ghidion și vărul lor Dragotă Trepăduș, fiul Zoicăi și verii lor Iu<çsa Pi>teș și surorile lui Armanca și An<ușca> și Dra<g>na, <copii> Magdei și verii lor Il<ca, copii Zahariicăi și vara lor> Sora, copii Cozmei și verii lor Pântea și Toader, copii lui popa Ivanco, toți nepoții lui Miroslav și toți nepoții Ilcăi, de bună voia lor nesiliți de nimeni, nici asupra și au schimbat între dânșii ocina și dedina lor dreaptă din privilegiul de împărțeală ce au avut de la fratele domniei sale Ștefan voevod cel tânăr.

Și s-au sculat slugile noastre Dragotă și fratele său Ghidion și vărul lor Dragotă Trepăduș, fiul Zoicăi, și verii <lor Iuc>șsa Piteș și surorile lui Anușca și Armanca și D<ragna> copii Magdei și verii lor Il<ca, copii Zaha>riicăi și vara lor Sora, copii <Cozmei și> au dat slugilor noastre Pântea și Toader, copiii lui popa Ivanco, din a treia parte din satul <Zah>oreni, trei părți. Iar slugile noastre <Pântea> și Toader, copii lui popa <Ivanco, toți nepoții lui Miroslav> au dat verilor <lor, precum am scris mai sus>, din a patra **parte de sat din Borâle**, jumătate, partea lor.

<De aceia noi, văzând bunăvoia lor și întocmirea și> schimbul dintre dânșii și noi deasemeni <și de la noi am dat și am întărit> slugilor noastre mai sus zise toate acestea mai sus scrise, ca <să le fie dela noi cu tot> venitul. Altul să nu se amestece.

Scris la Hârlău <în anul> 7066 (1558), Martie 21.

Însuși domnul a poruncit

A scris Dumitru”⁴.

³ DIR, veacul XVI/2, doc. nr. 246.

⁴ DIR, veacul XVI/2, doc. nr. 338.

5. „Suret de pe un suret scos de dascălul Ivloghe, car<e> suret iaste cum și ispisocul vechiu, la preut Arsăanii, fiul lui Pavel Popăscul, ce șade la satul Răce.

Dila Petru v<oe>voda, domnu țării Mold<o>vii, let 7093 <1585> Ap. 30.

Facem știr<e> domnia me, precum au vinit înaint<e> noastră și înaint<e> boierilor domnii mele, slugile nostre, Buzdugan și Frățian și Avram și Gavriil și cu toate rudeniile lor, Riga și Mih<ă>ilă, nepoț<i> Condrii Trepeduș și au părăt pre Toma Vătav și rudele lui, zăcându că ar fi cumpărat Toma vătav și săminția lui a triia part<e> din satul Jiverten<i>, dela moșul slugilor noastre mai sus scriș<i> dela Condre Trepăduș, și au făcut atunce Tomii vătav și săminții lui dreptat<e> dintr-al său dres i-au stălpit lui ace a treia part<e> din satul Jivertenii și la satul **Borăle**.

Iar după ace, în zălele domnii mele, slugile nostre, Buzdugan și Frățian și Avram <și> Gavriil și cu toate sămințenii ale lor, ei au părātu înainte noastră pe popa Iliei, pentru o bucat<ă> de hotaru din satul din **Borule** și din Jeverten<i>, cum că ar fi împresurându o part<e> oarecar<e> dinspre Joldești.

Dece, dizbătând-o pre ace bucat<ă> cu tot sfatul nostru, i-am judecat pre dâșii și am aflat dreptat<e>, că s<ă> vin<e> Tomii vătăful și săminții lui, să s<ă> bagi într-ace bucată de hotar să ții elu, că au cumpărat de la Condrea Trepăduș și pe undei-au stălpit lui, Condrea, de vreme că am văzut cu ochii ci au cumpărat.

Dece, Toma vătaf și cu rudeniile lui, ei s-au îndreptat înaint<e> noastră și a tot sfatul nostru, iar slugile noastre, Buzdugan și Avram și Frățian și Gavrilă și Rant și Mih<ă>il<ă>, ei să-și ții part<e> ce împresurat<ă> de popa Iliei. Și au pus firiia 12 zloț<i> în vistiriia noastră.

Și de acum înaint<e> să nu s<ă> mai părăscă, nici să dobândească nici odăn<ă> or<ă>.

Acestu suret l-am dat eu în mâna răzășilor de Zaharie, cându au vinit arnic dum. Costantin Balșu fost mare păh și dum. Iordachi fost mare med. la star<e> lucrului.

L-am dat și am iscălit, erei popa Arsen<i> dela Răce, 1783 Sept. 6”⁵.

⁵ *DIR*, veacul XVI/3, doc. nr. 280.

6. „†Iată eu, Grozea ilișar și Borodaci vătah și Eleșteu vătah și Galea vătah și Toader vătah și Alexa spătărel și Nechifor spărătél și **Avram din Borâle** și Cărstian de acolo și Cășian de acolo și Ielea de acolo și mulți oameni buni și bătrâni. Iată a venit înaintea noastră Drăghici, fiul lui Romașco, nepot lui Birtalan, strănepot lui Ghedeon, nesilit de nimeni, nici asuprit și a vândut dreapta sa ocină și dedină, ce se va alege a treia parte dintr-a patra parte din jumătate din satul **Borâle**; și a cumpărat-o Loghin stolnicel din Andreșani, pentru două sute de zloți tătarești, toți banii deplin, ca să-i fie lui, de acum înainte, ocină cu tot venitul, pe unde se va alege. Aceasta să se știe.

Și pentru mai mare îndreptățire și-au pus pecetea la acest zapis Grozea ilișar și Borodaci și Eleșteu și Toader vătah.

În anul 7099 (1591), luna August 12 zile”⁶.

7. „†Iată dar noi, Isaca și fratele lui Simion, fii lui Ion și Veisă, fiul Andreică și Dumitru, fiul Ștefei și Sora și Sahta, fiicele Mierăi, toți nepoții lui Lohan, de bună voia lor, nesiliți de nimeni, am vândut dreapta noastră ocină și cumpărătură a bunicului nostru, Lohan, pe care a avut-o în satul **Borâle**, a cincea parte dintr-a opta parte din partea de jos, care a fost cumpărătură a bunicului nostru, Lohan, dela Bratu, fiu lui Dragotă, nepotul Mușii, din uricul de împărțeală pe care l-a avut dela Ștefan voevod.

Aceia am vândut-o milostivirii sale, lui pan Pătrașco mare logofăt, pentru șaptezeci de unghi. Și pentru casa lui Sacăe iarăși mi-a dat trei boi de douăzeci și patru de taleri; și lui Simion i-a dat o vacă cu vițel. Și iar pentru două case ale fiicelor Mierăi a dat cinci taleri și ne-a plătit tot deplin.

Și tot întru aceasta a întors mila sa, pan Pătrașco mare logofăt, cinzeci de taleri de argint... și Vasile și Nechifor și Toader, toți fii lui Loghin din Andrieșani, pentru o parte ce-a cumpărat Loghin de la Drăghici Birtălan, nepotul lui Romașco, strănepotul lui Ghidion, a treia parte dintr-a opta parte dintr-acelaș sat, **Borâle**.

Și la această tocmeală au fost: precop. Cărăiman vistier și Rugină din Șeleșeu și **Soltan din Hănești** și Gligore Boben din

⁶ DIR, veacul XVI/4, doc. nr. 34.

Dolniceni și **popa Burlă din Borâle** și Cășian deasemeni și Avram și Vicul deasemeni de acolo.

Și încă și pecețile noastre le-am pus pe acest zăpis, ca să se știe.
A scis Nebojatco, la **Borâle**, în anul 7109 (1600), Octombrie 31.
Precup Cărăiman vistier”⁷.

8. „† Iată dar eu **Anca din Borâle**, așa am mărturisit eu cu acest zăpis că am vândut o bucată de ocină din **Borâle** parte mea, a Ancăi, cu tot venitul și a cumpărat de la mine Simion sulgerel cu soția sa.

Și deasemeni eu Irina, sora Ancăi, deasemeni am vândut o ocină, jumătate din partea mea de ocină, tot din **Borâle** și a cumpărat dela mine tot Simion sulgerel și cu soția sa.

Și deasemeni, eu Urâta, sora Ancăi și sora Irinei, deasemeni am vândut o parte de ocină ce am avut în Jeverteni, ce se vor alege acolo și a cumpărat tot Simion, cu tot venitul.

Și deasemeni, partea noastră, a acestor trei surori, din Drislive, din seliște, deasemini ce se va alege, deasemini am vândut lui Simion, cu tot venitul. Și a dat Simion sulgerel pe acele părți de ocină douăzeci de taleri de argint, ca să fie ocină în veci, nimeni să nu aibă treabă.

Și am vândut noi de bună voie, nesilite de nimeni, nici asuprite.

Și la aceasta au fost: **popa Burlă din Borâle** și Griga Bacova și Vicol și Drumana și Frățian < și > alți oameni buni < de > acolo. Și pentru mai mare credința cum am făcut acest zăpis, să fie mărturie.

Aprilie 3 (1609) ”⁸.

9. „† Io Constantin Moghila voevod, din mila lui Dumnezeu, domn al țării Moldovei. Iată au venit înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri moldoveni, Toader, fiul lui Iosip, nepotul Irinei și Nicoară, ginerele Ancăi și Anesia și sora ei, Mărica, fiicele Urâtei, toți nepoții Sorei, de bună voia lor, nesiliți de nimeni, nici asupriți și au vândut dreapta lor ocină și dedină din uric ce a avut Sora, mătușa lor, dela Ștefan voevod cel Tânăr, partea lor cât se va alege din **sat din**

⁷ *Ibidem*, doc. nr. 368.

⁸ *DIR*, veacul XVII/2, doc. nr. 263.

Borâle și din Jeverteni și cu parte din rediu. Aceia au vândut-o slugii noastre, Simion și femeii lui, Nastasia, pentru unsprezece taleri numărați. Și le-au plătit deplin înaintea noastră.

Pentru aceia, să-i fie și de la noi uric și ocină cu tot venitul. Și altul să nu se amestece.

În Iași, în anul 7118 (1609) Octombrie 28

Domnul a poruncit”⁹.

10. „† Io Constantin Moghila voevod, din mila lui Dumnezeu, domn al țării Moldovei. Iată au venit înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri moldoveni, credinciosul nostru boier, pan Mihail Trifan clucer, de bună voia lui, nesilit de nimeni, nici asuprit și a vândut dreapta sa ocină, din ispisoc de cumpărătură ce a avut dela Petru voievod, o parte din ocină din **satul Borâle** și cu partea ei de iaz ce este pe pâraul satului, în ținutul Dorohoi, care este cumpărătură dela Mihail Burlisor, fratele popei Burlă, fiul Nastasiei, nepotul lui Ion Rotompan toată partea lui, ce se va alege și din sat și din iaz și din câmp, din privilegiul de danie ce a avut străbunul său Ion Rotompan, dela Ștefan veovod cel Bătrân. Aceasta a vândut-o credincosului și cinstitului boier pan Petrașco mare vornic de țara de sus, pentru două sute de zloți tătarăști, și i-a plătit pe deplin dinaintea noastră și înaintea boierilor noștri acești bani sus scriși, 200 zloți.

Deci noi, văzând tocmeala lor de bună voie și cu înțelegere între ei și plata deplină și noi, deasemeni și dela noi am dat și am întărit boierului nostru mai sus zis, pan Pătrașco mare vornic, acea înainte mai sus zisă parte de ocină din **satul Borâle**, ca să-i fie și dela noi ocină și întărire cu tot venitul. Și altul să nu se amestece.

Scriș în Iași, la anul 7118 (1610) Iunie 4.

Domnul a poruncit

Constantin voevod

Ureche mare vornic de țara de jos a învățat și a iscălit.

Nebojatco (a scris)”¹⁰.

⁹*Ibidem*, doc. nr. 341.

¹⁰ *Ibidem*, doc. nr. 398.

11. „† Eu Pătrașco, fiul lui Stănilă hotnogu, însuși no sine ș-au vândut a sa ocină de sat din **Burâle**, ce să va alege din parte Bratei a lu Pătrașco, feciuru lui Stănilă și Țutai, nepoata lui Bratei și o vândut dereptu 20 de taler<i> și o <a>u cumpărat Simion și co Nastasia, fămeea sa și au dat bani din casa popei lui Burlă.

Și au fost oamen<i> și bătrâni: Căsiean și Vicol și Druman și fece<o>ru lu Căsiean și alați oamen<i> bun<i> tuți și Dumitru de acolo.

Noemvrea 21 zile (1610).

A scris această mărturie Mihalce, fiul lui **Popa Burlă din Burâle**”¹¹.

12. „† Iată eu, Pătrașco mare logofăt. Iată au venit înaintea noastră David și Toader din Buoreni, nepoții lui Pântea și au pârat de față pe popa Burlă și pe nepoții lui Rentea și pe nepoții lui Trepăduș pentru niște bani, ce au luat Mihalcea, fratele popei Burlă, 50 de zloți dela Pântea și Rentea iarăși 1000 de aspri și fii lui Trepăduș 140 de zloți și Bunușea, fiica lui Hilimon, iarăși a luat 140 zloți, precum au arătat înaintea noastră și zapise dela ei, pentru acei bani, pentru părțile lor de ocină, ce au avut ei în satul Buoreni. Și mai înainte de când luaseră ei acei bani, ei au schimbat cu ei pentru părțile lor, ce au avut în **Borâle**, iar apoi au luat și acei bani care sunt mai sus scriși.

De aceia, noi am dat de la noi lui David și lui Toader, nepoții lui Pântea, ca să aibă ei a stăpâni partea de ocină, ce se va alege partea lui Mihalcea, din satul **Borâle** și parte nepoților lui Rentea și a fiilor lui Trepăduș și partea Bunușei, sau să le întoarcă banii, cum este scris mai sus.

Despre acesta scriem și dăm știre.

Scris la **Borâle**, Octombrie 30.

Marele logofăt a iscălit.

Din Borâle”¹². (1610-1613)

13. „† Io Constantin Moghila voevod, din mila lui dumnezeu, domn al țării Moldovei. Am dat și am întărit slugilor noastre, tuturor

¹¹ *Ibidem*, doc. nr. 347.

¹² *Ibidem*, doc. nr. 443.

nepoților lui Ghidion Papa și lui Dragotă și lui Iușca Piteș și oamenilor lor, dreapta lor ocină și dedină, o bucată de pământ care este în hotarul satului **Borăle** și în hotarul satului Jevertenilor și a fost luată de Joldești.

Deci, când a fost în zilele lui Petru voevod, s-au ridicat Buzdugan și Frățiean și Avram și Gavril și Mihăilă și toți ceilalți nepoți ai mai sus scrișilor, Ghidion Papa și Dragotă și Iușca Piteș și au pârât pe Joldești, pe popa Ilea, care a fost cumpărător în Joldești și l-au rămas atunci și au pus ferăe.

Și apoi iarăși au avut pâră și cu Toma vătah, care a fost cumpărător în Jeverteni, pentru acea bucată de pământ, căci a voit să intre și el și nu i s-a dat lege să intre pe acea bucată de pământ. Ci au intrat deci în ea cei cărora le-a fost de moștenire.

Pentru aceia, să le fie și de la noi ocină și întărire cu tot venitul. Și altul să nu se amestece.

Scris în Iași, la anul 7119 (1610) Noembrie 10.

† Domnul a zis.

Constantin voevod.

Nebojatco < a scris>”¹³.

14. „†Eu, **S<tră>tulat Borăleanul** uricar, scriu ș<i m>ărturisesc cu acest zapis al nostru, cum m-am tocmnit de bună voia mia și am dat popei lui...ghie den Hreasca, o jirebie den Pleșeșt<i> ce au fost a Ilii feciorul po...<c>u tot venitul și mi-au întorsu doodzăci și uptu de taler<i> b<anii m>iei, ce am întorsu eu cu acei bani <l>ui Ștefan den Pleșeșet<i> ș...mi-am ce...mi a dat...cest de<a>cmu înai<nte>...i hie lui direaptă ocină și cumpărătură, acea jireabie <cu> tot venitul.

Și aceasta tocmală am făcut dintre giupănul Va<sile D>inga diiac și Dumitrașco den Pleșeșt<i> și Platon den Hreasca și <D>răgan de acolo și Nicoar<ă>, fecior<u>l lui Căsiian den Borăle și alți oa<meni> bun<i>.

Și spre mai mare credință, însumi am scris și am pus pece<te>...<isclăl>itura ca să s<e> știe.

Scris în Hreasca în anul 7124 (1615-1616).

Eu **Strătulat Borăleanul** uricar am iscălit”¹⁴.

¹³ *Ibidem*, doc. nr. 444.

15. „† Iată eu Gheanghea mare logofăt scriem și mărturisim, cu această scrisoare a noastră, că au venit înaintea noastră Drăguța Gândăcoae și frații ei Drăgan și Ionașco și surorile lor Cucuța și Ileana și nepotul lor de soră Iosip, fiul Cârstinei, fiii lui Grigore Bențea, nepoții lui Ion, de bună voia lor și au vândut dreapta lor ocină și dedină, jumătate din a patra <parte> a satului **Hănești**, din partea din jos și cu parte din vadul de moară și din iaz, ce este pe Bașău, în ținutul Dorohoiului.

Aceea au vândut-o lui Petrea, fiul lui Tomșea, pentru șaptezeci și șase unghi, din vechile privilegii ce au de moștenire.

Deci noi, văzând că ei au vândut de bună voia lor și noi am făcut această carte, dela noi, lui Petrea pentru această parte de ocină, să-i fie de încredințare, până când își va întări și cu dires domnesc. Astfel să se știe.

Scriș la Iași, în anul 7125 (1617) August 10.

Eu Ghianghea logofăt am iscălit”¹⁵.

16. „† Io Radul voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al țării Moldovei. Iată a venit. Înaintea noastră și înaintea boierilor noștri, boierul nostru credincios Toma postelnic și a pârât pe cneaghina lui **Soltan din Hănești** și pe fii ei, cu un zapis de datorie, de la panul ei Soltan, scriind într-acel zapis cum i-a fost Soltan dator lui, cu o sută de unghi, bani buni.

Într-aceasta, domnia mea și cu sfatul nostru cum am văzut acel zapis, am crezut și am rămas pe Soltăneasa și pe fii ei și li s-a dat zi, ca să-i plătească banii. Dar când a fost la zi, Soltăneasa și cu fii ei nu i-a dat banii, ci i-a dat zălog pentru acei bani dreapta sa ocină, toată partea lor din satul **Hănești**, ce este pe Bașeu, în ținutul Dorohoi, ce se va alege și de moștenire și de cumpărătură, cu case și cu loc de iaz și de mori, pe pârâul Bașeu și cu pădurea ce se chiamă Rediul ca să stăpânească el, până-i va plăti banii.

Deci noi, cum am văzut tocmeala dintre ei, noi de asemenea și de la noi am dat și am întărit boierului nostru, Toma postelnic, acea parte de ocină din satul **Hănești**, să o stăpânească până când îi va plăti banii, acei 100 de unghi, iar când îi va plăti banii să-și ia ei dreslele și zapisul.

¹⁴ *DIR*, veacul XVII/4, doc. nr. 329.

¹⁵ *Ibidem*, doc. nr. 244.

Și altul să nu se amestece.

La Iași, 7132 (1624) aprilie 19

† Domnul a spus.

Dumitrașco Ștefan mare logofăt

† Dumitru <a scris>”¹⁶.

În cele ce urmează aducem în discuție câteva informații privitoare la satele Hănești și Borolea, așa cum pot fi obținute pe baza interpretării surselor documentare de mai sus.

Numele satului Borolea vine de la un Bora¹⁷, însă atestarea documentară din 14 august 1432 nu aduce lămuriri, ci dimpotrivă. Actul respectiv ne este cunoscut în mod indirect, printr-un rezumat din secolul al XIX-lea, făcut în limba germană. Cele câteva rânduri ne precizează faptul că jumătate din „Borălea lui Giurgiu” fusese întărită boierului Isaia, împreună cu alte ocini ale sale care, de altfel, formau un domeniu destul de compact¹⁸, și anume: Tișeuți, Selăjani, Dumbrăveni, Medveja, Bojii lui Petru Droslive, Jerdeni și jumătate din Bosancea¹⁹. Boierul Isaia²⁰, fiul grămaticului Gârde²¹, înzestrat cu o educație aleasă, este menționat în documentele vremii între 28 ianuarie 1409²² și 26 octombrie 1439²³, ocupând dregătoriile de logofăt²⁴ și de paharnic²⁵, iar după 30

¹⁶ *DIR*, veacul XVII/5, doc. nr. 375.

¹⁷ M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, *Documente interne. Urice (ispisoace), surete, regeste, traduceri. 1371-1437*, Iași, 1931, nr. 108, p. 346 (în continuare: *Documente în. Ștefan*).

¹⁸ Toate satele menționate în hrisov sunt, la ora actuală, în județele Suceava și Botoșani.

¹⁹ *DRH*, I, doc. nr. 112, p. 163.

²⁰ Pentru acesta vezi Maria Magdalena Székely, *Sfetnicii lui Petru Rareș. Studii prosopografice*, Iași, 2002, p. 167-172.

²¹ M. Costăchescu, *Documente în. Ștefan*, I, nr. 108, p. 347.

²² *DRH*, I, doc. nr. 24, p. 36.

²³ *Ibidem*, doc. nr. 201, p. 286.

²⁴ Cu acest titlu este menționat între 28 ianuarie 1409 (*Ibidem*, doc. nr. 24, p. 36) și 31 martie 1423 (*Ibidem*, doc. nr. 54, p. 80).

ianuarie 1425, a fost prezent în sfatul domnesc fără titlu²⁶. Afirmăția conform căreia satul ar fi fost domnesc, fiind dăruit de voievod pentru vreo dreaptă și credincioasă slujbă acestuia, și că cealaltă jumătate ar fi rămas în patrimoniul instituției amintite, este greu de controlat. O asemenea danie nu este confirmată de documentele posterioare. De asemenea, din documentele existente până în prezent nu poate fi dovedită vreo înrudire între aceștia și viitorii stăpâni ai satului Borâle.

La aproape un veac distanță, întâlnim o următoare mențiune a satului Borâle, datând din vremea domniei lui Ștefăniță vodă, din 2 iulie 1522. Hrisovul are ca obiect o împărțeață între Iușă Piteș și surorile lui, Armanca Anușca și Dragna pe de o parte, iar de cealaltă parte nepoții lor Ilie și Sora. Ocina lor urma să fie împărțită astfel: cei dintâi primeau din a patra parte a satului a treia parte, în timp ce Ilie și Sora urmau să stăpânească fiecare câte o treime din aceeași parte. Din formularea documentului rezultă că ocina fusese în stăpânirea lor și mai înainte de această dată, menționându-se că ei avuseseră uric „de la moșul domniei mele Ștefan v<oe>vod (n.a. Ștefan cel Mare)”²⁷. Din păcate, hrisovul din timpul lui Ștefan cel Mare nu ne este cunoscut. De altfel, nu se poate constata vreo relație de rudenie între aceștia și urmașii boierului Isaia. Documentul din 21 martie 1558 aduce mai multe informații, dar în același timp și unele nelămuriri. Vom da mai jos pasajul care ne interesează: „Dragotă și fratele lui, Ghidion, și vărul lor, Dragotă Trepăduș, fiul Zoicăi, și verii lor, Iuc<șa Pi>teș și surorile lui, Armanca și An<ușca> și Dragna, <copiii> Magdei, și verii lor, Il<ea, copiii Zahariicăi, și, vara> lor, Sora, <copiii Cozmei>, și verii lor, Pântea și Toader, copiii popii Ivanco, toți nepoții lui Miroslav și toți nepoții Ilcăi”. Dragotă, Ghidion și celelalte rude ale lor, vor schimba cu Pântea și Toader ocinile, primii dând trei părți din a treia parte a satului Zahoreni, în timp ce ceilalți vor da jumătate din a patra parte a satului Borâle²⁸.

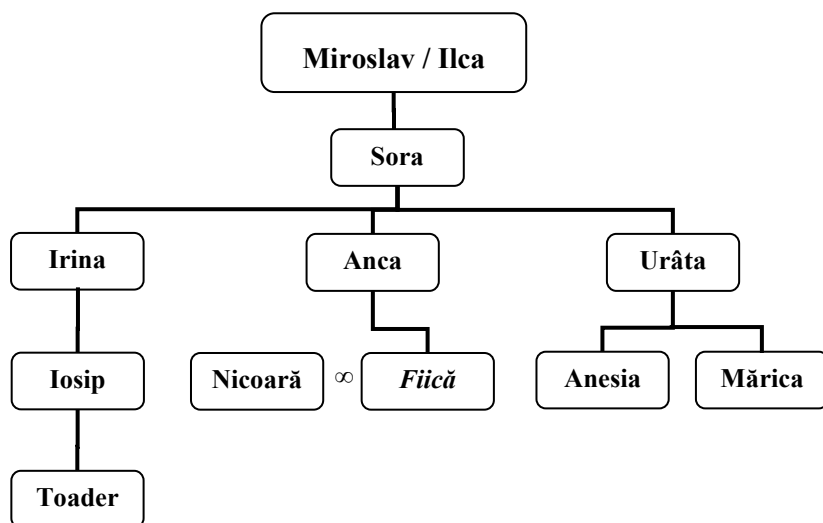
²⁵ Dregătoria a deținut-o între 26 august 1424 (*Ibidem*, doc. nr. 83, p. 57) și 28 decembrie 1428 (*Ibidem*, doc. nr. 81, p. 120).

²⁶ *Ibidem*, doc. nr. 60, p. 87. Tot fără dregătorie a mai fost trecut în sfatul domnesc la 16 februarie 1424 (*Ibidem*, doc. nr. 56, p. 82).

²⁷ *DIR*, veacul XVI/1, doc. nr. 182, p. 206-207. Documentul s-a păstrat sub formă de copie, ea datând de la începutul secolului al XIX-lea.

²⁸ *DRH*, VI, doc. nr. 211, p. 383-384.

Se impune să facem o precizare, și anume că o formulare precum „verii lor” nu trebuie luată *ad literam*, căci, în vechime, putea să definească orice înrudire mai mult sau mai puțin apropiată de înțelesul pe care îl cunoaștem noi la ora actuală. Suprapunând cele două documentele rezultă o situație diferită față de cea atestată în hrisovul din 1588.

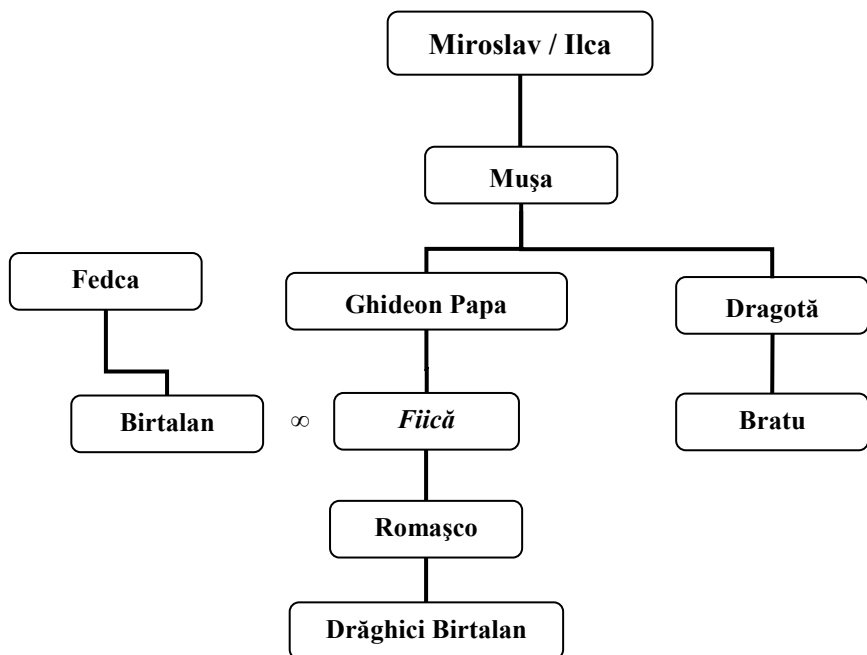

Astfel, Iucșa și surorile sale erau verișori cu Zaharica, mama lui Ilea, și cu Cozma, tatăl Sorei. Din hrisovul din 28 octombrie 1609, îi aflăm pe nepoții Sorei, și anume: Toader, fiul lui Iosip și nepotul Irinei, Nicoară, ginerele Ancăi, Anesia și sora ei Mărica, fiicele Urâtei. Părțile acestora din Borâle și Jeverteni erau destul de mici din moment ce aceștia le vând lui Simion și soției sale, Nastasia, doar pentru 11 taleri²⁹.

În privința lui Dragotă și a fratelui său, Ghideon, actul din 31 octombrie 1600 ni-i arată ca fii ai Mușei. Fiind nepoți de-ai lui Miroslov și ai Ilcăi, înțelegem că Mușa fusese o altă fiică a celor doi. În același

²⁹ DIR, veacul XVII/2, doc. nr. 341, p. 262. La cumpărătură se folosisse hrisovul de împărțeață emis de cancelaria lui Ștefan cel Tânăr. Vezi și zăpisiul dat de acestea lui Simion sulger (DIR, veacul XVII/2, doc. nr. 263, p. 199).

document se amintește și de un fiu al lui Dragotă, pe numele său Bratu. Acesta vânduse lui Lohan partea sa de ocină din Borâle, amintindu-se și de uricul de împărțeală de la Ștefan cel Tânăr³⁰.

În ceea ce îl privește pe Ghideon, el este una și aceeași persoană cu Ghideon Papa, străbunicul lui Drăghici Birtalan. Cel din urmă, pomenit în documentele vremii între anii 1575³¹ - 1610³², stăpânise până pe la 1591 „a treia parte dintr-a patra parte din jumătate din satul Borâle”. Aici, Drăghici este înfățișat ca fiu al lui Romașco, nepot al lui Birtalan și strănepot al lui Ghideon³³. Însă cercetând scurgerea proprietăților pe anumite ocine, rezultă că Birtalan nu a fost fiul lui Ghideon Popa, ci a fost căsătorit cu o fiică – probabil și singura moștenitoare – a acestuia, căreia din păcate nu-i știm numele. Spre deosebire de actul din 1591, cel din 3

³⁰ *DIR*, veacul XVI/4, doc. nr. 368, p. 301.

³¹ *DIR*, veacul XVI/3, doc. nr. 71, p. 54.

³² *DIR*, veacul XVII/2, doc. nr. 410, p. 309.

³³ *DIR*, veacul XVI/4, doc. nr. 36, p. 34.

mai 1598 face precizarea că Drăghici, „nepotul lui Birtalan”, a fost și „strănepotul lui Iliaș Gorăeț”, el vânzând, împreună cu alte rude ale sale, o parte din ocina Băimăceni lui Nicoară Prăjescu logofăt³⁴. Mai mult, Birtalan, din hrisovul emis de cancelaria lui Petru Rareș la 26 martie 1532, a fost fiul Fedcăi. La acea dată i se confiscase pentru hiclenie a patra parte din satul Băimăceni³⁵, ce-i fusese cumpărătură mamei sale în zilele lui Ștefan cel Tânăr³⁶. Fedca a fost sora lui Oană, nepoții acestuia vânzând și ei ocinile lor din Băimăceni aceluiași logofăt. Tot ca strănepoți ai lui Iliaș Gorăeț, și tot ca moștenitori ai unor părți din satul amintit mai sus, sunt menționați Loghin, fiul lui Ion Andrișanul, și Miron, fiica Neacșei, toți nepoți de-ai Magdei³⁷. Hrisovul din 1593 trebuie completat cu cel din <1605>, martie 15. Actul, păstrat în original, dar care prezintă mai multe rupturi ce împiedică citirea tuturor numelor, menționează printre alții pe „Axinia³⁸ și Toader și Sohiica și Nichifor, copii lui Loghin, nepoții lui Andrișanul [...], de asemenea nepoții lor Ion Andrișanul și Cozma fost cămăraș, fiul lui Ion Andrișanul [...], strănepoții bătrânului Andrișan³⁹”. Loghin este una și aceeași persoană cu „Loghin stolnicel din Andreișeni” amintit în actul din 12 august 1591 ca și cumpărător a celei de-a treia părți din a patra parte din jumătatea satului Borăle, ocina ce fusese moștenirea lui Drăghici, strănepotul lui Ghideon⁴⁰. Doar așa s-ar explica interesul manifestat de Loghin pentru ocina mai sus amintită. Din păcate nici documentul din 31 octombrie 1600, care ni-l face cunoscut pe un alt fiu al lui Loghin, Vasile, nu este în măsură să ni-l înfățișeze pe toți urmașii acestuia, cauza fiind aceeași ca și în cazul actului de mai sus⁴¹.

³⁴ *Ibidem*, doc. nr. 273, p. 220.

³⁵ Foarte probabil, ocina i-a fost confiscată ca urmare a complotului partidei Găneștilor și Arbureștilor împotriva lui Ștefan cel Tânăr.

³⁶ *DIR*, veacul XVI/1, doc. nr. 314, p. 346.

³⁷ *DIR*, veacul XVI/4, doc. nr. 273, p. 221.

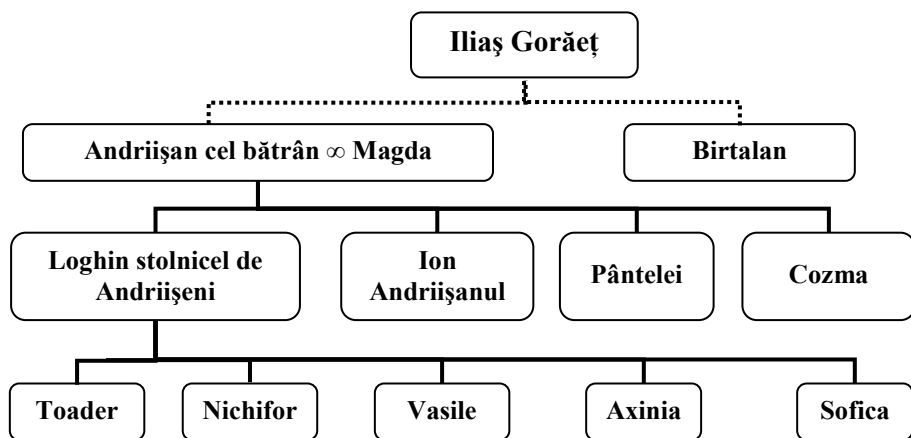
³⁸ Hrisovul este deteriorat chiar înainte de „Axinia”, făcând imposibilă citirea tuturor urmașilor lui Loghin.

³⁹ Toți urmașii lui Andrișan cel bătrân au vândut ocinile lor din satul Cămărășoia „nepotului și vărului lor, slugii noastre credincioase Mihail Trifan postelnic și cneaghinei sale Maria Cazaca” (*DIR*, veacul XVII/1, doc. nr. 294, p. 206).

⁴⁰ *DIR*, veacul XVI/4, doc. nr. 36, p. 34.

⁴¹ *Ibidem*, doc. nr. 368, p. 301.

Revenind la documentul de referință, cel din 21 martie 1558, el pomenește numele Zoicăi și al fiului ei, Dragotă Trepăduș, nepot al lui Miroslav. Acceptând ideea că Zoica a fost fiica lui Miroslav, înseamnă că aceasta a fost căsătorită cu un anume Trepăduș, de unde și numele de familie. Dragotă l-a avut ca fiu pe Condrea Trepăduș și ca nepoată pe Cârstina, așa cum reiese din documentul din 10 iulie 1603. La acea dată, fiica lui Condrea dă zăpisi fratelui ei, lui Ilnat Rentea pitărel din Borâle, pe „a treia parte din a treia parte de sat [...] din seliștea Drislivelor” pentru 85 de zloți tătarești.

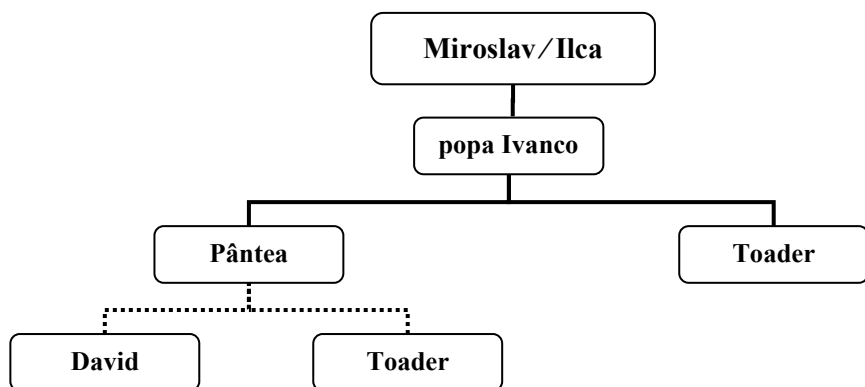

Ocina fusese a bunicilor ei încă din vremea lui Ștefan cel Tânăr, amintindu-se de privilegiul de împărțeală de la acesta⁴². Documentul din 30 aprilie 1585, păstrat într-o copie românească de pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, aduce noi precizări genealogice, dar și de natură funciară, în sensul că îi amintește pe „Buzdugan și Frățian și Avram și Gavriil și cu toate rudeniile lor, Riga⁴³ și Mihăilă, nepoții Condrii Trepăduș”, judecându-se cu alți stăpâni ai locului cum ar fi Toma vătaf și popa Ilea pentru niște ocini din Jiverteni și Borâle. Judecata pornise de la

⁴² *DIR*, veacul XVII/1, doc. nr. 154, p. 108.

⁴³ În text, spre finalul lui, ca urmare a greșelii copistului, în loc de Riga este trecut Rant. Se poate să fie vorba până la urmă de Rentea (*DIR*, veacul XVI/4, doc. nr. 338, p. 279-280).

o împresurare a unei bucăți de ocină a lui Buzdugan și a celorlalți, cuprinsă între hotarele Borâleștilor, Joldeștilor și cele ale Jevertenilor, de către popa Ilea. La rândul lor, Buzdugan și celelalte rude ale sale, vor intra în hotarul lui Toma vătaf din satul Borâle. Toma vătaf se va îndrepta, amintindu-se și de faptul că intrase în posesia acelei ocini în urma vânzării ei de către Condrea Trepăduș. De asemenea, și lui Buzdugan, lui Frățian și celorlalți li se va întări vechiul hotar. Această judecată va fi amintită din nou la 10 noiembrie 1610, când acestora li se întărise din nou ocina de mai sus⁴⁴. Un alt act, cel datat între <1610-1613> octombrie 30, ni-i face cunoscuți pe alți „nepoți ai lui Rentea și pe nepoții lui Trepăduș”, și anume popa Burlă și fratele său Mihalcea, dar și pe Bunușa, fiica unui Hilimon. Popa Burlă și Mihalcea se împrumutaseră cu niște bani de la David și Toader, nimeni alții decât nepoții lui Pântea, strănepoții popei Ivanco și răstrănepoți lui Miroslav. Până la întoarcerea banilor ei aveau să țină partea lui Mihăilă din Borâle⁴⁵.

Incertă rămâne identificarea lui Rentea cu Ihnat Rentea și a nepoților acestora. Cel mai probail, Dragotă Trepăduș, pe lângă Condrea, a mai avut un urmaș, pe Rentea. Acesta l-a avut ca fiu pe Ihnat Rentea, iar Buzdugan, Frățian, Avram, Gavriil i-au fost nepoți și strănepoți. Această ipoteză poate fi verificată dacă ne gândim la faptul că era aproape imposibil

⁴⁴ *DIR*, veacul XVII/2, doc. nr. 444, p. 331.

⁴⁵ *DIR*, veacul XVII/2, doc. nr. 443, p. 330.

ca, în eventualitatea în care Rentea să fie tot una cu Ilnat, nepoții lui să apară în documente înaintea lui cu vreo 20 de ani. Afirmăția din actul dat la 10 iulie 1603, conform căreia Cârstina i-ar fi fost soră ridică semne de întrebare.

Mai trebuie făcută o precizare în legătură cu Dragotă Trepăduș. La 25 iulie 1570 se amintește de acesta că ar fi tatăl unui Boboiug și bunic al Cârstinei⁴⁶. Pe acest Boboiug, care în orice caz nu trebuie confundat cu Toader Bubuiog, nu-l mai găsim menționat în nici un document. Ne întrebăm dacă acesta nu este una și aceeași persoană cu Condrea Trepăduș. Mai mult, în hrisov, ce descrie un schimb de ocini între Cârstina⁴⁷ și Andreica Borâleanul⁴⁸, se amintește de același ispisoc de împărțeață pe care l-a avut și Condrea pe părțile lui din satul Borâle, de la Ștefan cel Tânăr.

Printre alți stăpâni ai satului Borâle am putea aminti și pe Lohan. Cu prilejul achiziționării unor părți din Borâle de către marele logofăt Pătrașco, la 31 octombrie 1600, se amintește de o cumpărătură a lui Lohan de la Bratu, fiul lui Dragotă, nepotul Mușei. Acest Lohan i-a avut ca urmași pe Ion, Andreica, Ștefa și Miera. La rândul lor, Ion i-a avut ca fii pe Isaca și pe Simion, Andreica pe Veisă, Ștefan pe Dumitru, iar Miera pe Sora și Safta⁴⁹. Nu suntem în măsură să precizăm ce înrudire exista între aceștia și între urmașii lui Miroslov.

De asemenea, un alt proprietar a unor părți din Borâle a fost Andreica, căruia obișnuia a i se zice Borâleanul. Așa cum aminteam mai sus el deținea a opta parte din satul Borâle⁵⁰ căpătată în urma unui schimb cu Cârstina.

Tot ca urmași ai lui Miroslov și al Ilcăi au fost Ionașco Dinga, Petrea și Marica, însă fără a avea vreo legătură cu satul Borâle.

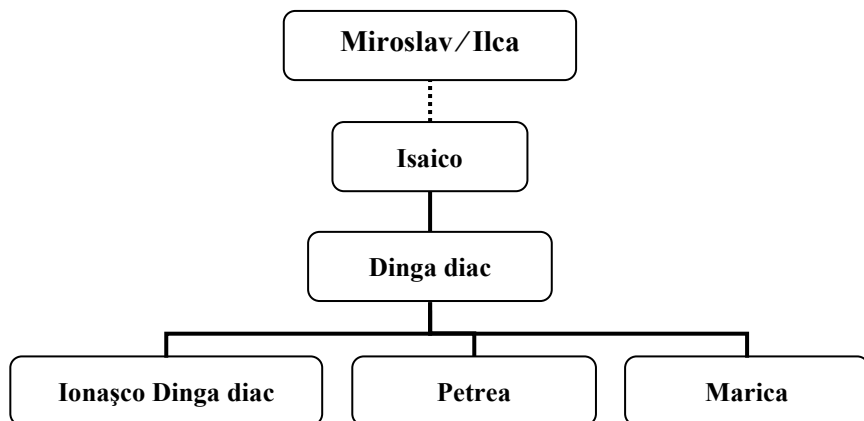
⁴⁶ DRH, VI, doc. nr. 454, p. 747.

⁴⁷ Primește de la Andreica „din a treia parte de sat din Jeverteni, din jumătate, a cincea parte”.

⁴⁸ Cârstina îi dă acestuia a opta parte din Borâle.

⁴⁹ DIR, veacul XVI/4, doc. nr. 368, p. 301.

⁵⁰ Probabil că tot la o parte din Borâle făcea trimitere cartea domnului Ștefan Rareș din 27 martie 1522, când i s-a adus la cunoștință lui „Andreica vistiernicel din Borâle ca să fie tare și puternic [...] spre a-și apăra prisaca sa pe oriunde se știe hotarul acelei prisăci” (DRH, VI, doc. nr. 77, p. 132).

La 30 mai 1575, Drăghici, împreună cu cei amintiți mai sus vor cere domnului recunoașterea unei jumătăți a satului Dolniceni, căci le-au pierit privilegiul când tătarii au venit asupra lui Ion vodă cel Viteaz⁵¹. La spița lui Drăghici Birtalan, mai trebuie adăugat că Romașco a mai avut o soră, pe Marica, iar aceasta a vut ca fiică pe Vasilica.

În ceea ce privește atestarea documentară a satului Hănești, o găsim într-un hrisov din 11 aprilie 1546. Că Hăneștii erau mai vechi decât această dată reiese din act, căci cancelaria princiară amintește faptul că satul fusese ascultător de ocolul domnesc. După această dată, Hăneștii vor fi stăpâniți de Sima, fiul lui Pașa. De altfel, era vorba despre un schimb de moșii, domnia primind, în locul satului amintit, jumătate din Petricanii de pe Bașeu. De asemenea, Olena, sora lui Sima, va întregi schimbul, dând domniei cealaltă jumătate de sat pe niște „haine de postav și vite și vin și miere curată și aspri și boi și vaci și multe alte lucruri de trebuință⁵²”. Urmași ai lui Sima, dar ca nepoți, trebuie socotiți Tatiana și Soltan, amintiți în documente în veacul următor. Astfel, la 5 iulie 1601, se arată că Soltan devenise stăpân peste a patra parte din jumătatea

⁵¹ *DIR*, veacul XVI/3, doc. nr. 71, p. 54; *DIR*, XVII/2, doc. nr. 410, p. 309.

⁵² *DIR*, veacul XVI/1, doc. nr. 415, p. 456-457. Petricanii de pe Bașeu fusese moștenirea celor doi de la tatăl lor, amintindu-se că Pașa avusese „privilegiu de la Ștefan voievod <n.a. – Ștefan cel Mare>”. În urma schimbului, Petricanii vor fi închinați Mănăstirii Putna.

satului, întorcând banii soției lui „Procop Căraiman fost dvornic”, Nastasia, după ce aceasta o cumpărase pe 120 de galbeni de la Titiana și fetele ei⁵³. Ceva mai târziu, în 19 aprilie 1624, soția lui Soltan, căreia obișnuia a i se zice Soltăneasa, împreună cu fii ei, vor fi nevoiți să îi dea lui Toma Cantacuzino toată ocina lor din Hănești, „ce se va alege și de moștenire și de cumpărătură, cu case și cu loc de iaz și de mori [...] și cu pădurea ce se chiamă Rediul”, motivul fiind împrumutul luat de soțul acesteia și care se ridica la 100 de ughi. Pentru că suma nu a fost restituită, boierul va stăpâni ocina amintită până la plata datoriei. De altfel, Soltan trecuse în lumea celor veșnice înainte de această dată, din moment ce datoria căzuse pe umerii soției și a fiilor săi⁵⁴.

Zapisul din 10 august 1617, ni-i face cunoscuți și pe alți proprietari ai unei ocini din satul Hănești, și anume „Drăguța Gândăcoae și frații ei Drăgan și Ionașco și surorile lor Cucuța și Ileana și nepotul lor de soră Iosip, fiul Cârstinei, fiii lui Grigore Bențea, nepoții lui Ion”. Din păcate nu putem preciza ce relație de rudenie a fost între aceștia și Sima ori Soltan, dar în mod cert exista una, căci se arăta că le fusese „jumătate din a patra <parte> [...], din partea din jos și cu parte din vadul de moară și din iaz, [...] ocină și dedină”, de la bunicul lor, Ion. După această dată, ocina va trece în stăpânirea lui Petrea, fiul lui Tomșa, cumpărătura costând pe noul proprietar 76 de ughi⁵⁵.

⁵³ *DIR*, veacul XVII/1, doc. nr. 22, p. 15.

⁵⁴ *DIR*, veacul XVII/5, doc. nr. 375, p. 286.

⁵⁵ *DIR*, veacul XVII/4, doc. nr. 244, p. 197-198.

Abstract

In this study, the author makes an analysis of the archaeological discoveries within the territory of Hănești commune (Botoșani county), in the wider context of the archaeological research on the river Bașeu valley. Starting from the results of the older researches, the author emphasises also the results of his own surface archaeological reconnaissance.

Chapter 1 - Methodological considerations. It is presented the way of analysis of the archaeological and documentary sources. For each archaeological site a standard data sheet was filled in, providing essential data about the type of the research and its author, the site's location and geographic coordinates, the description of the archaeological materials, the place where these are kept and a short bibliography.

Chapter 2 - The geomorphologic setting and habitat conditions. Hănești commune is situated in the East of Botoșani County (North-East of Romania), at approximately 11 km South from Săveni. From geographical point of view, Hănești commune is placed in Moldova Plain, on the middle stream of Bașeu River, affluent of Prut. The geomorphologic setting and the habitat conditions are characteristic to the forest steppe zone.

Chapter 3 - History of researches. The archaeological investigations on the territory of Hănești commune started at the middle of XXth century. The archaeological researches of N. Zaharia, Em. Zaharia, S. Marinescu-Bîlcu, A. Crășmaru, F. Aprotosoiaie, O.L. Șovan, uncovered sites of Cucuteni culture, tumuli from Early Bronze Age and cemeteries from IVth century A.D. The systematic researches but also the field surveys were included also in the Archaeological Repertoire of Botoșani County (1976). In that moment there were known 27 archaeological points (settlements, cemeteries, tumuli and a rampart).

Chapter 4 - The Repertoire of the archaeological sites. In this repertoire there are included 41 archaeological sites on the territory of Hănești commune which cover the chronological interval from the Paleolithic up to XVIIIth century.

Chapter 5 - Archaeological and historic considerations. This chapter widely presents the archaeological discoveries, following each chronological period. The best known chronological periods are: Paleolithic, Chalcolithic, Iron Age, and the period between II-V centuries A.D.

The Chalcolithic is well represented, by several Cucuteni settlements, some of them being researched by small scale excavations. The archaeological material is composed by painted and unpainted pottery, stone tools, anthropomorphic representations and a copper dagger.

The investigation of three tumuli led to the discovery of tombs from the early period of Bronze Age. Instead, there are no evidences recorded from the Middle Bronze Age, whereas the Late Bronze Age is well represented by numerous sites.

From the First Iron Age we have numerous settlements and also some funerary discoveries.

The period between the centuries II and V is well known by the research of some Sarmathian tombs but also of a necropolis from IVth century A.D. Besides that, field surveys led to the identification of several sites of Sântana de Mureș-Cerneahov culture.

The period of the centuries VI-IX is very little known. Beginning with XIVth century until XVIIIth century, on the territory of Hănești commune there existed more rural sites, as the archaeological evidence and documentary sources indicates.

For an overview image about the dynamic of human living on the territory of Hănești commune, some neighbourhood discoveries are also presented.

Conclusions. The author emphasises some aspects concerning the dynamic of settlements on the territory of Hănești commune, from the very ancient periods until XVIIIth century, but also the way in which the environmental factors influenced the evolution of human communities.

List of illustrations

Fig. 1 - Botoșani country.

Fig. 2 - The archaeological map of Hănești commune (according to the *Archaeological Repertoire of Botoșani County*, 1976).

Fig. 3 - The dispersion of the archaeological sites in Hănești commune (the numbers correspond to those from the repertoire).

Fig. 4 - Hănești commune: Paleolithic sites (the numbers correspond to those from the repertoire).

Fig. 5 - Hănești commune: Chalcolithic sites (the numbers correspond to those from the repertoire).

Fig. 6 - Hănești commune: Bronze Age sites (the numbers correspond to those from the repertoire).

Fig. 7 - Hănești commune: Iron Age sites (the numbers correspond to those from the repertoire).

Fig. 8 - Hănești commune: II-V centuries sites (the numbers correspond to those from the repertoire).

Fig. 9 - Hănești commune: VI-XIII centuries sites (the numbers correspond to those from the repertoire).

Fig. 10 - Hănești commune: XIV-XVIII centuries sites (the numbers correspond to those from the repertoire).

Fig. 11 - Hănești commune: Tumuli and the line of the Upper Moldavia Rampart (the numbers correspond to those from the repertoire).

Fig. 12 - Flint tools; Paleolithic: 1-3, Hănești - *Movilișă*; 4, Slobozia - *Râpa Turcului*; 5, 7, 9, 10, Slobozia - *La Zvâncu*; 6, Sarata Basarab - *Teritoriul satului*; 8, Slobozia - *Muchia Dealului Hodoroaia*; (1-3, after Em. Zaharia *et alii*, 1993; 4, after N. Zaharia, 1961).

Fig. 13 - Flint tools; Paleolithic: 1-3, Hănești - *Malul drept al Bașeului*; 4, 5, 9, Slobozia - *Râpa Turcului*; 6, Hănești - *La Stoica*; 7, 8, Slobozia - *În zona valului*; 10, 14, Slobozia - *La Zvâncu*; 11-13, Slobozia - *Poala sudică a Dealului Mălăiște*.

Fig. 14 - Flint tools; Chalcolithic: 1, 2, 5, Slobozia - *În apropiere de Troian*; 3, 4, Slobozia - *Râpa Turcului*; 6, Borolea - *La sud-vest de sat*.

Fig. 15 - Flint tools (1-12), stone (15) and clay (13, 14); Chalcolithic: 1-3, Moara Jorii - *Pe podiș*; 4-6, 8, Borolea - *La sud-vest de sat*; 7, 9, Borolea - *Hârtoș*; 10, Hănești - *Grădina C.A.P.*; 11-15, Slobozia - *În apropiere de Troian*.

Fig. 16 - Painted pottery; Chalcolithic: 1, 2, Slobozia - *Râpa Turcului*; 3-6, Slobozia - *Dealul Mălăiște/T II*; 7, 8, Slobozia - *În apropiere de Troian* (1, 2, after N. Zaharia *et alii*, 1970; 3-6 after Fl. Burtănescu, 2002).

Fig. 17 - Painted pottery; Chalcolithic: 1-7, Hănești - *La grajduri* (after A. Crășmaru, 1970).

Fig. 18 - Painted pottery (1, 4, 6), unpainted pottery (3, 5, 7, 8) and Cucuteni C type pottery (2); Chalcolithic: 1-8, Slobozia - *În apropiere de Troian*.

Fig. 19 - Anthropomorphic figurines (1-3), zoomorphic figurine (4) and copper dagger (5); Chalcolithic: 1, 2, Moara Jorii - *Pe grind*; 3, Slobozia - *Râpa Turcului*; 4, 5, Hănești - *La grajduri* (1, 2, after M. Diaconescu, 2001; 4, 5, after A. Crășmaru, 1970).

Fig. 20 - Painted and incised pottery; Transition Period: 1-3, Hănești - *Moviliță* (after Fl. Burtănescu, 2002).

Fig. 21 - The plan of the tumuli from Hănești commune (1) and inhumation tombs (2-5); Early Bronze Age: 1-5, Slobozia - *Dealul Mălăiște/TI-III* (after Fl. Burtănescu, 2002).

Fig. 22 - Pottery (1-3), stone (4, 7), flint (5) and bronze objects (6); Early Bronze Age: 1-7, Slobozia - *Dealul Mălăiște* (after Fl. Burtănescu, 2002).

Fig. 23 - Stone (2-4) and flint (1, 5-7) tools; Late Bronze Age: 1, Hănești - *Râpa Țurcanului*; 2, 3, 5-7; Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*; 4, Slobozia - *Panta vestică a dealului Mălăiște*.

Fig. 24 - Bone tools; Late Bronze Age: 1, 2, 4, 5, 7, 8, 10, 11, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*; 3, 9, Slobozia - *Panta vestică a Dealului Mălăiște*; 6, Hănești - *Râpa Țurcanului*.

Fig. 25 - Pottery; Late Bronze Age: 1-5, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*.

Fig. 26 - Pottery; Late Bronze Age: 1-5, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*.

Fig. 27 - Pottery; Late Bronze Age: 1-5, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*.

Fig. 28 - Pottery (1-6, 8), adobe (7, 9, 10) and bronze piece (11); Late Bronze Age: 1, 3, 6-11, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*; 2, Slobozia - *Panta vestică a Dealului Mălăiște*; 4, Hănești - *Râpa Țurcanului*.

Fig. 29 - Pottery; Hallstatt: 1, 4, Hănești - *Râpa Țurcanului*; 2, Hănești - *Vatra satului I*; 3, Moara Jorii - *La Roza*; 5, 6, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*.

Fig. 30 - Pottery; Hallstatt: 1, 2, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*; 3, 4, Moara Jorii - *La Roza*.

Fig. 31 - Pottery; Hallstatt: 1, 3, 4, 6, 8, 10, Moara Jorii - *La Roza*; 2, 5, 7, 9, 11, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*.

Fig. 32 - Pottery (1-3) and iron objects (4, 5) discovered in sarmathian tombs; the II-IIIth century A.D.: 1-5, Slobozia - *Dealul Mălăiște* (after N. Zaharia, Em. Zaharia, 1974).

Fig. 33 - The plan of the necropolis from Hănești - *Moviliță*; the IVth century B.C. (redraw after Em. Zaharia *et alii*, 1993).

Fig. 34 - Inhumation tombs; the IVth century A.D.: 1-6, Hănești - *Moviliță* (after Em. Zaharia *et alii*, 1993).

Fig. 35 - Pottery (1, 3, 4a, 4b) and fibula (2); the IVth century A.D.: 1-4, Hănești - *Moviliță* (after N. Zaharia, Em. Zaharia, 1974).

Fig. 36 - Pottery; the IVth century A.D.; 1-14, Hănești - *Moviliță* (after Em. Zaharia *et alii*, 1993).

Fig. 37 - Pottery; the IVth century A.D.: 1-12, Hănești - *Moviliță* (after Em. Zaharia *et alii*, 1993).

Fig. 38 - Pottery; the IVth century A.D.: 1-5, Sarata-Basarab - *Dealul Sărății*; 6, Moara Jorii - *La Rusu*; 7, 10-16, Hănești - *La iezătură*; 8, 9, Moara Jorii - *Pe grind* (7-16, after N. Zaharia *et alii*, 1970).

Fig. 39 - Pottery (1, 2) and adornment objects (3-10); the IVth century A.D.: 1-10, Hănești - *Moviliță* (Săveni Museum).

Fig. 40 - Pottery (1-6, 8-11) and spearhead (7); the IVth century A.D. and Middle Ages; 1-2, Hănești - *Pe scruntar*; 3, 4, 6, Moara Jorii - *Pe grind*; 5, 7-11, Moara Jorii - *Pe podiș* (after F. Aprotosoia, 1974).

Fig. 41 - Pottery; the XIV-XVIIIth century: 1-6, 9, Hănești - *Grădina C.A.P.*; 7, 8, 10-12, Hănești - *Vatra satului I* (after F. Aprotosoia, 1974).

Fig. 42 - Pottery and coin (16); the VI-XVIIIth century: 1, 3, 8-11, Slobozia - *Poala sudică a Dealului Mălăiște*; 2, Borolea-Hârtoș; 4-7, 12, Borolea - *La școală*; 13-17, 19, 20; Slobozia - *Marginea sudică a satului*; 18, Borolea - *La nord-vest de sat* (1, 8-11, after N. Zaharia *et alii*, 1970; 18, after V. Mihăilescu-Bârliba, P. Șadurschi, 2001).

Fig. 43 - Tumuli from Hodoroaia Hill: 1, tumuli VII and VIII; 2, tumulus IX.

Fig. 44 - Tumuli from Hodoroaia Hill and from the left bank of the pond: 1, tumulus X; 2, tumulus XI.

Fig. 45 - Cucuteni site from Slobozia - *Râpa Turcului* (1) and the site of the Noua culture from Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă* (the dotted line marks the ash-pits-2).

Fig. 46 - The archaeological pieces from Hănești commune; 1, 2, 4, Săveni Museum; 3, 5, Târgu Neamț History and Ethnography Museum; 6, Botoșani County Museum.

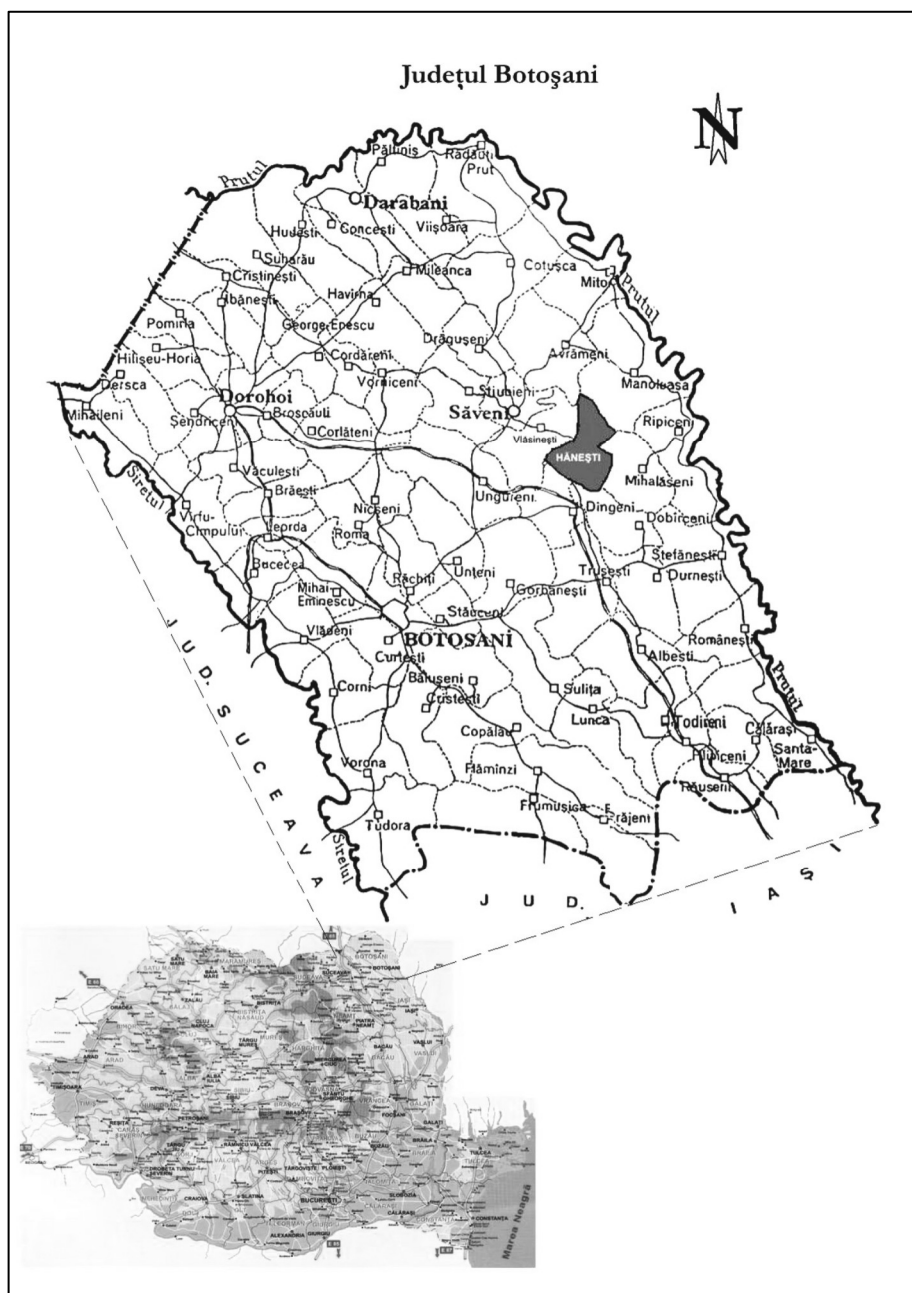

Fig. 1 - Județul Botoșani

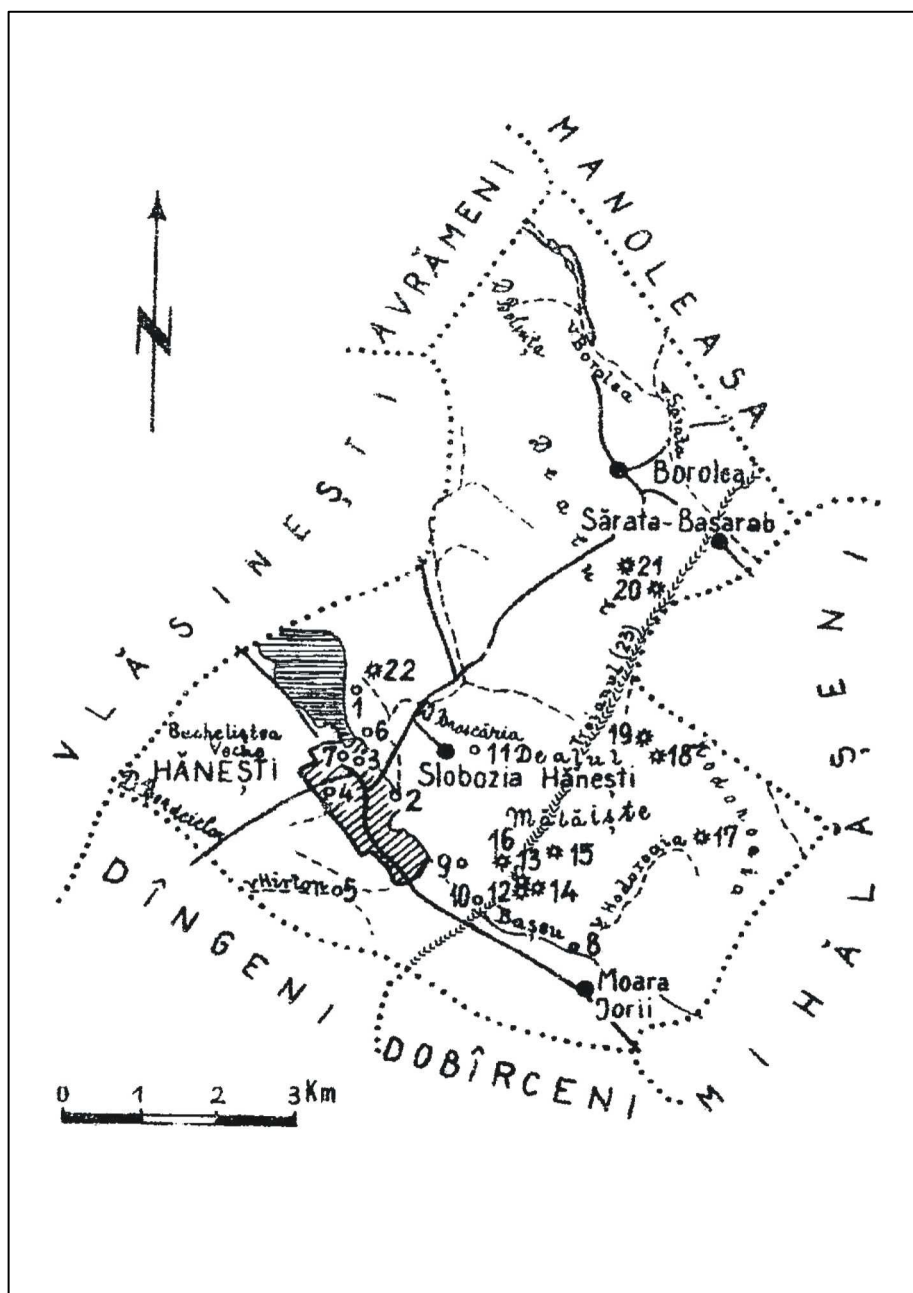

Fig. 2 - Harta arheologică a comunei Hănești (după RAJB, 1974)

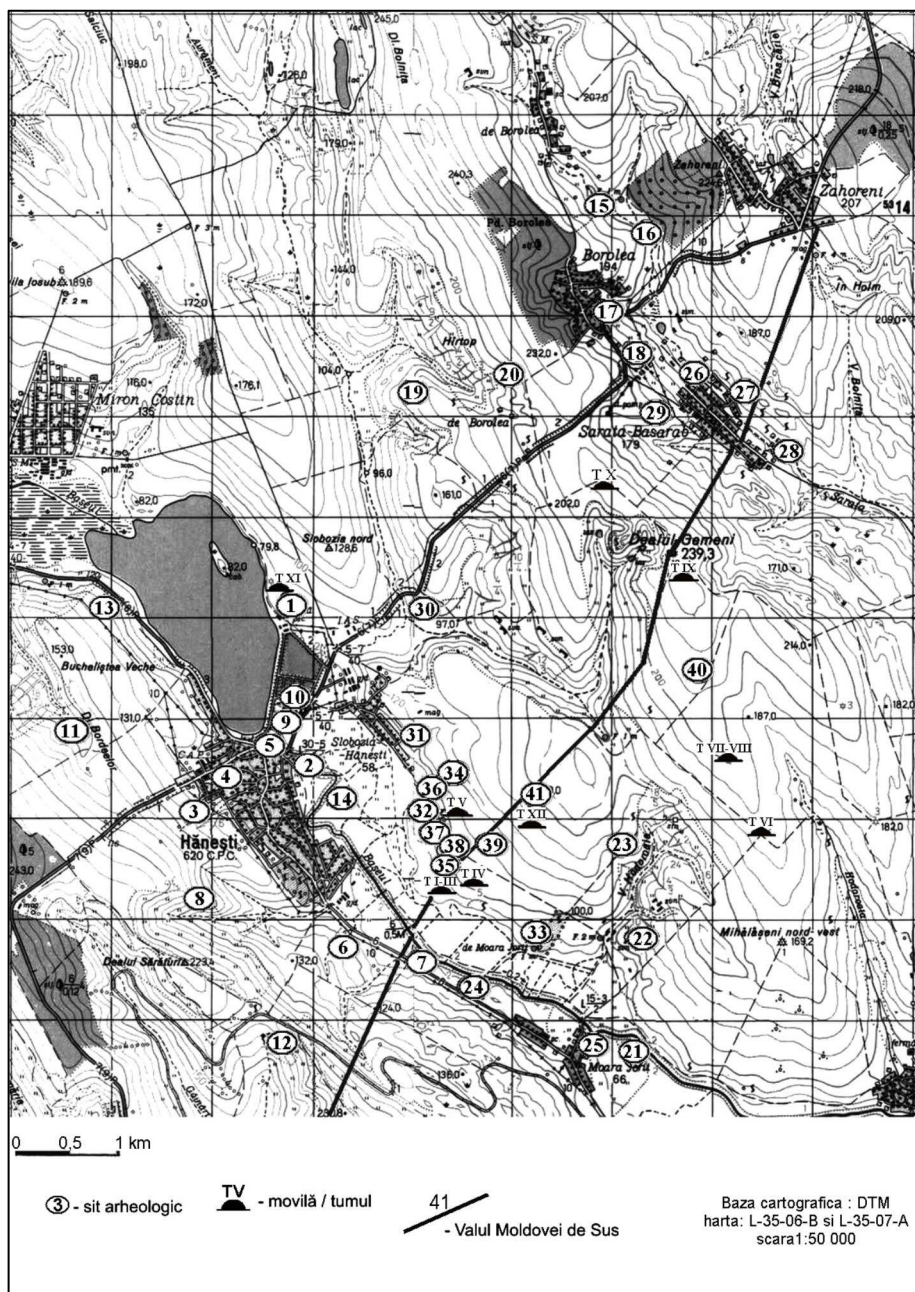

Fig. 3 - Răspândirea siturilor arheologice din comuna Hănești
(numerele corespund cu cele din repertoriu)

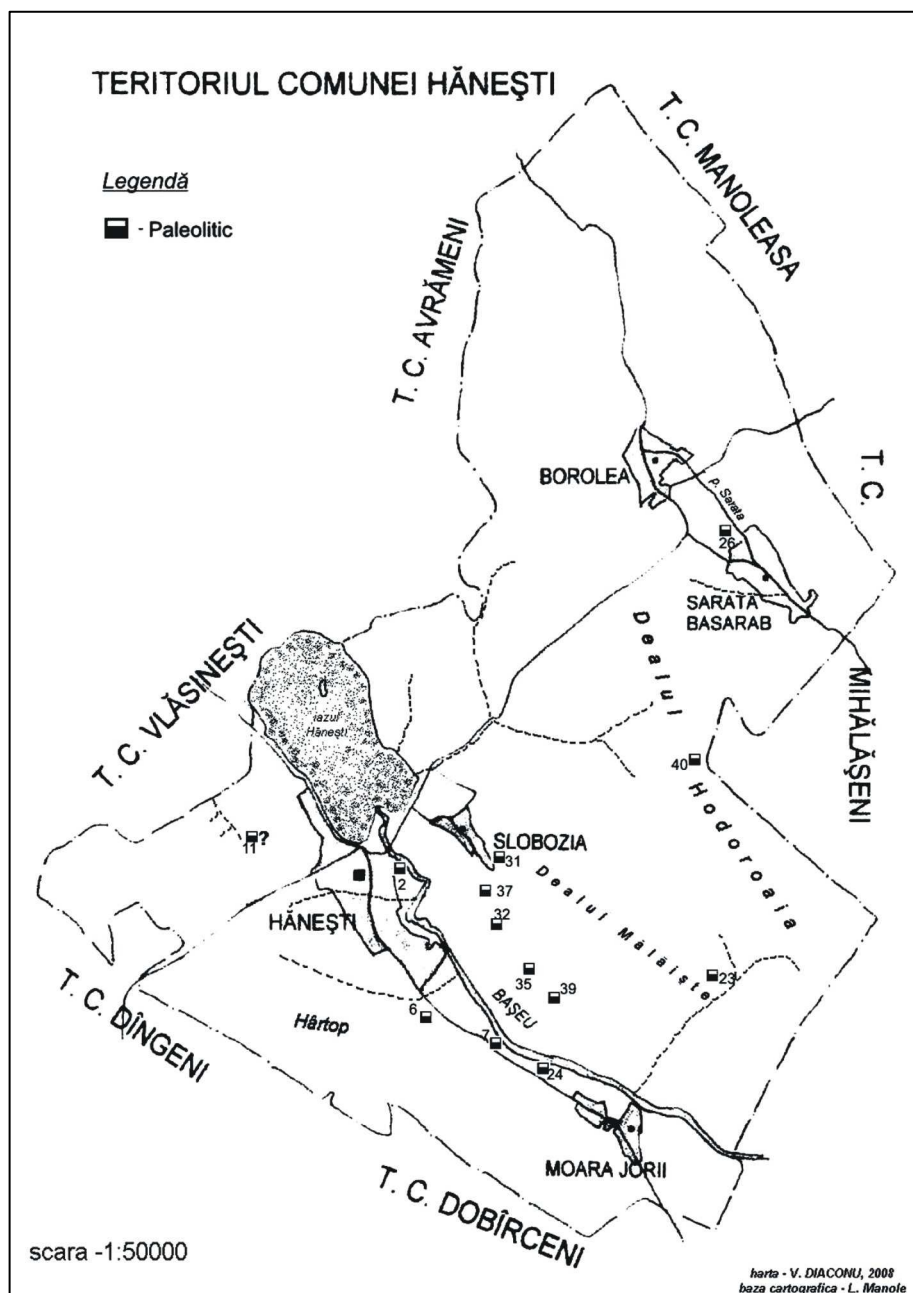

Fig. 4 - Comuna Hănești: situri paleolitice
(numerele corespund cu cele din repertoriu)

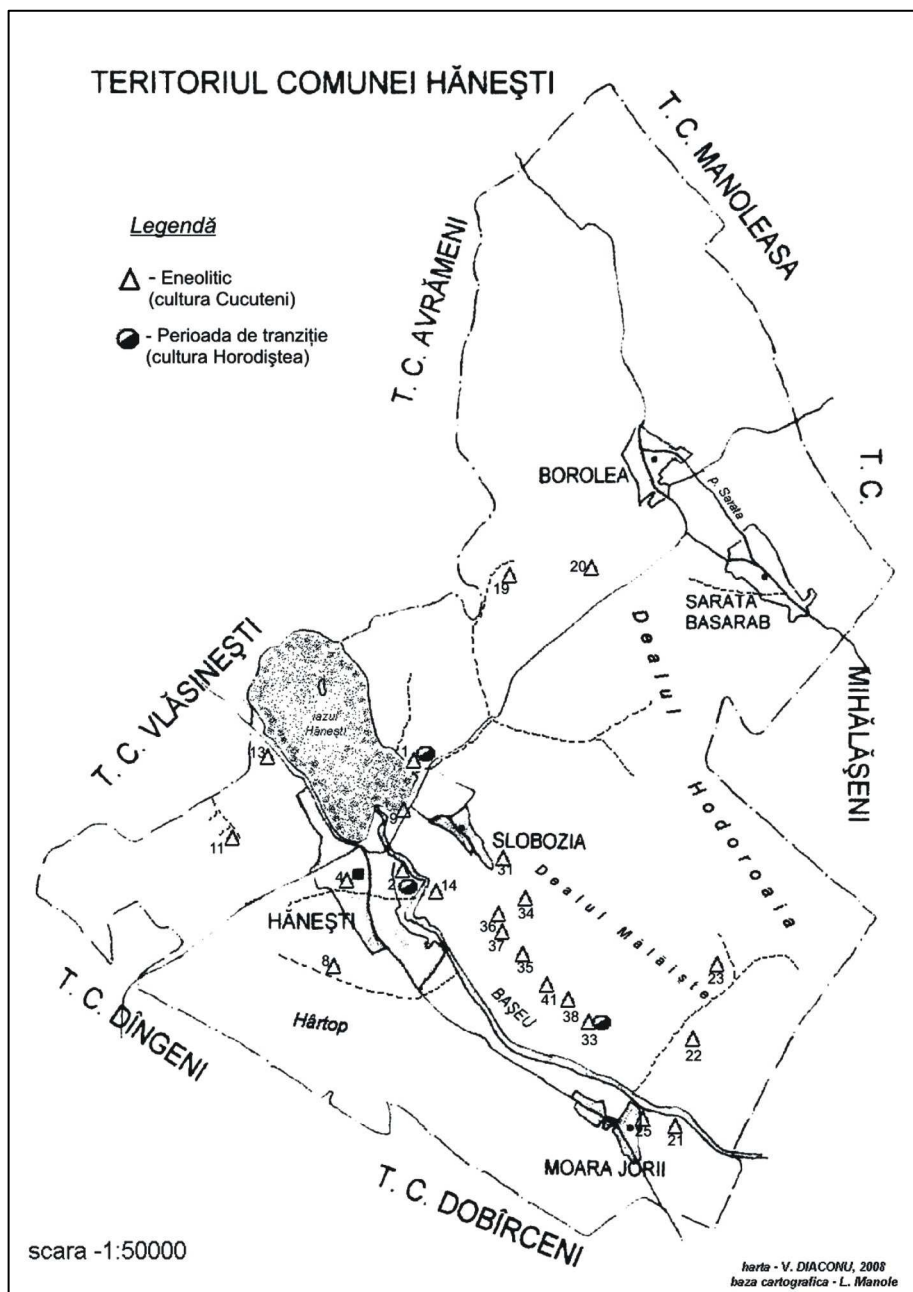

Fig. 5 - Comuna Hănești: situri eneolitice
(numerele corespund cu cele din repertoriu)

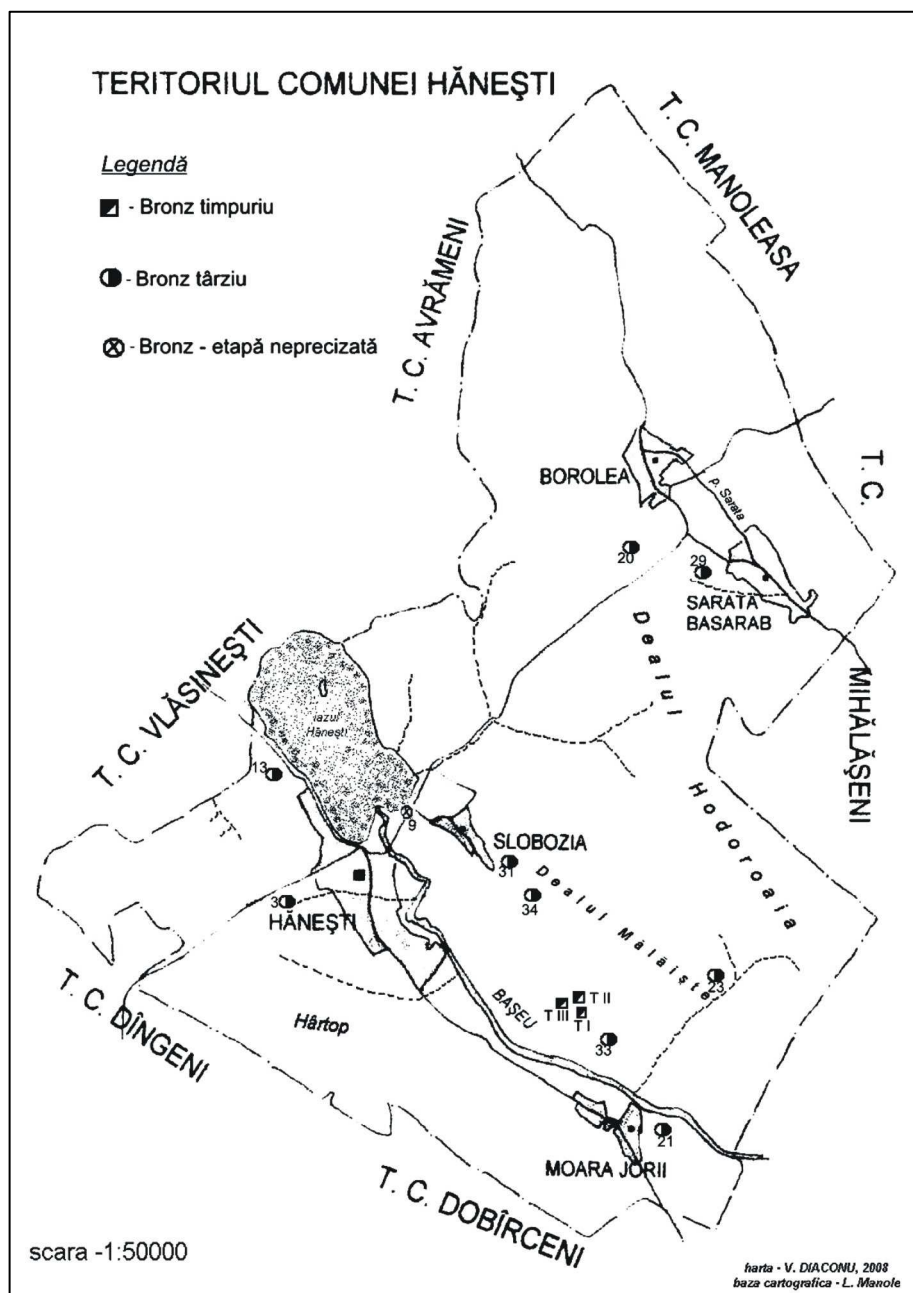

Fig. 6 - Comuna Hănești: situri din epoca bronzului
(numerele corespund cu cele din repertoriu)

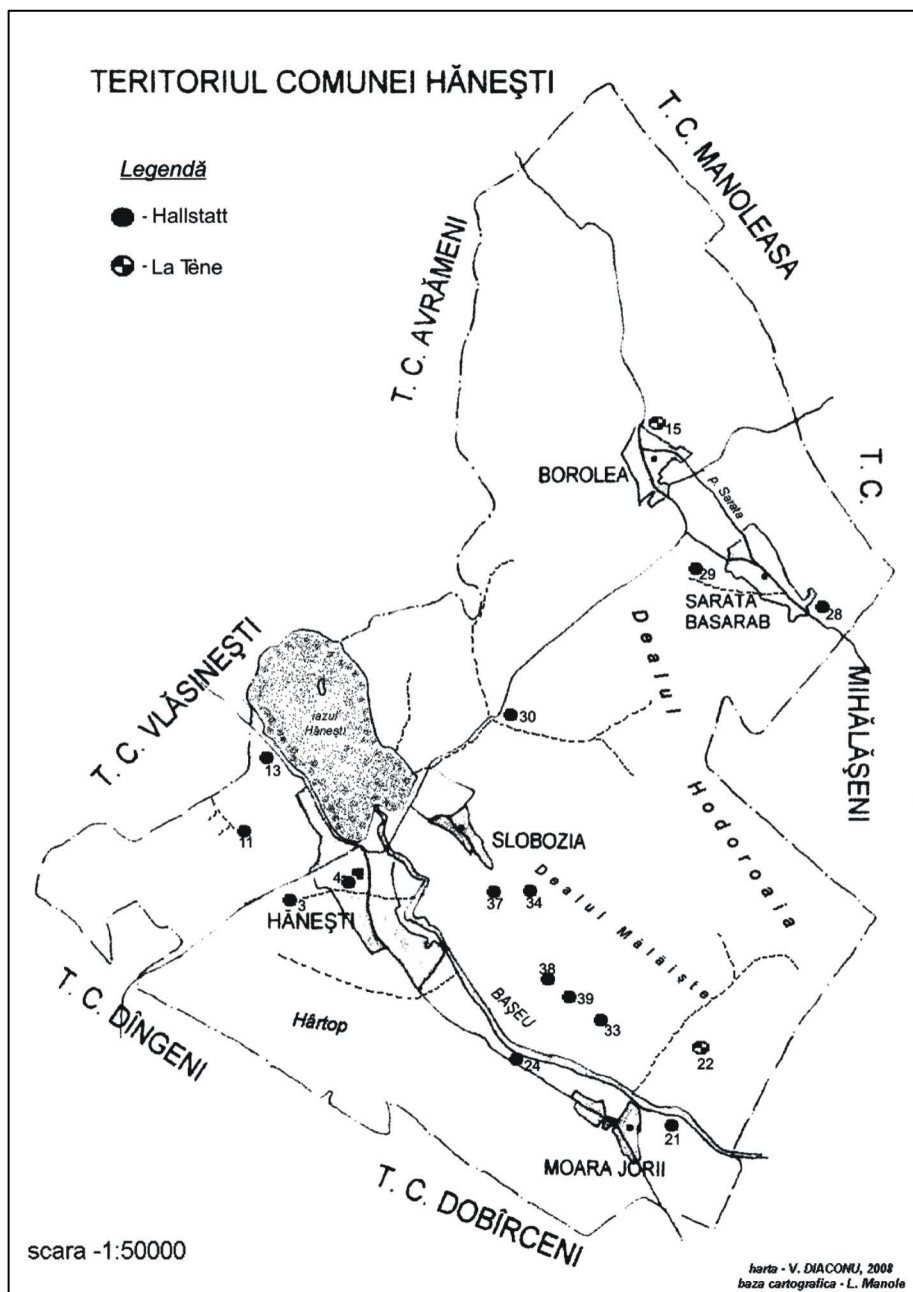

Fig. 7 - Comuna Hănești: situri din epoca fierului
(numerele corespund cu cele din repertoriu)

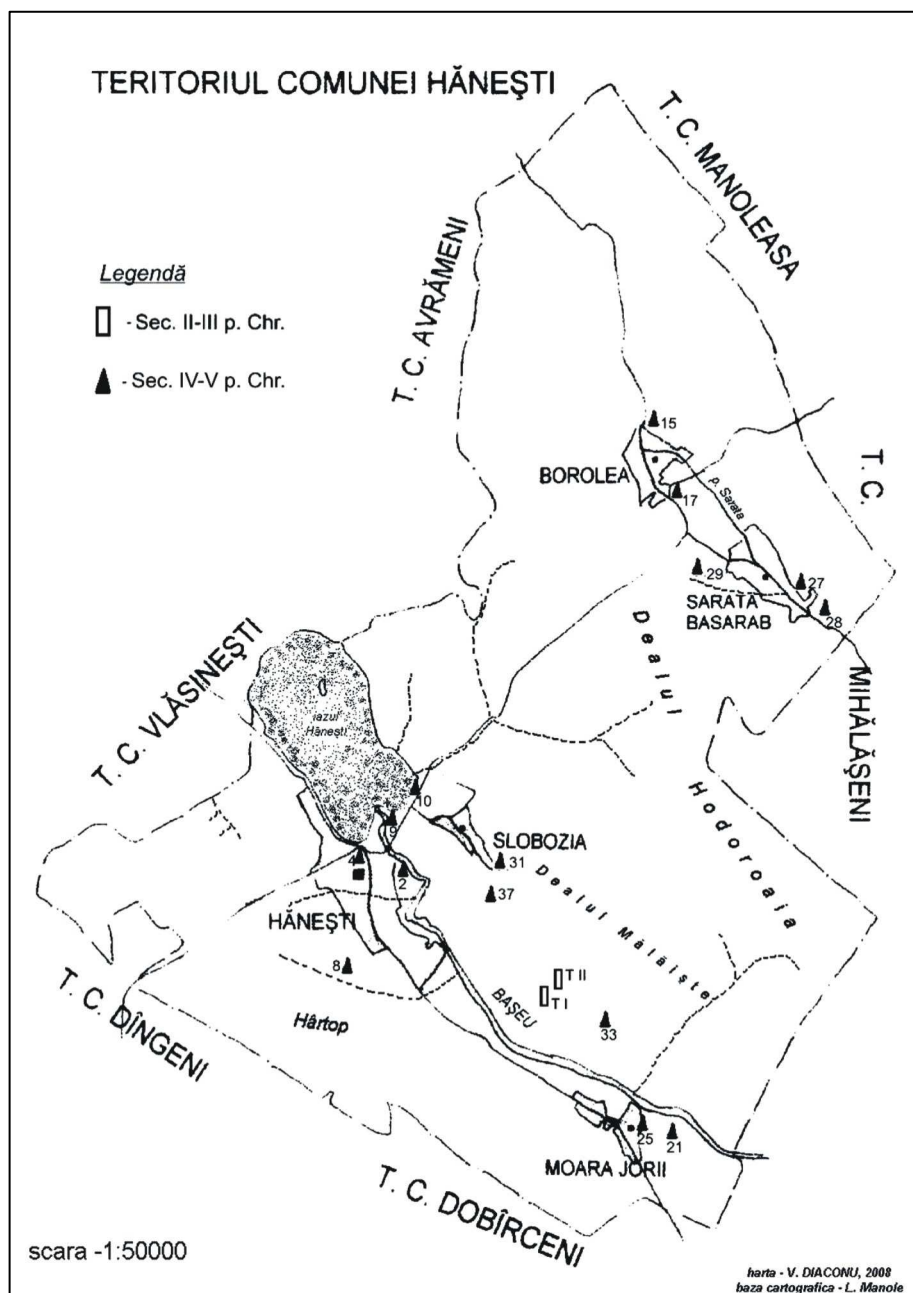

Fig. 8 - Comuna Hănești: situri din secolele II-V p.Hr.
(numerele corespund cu cele din repertoriu)

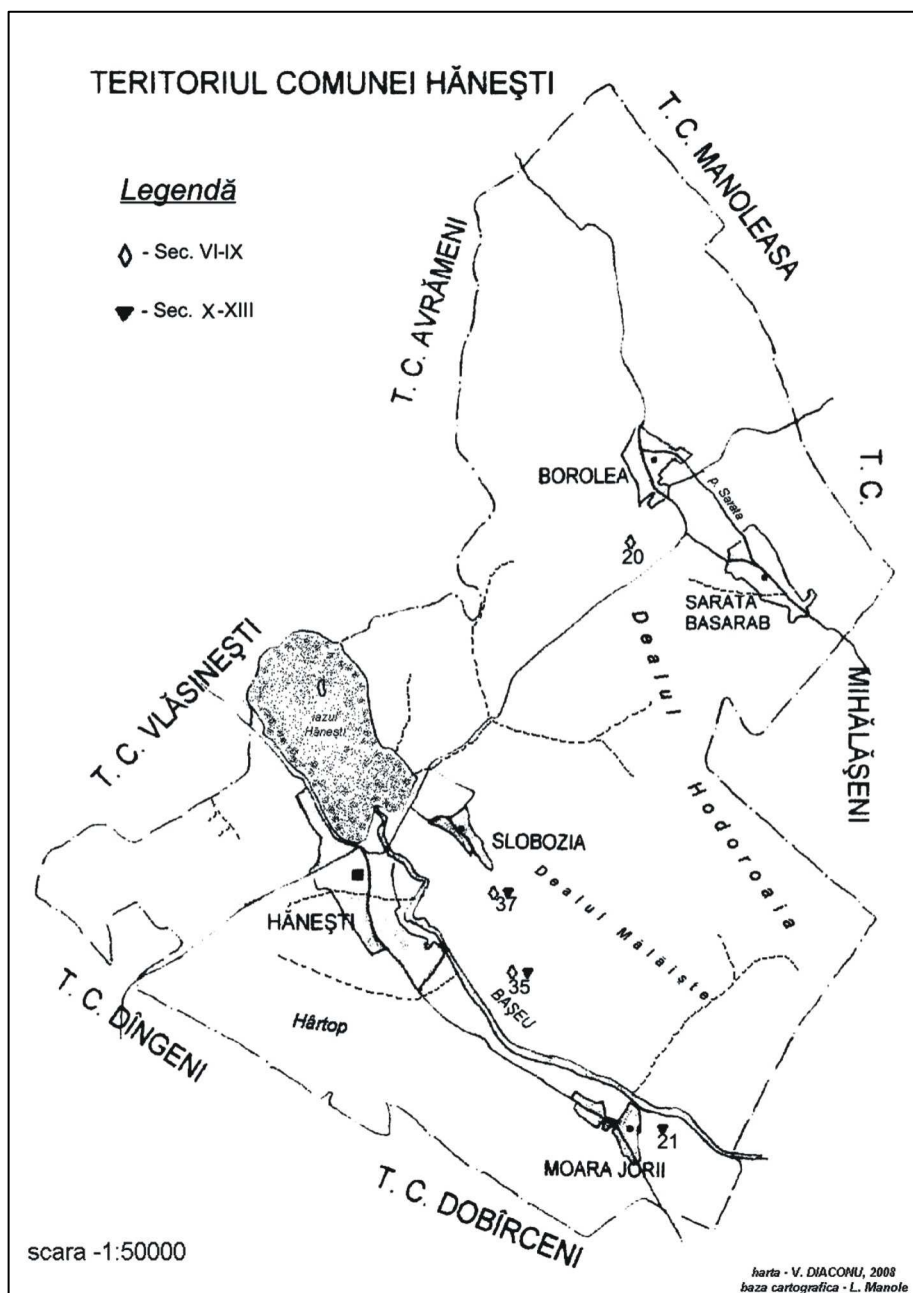

Fig. 9 - Comuna Hănești: situri din secolele VI-XIII
(numerele corespund cu cele din repertoriu)

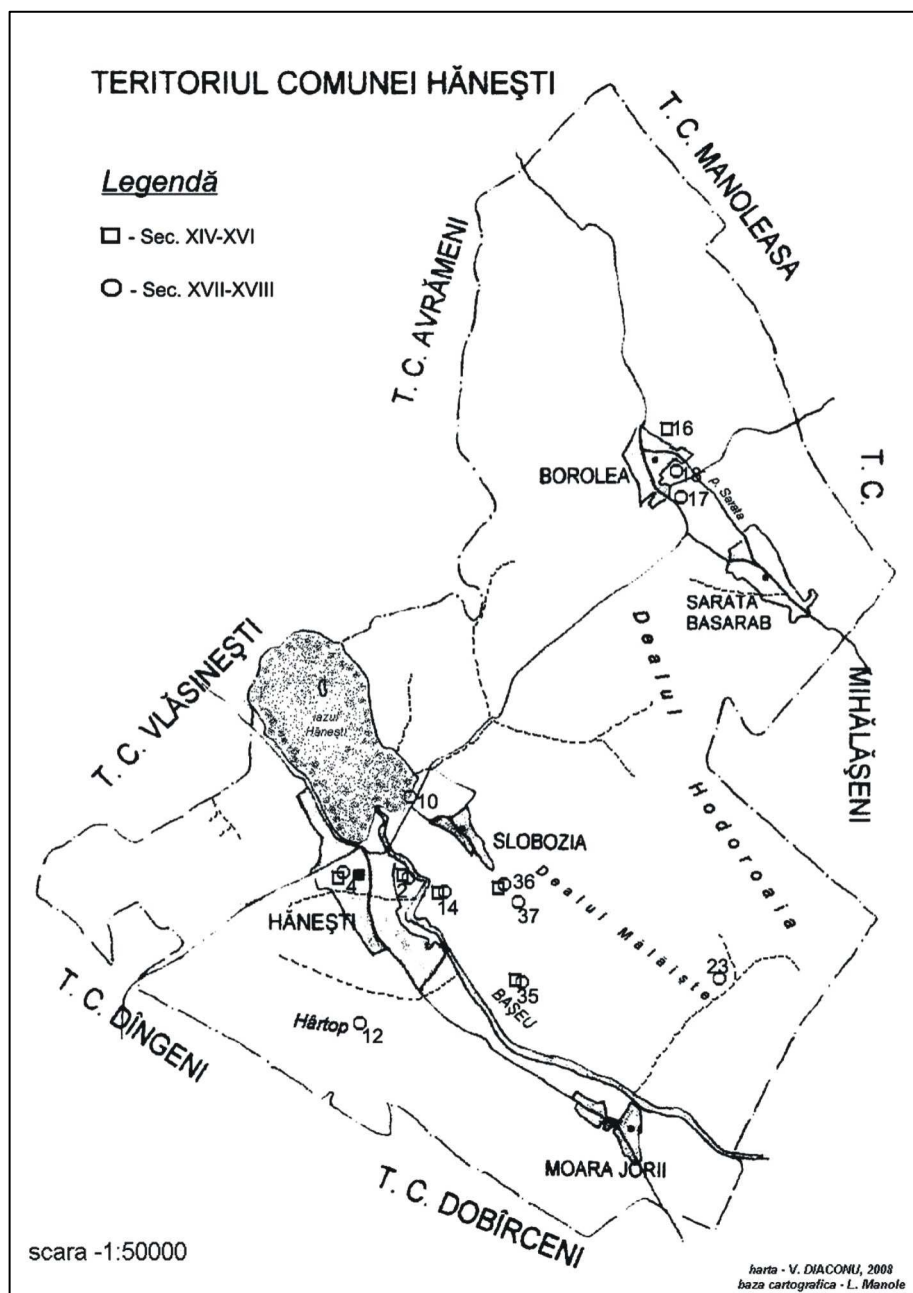

Fig. 10 - Comuna Hănești: situri din secolele XIV-XVIII
(numerele corespund cu cele din repertoriu)

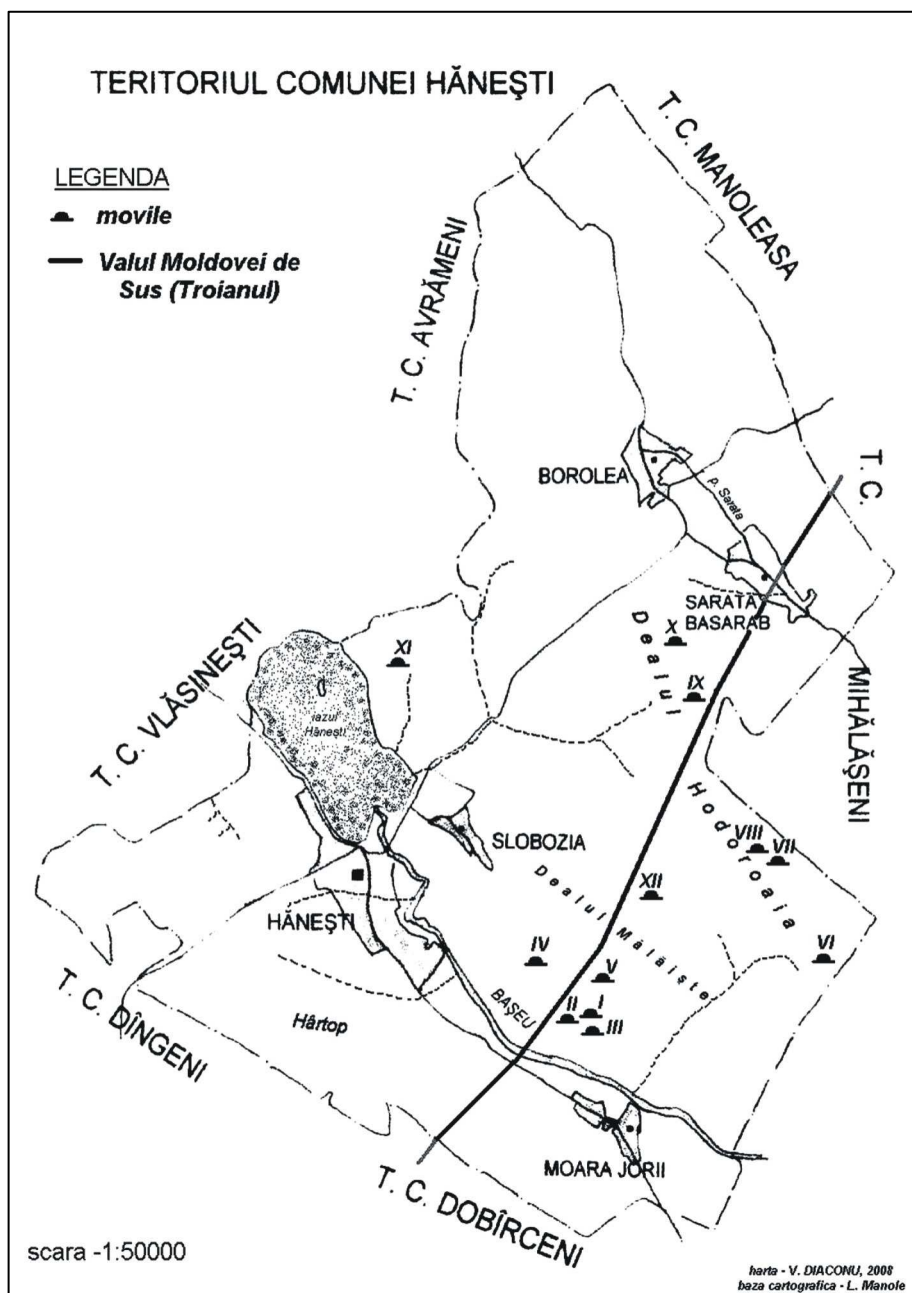

Fig. 11 - Comuna Hănești: movile/tumuli și traseul Valului Moldovei de Sus

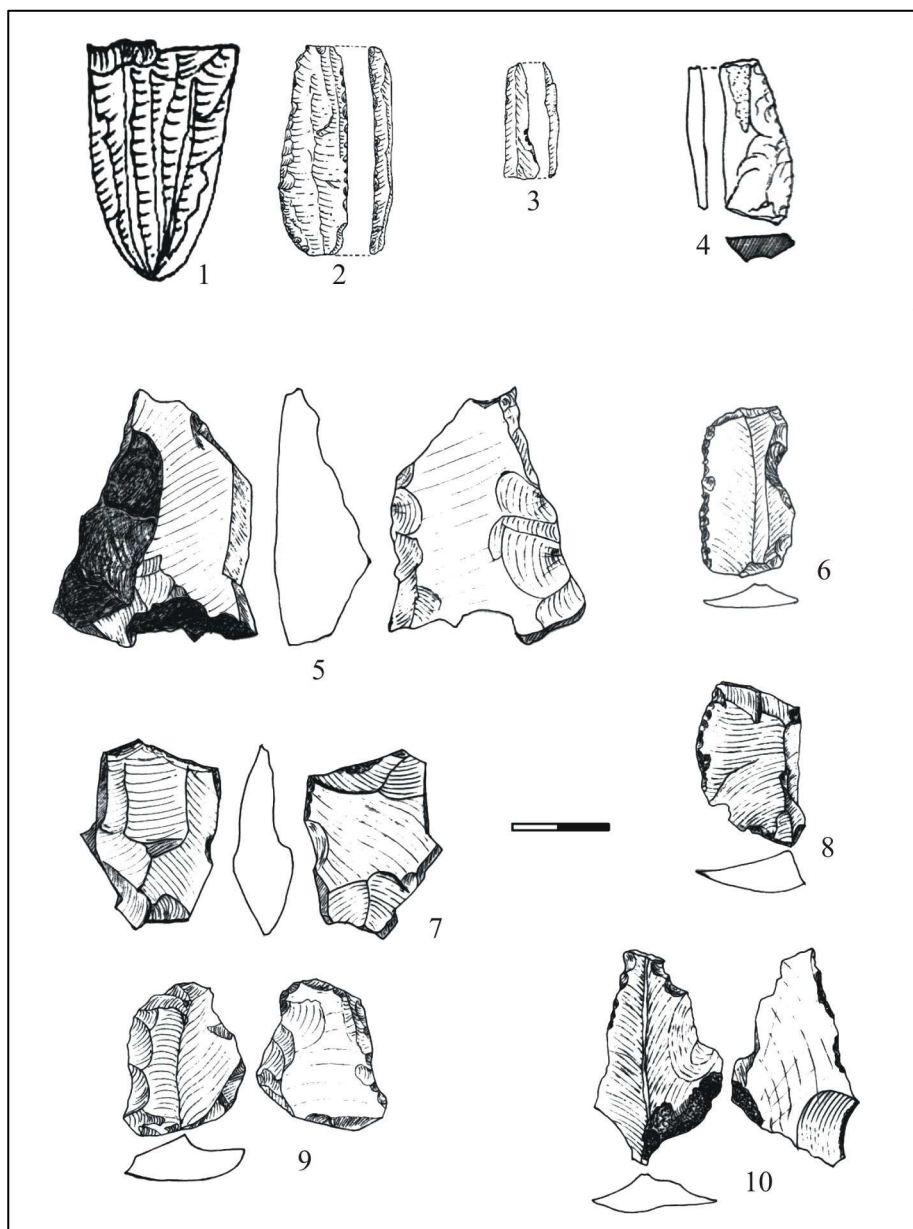

Fig. 12 - Unelte de silex; paleolitic: 1-3, Hănești - Moviliță;
 4, Slobozia - Râpa Turcului; 5, 7, 9, 10, Slobozia - La Zvâncu;
 6, Sarata Basarab - Teritoriul satului; 8, Slobozia - Muchia Dealului Hodoroaia
 (1-3, după Em. Zaharia *et alii*, 1993; 4, după N. Zaharia, 1961)

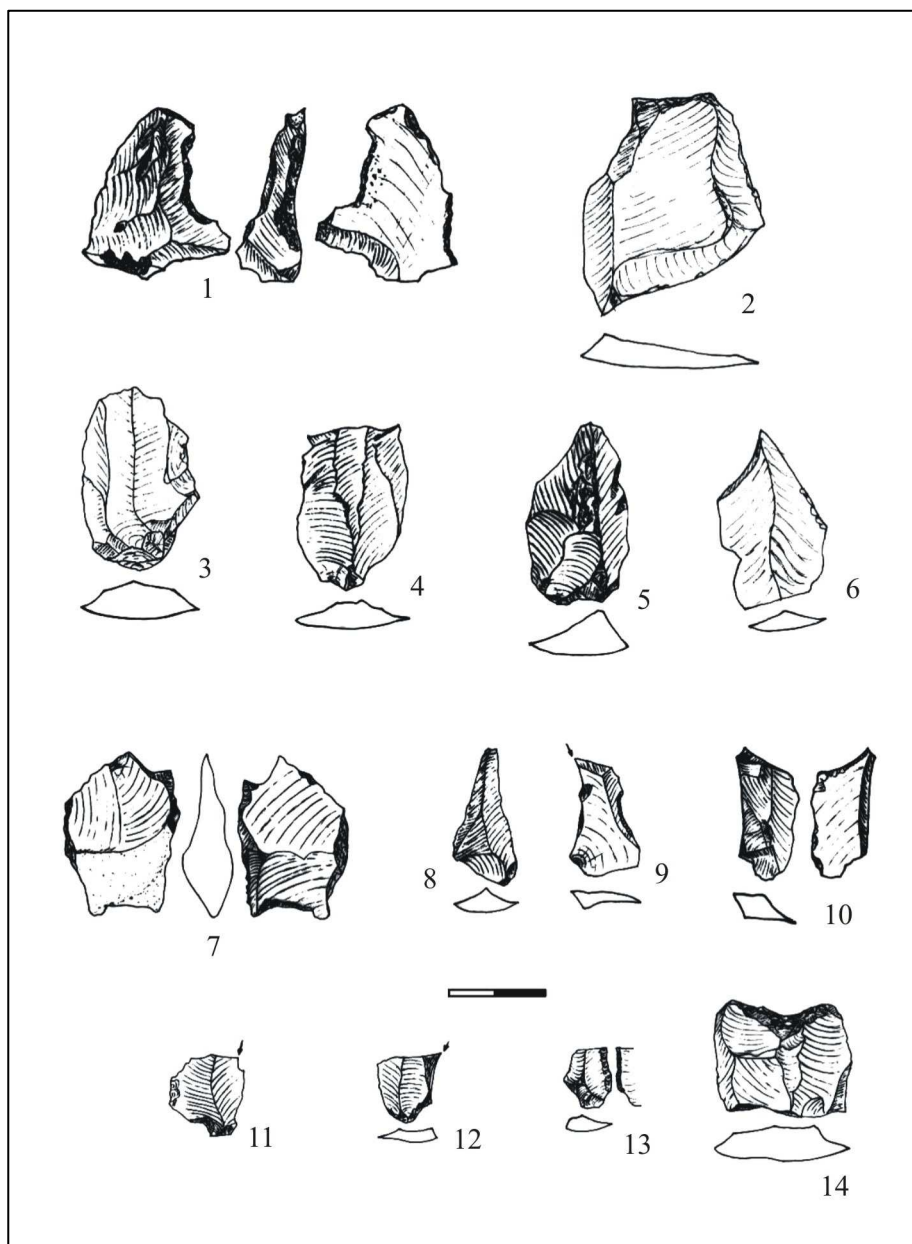

Fig. 13 - Unelte de silex; paleolitic: 1-3, Hănești - *Malul drept al Bașeului*; 4, 5, 9, Slobozia - *Râpa Turcului*; 6, Hănești - *La Stoica*; 7, 8, Slobozia - *În zona valului*; 10, 14, Slobozia - *La Zvâncu*; 11-13, Slobozia - *Poala sudică a Dealului Mălăiște*

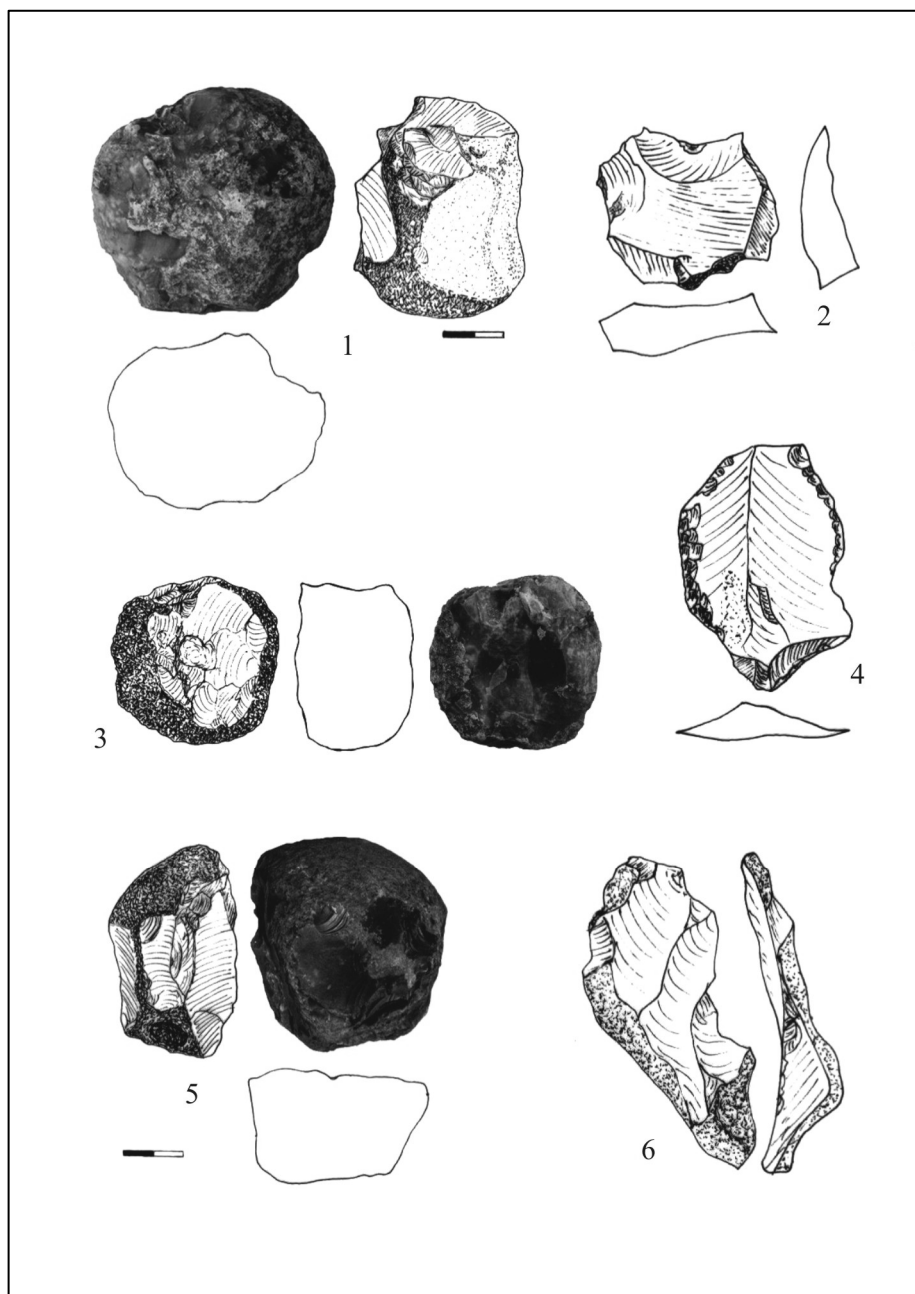

Fig. 14 - Unelte de silex; eneolitic: 1, 2, 5, Slobozia - În apropiere de Troian;
3, 4, Slobozia - Râpa Turcului; 6, Borolea - La sud-vest de sat

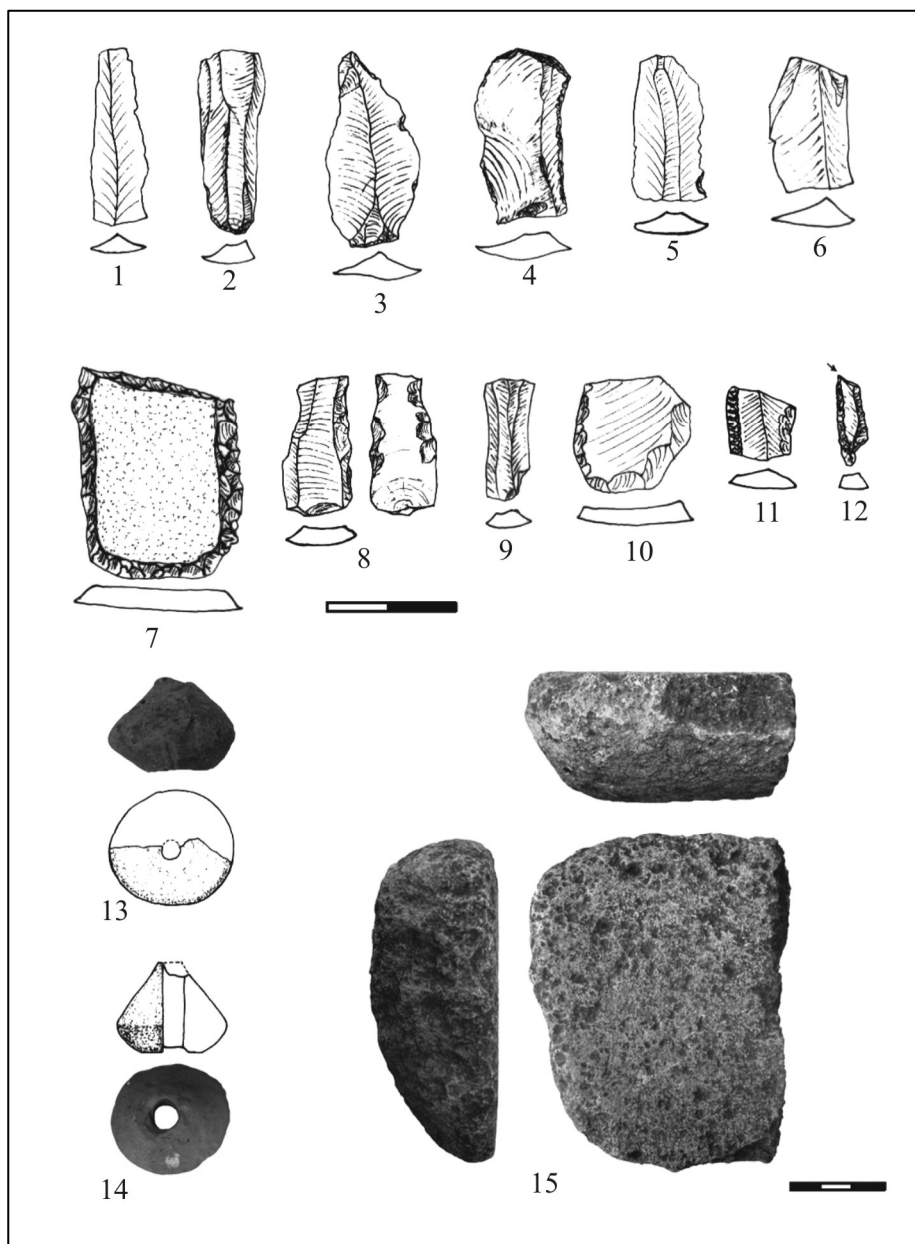

Fig. 15 - Unelte de silex (1-12), piatră (15) și lut (13, 14); eneolitic:
 1-3, Moara Jorii - *Pe podiș*; 4-6, Borolea - *La sud-vest de sat*; 7, 9, Borolea - *Hârtop*;
 10, Hănești - *Grădina C.A.P.*; 11-15, Slobozia - *În apropiere de Troian*

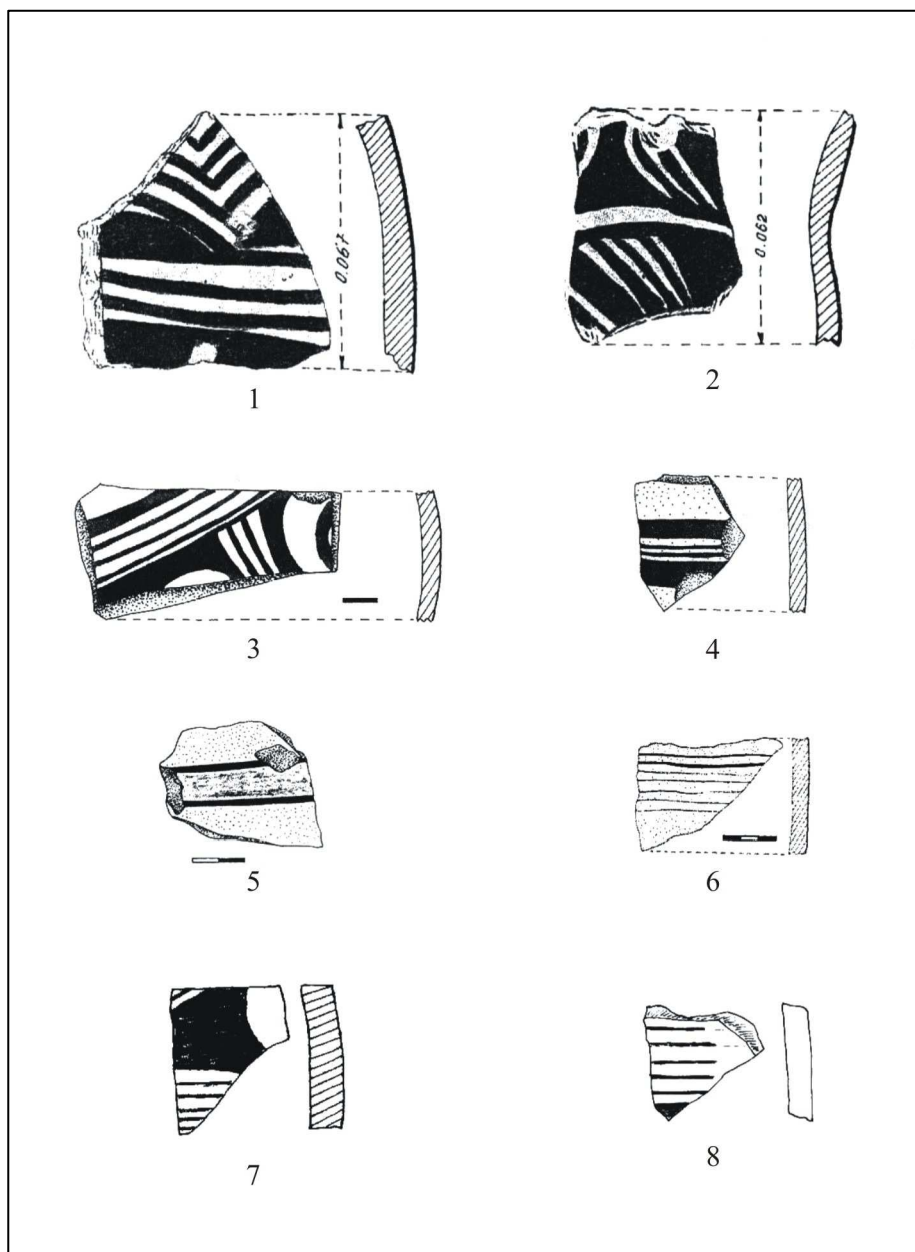

Fig. 16 - Ceramică pictată; eneolitic: 1, 2, Slobozia - *Râpa Turcului*;
3-6, Slobozia - *Dealul Mălăiște/T II*; 7, 8, Slobozia - *În apropiere de Troian*
(1, 2, după N. Zaharia *et alii*, 1970; 3 - 6 după Fl. Burtănescu, 2002)

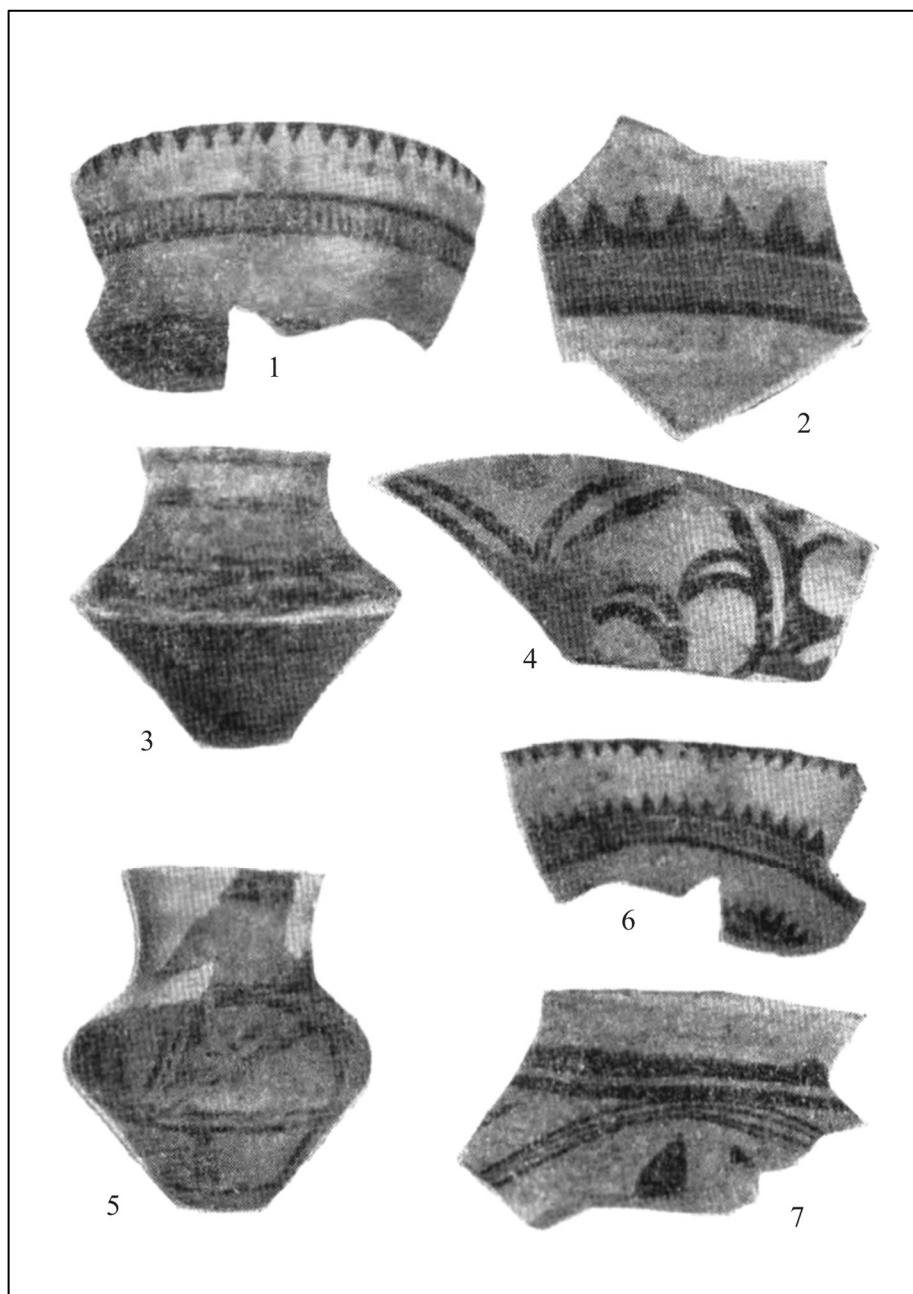

Fig. 17 - Ceramică pictată; eneolitic: 1-7, Hănești - *La grajduri*
(după A. Crâșmaru, 1970)

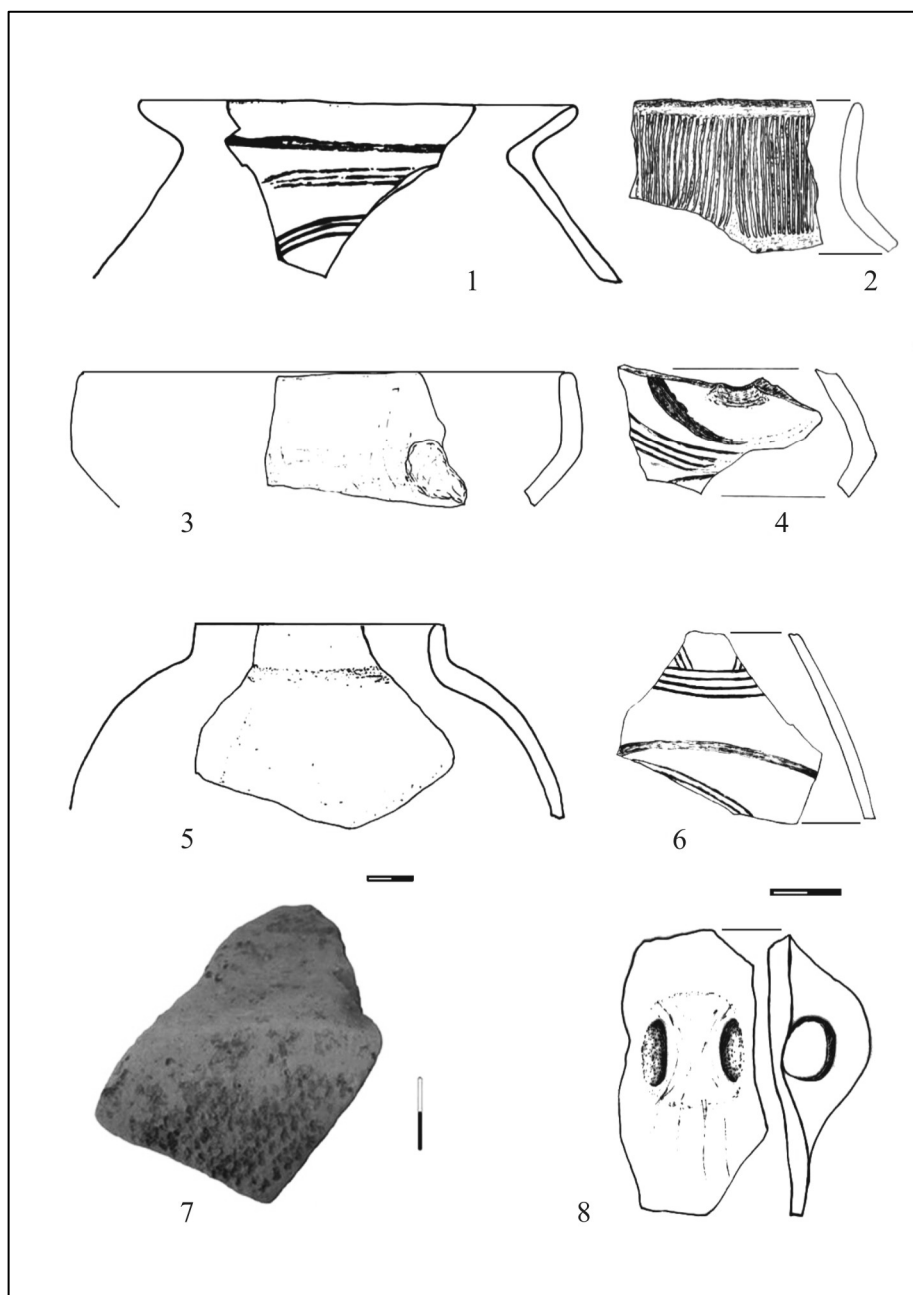

Fig. 18 - Ceramică pictată (1, 4, 6), nepictată (3, 5, 7, 8) și de tip Cucuteni C (2); eneolitic: 1-8, Slobozia - În apropiere de Troian

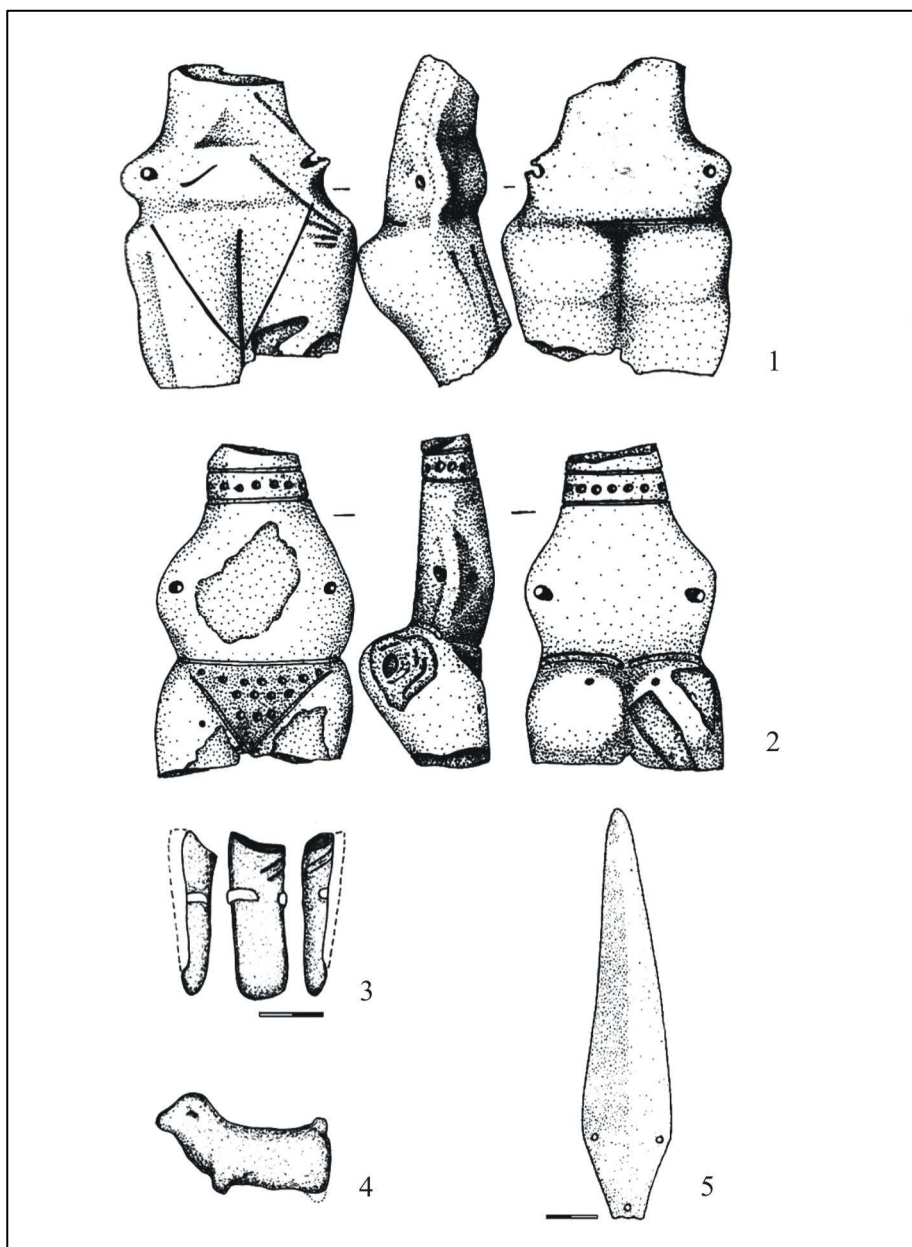
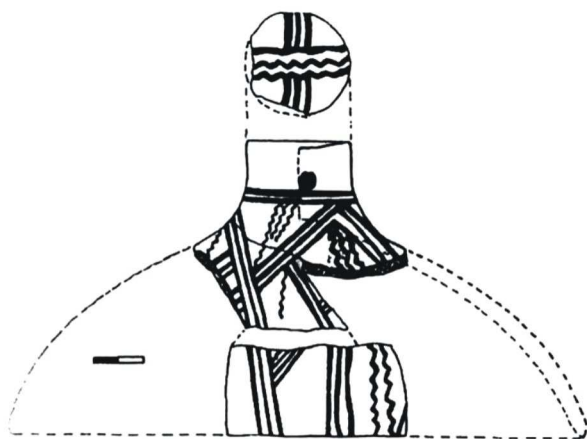
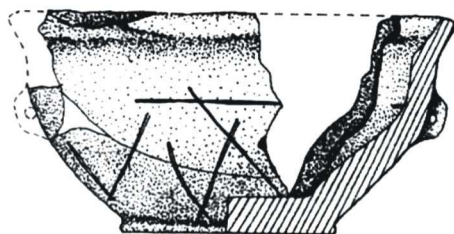

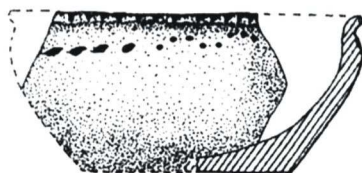
Fig. 19 - Plastică antropomorfă (1-3), zoomorfă (4) și pumnal de aramă (5); eneolitic: 1, 2, Moara Jorii - *Pe grind*; 3, Slobozia - *Râpa Turcului*; 4, 5, Hănești - *La grajduri* (1, 2, după M. Diaconescu, 2001; 4, 5, după A. Crășmaru, 1970)

1

2

3

Fig. 20 - Ceramică pictată și incizată; perioada de tranziție:
1-3, Hănești - *Movilișă* (după Fl. Burtănescu, 2002)

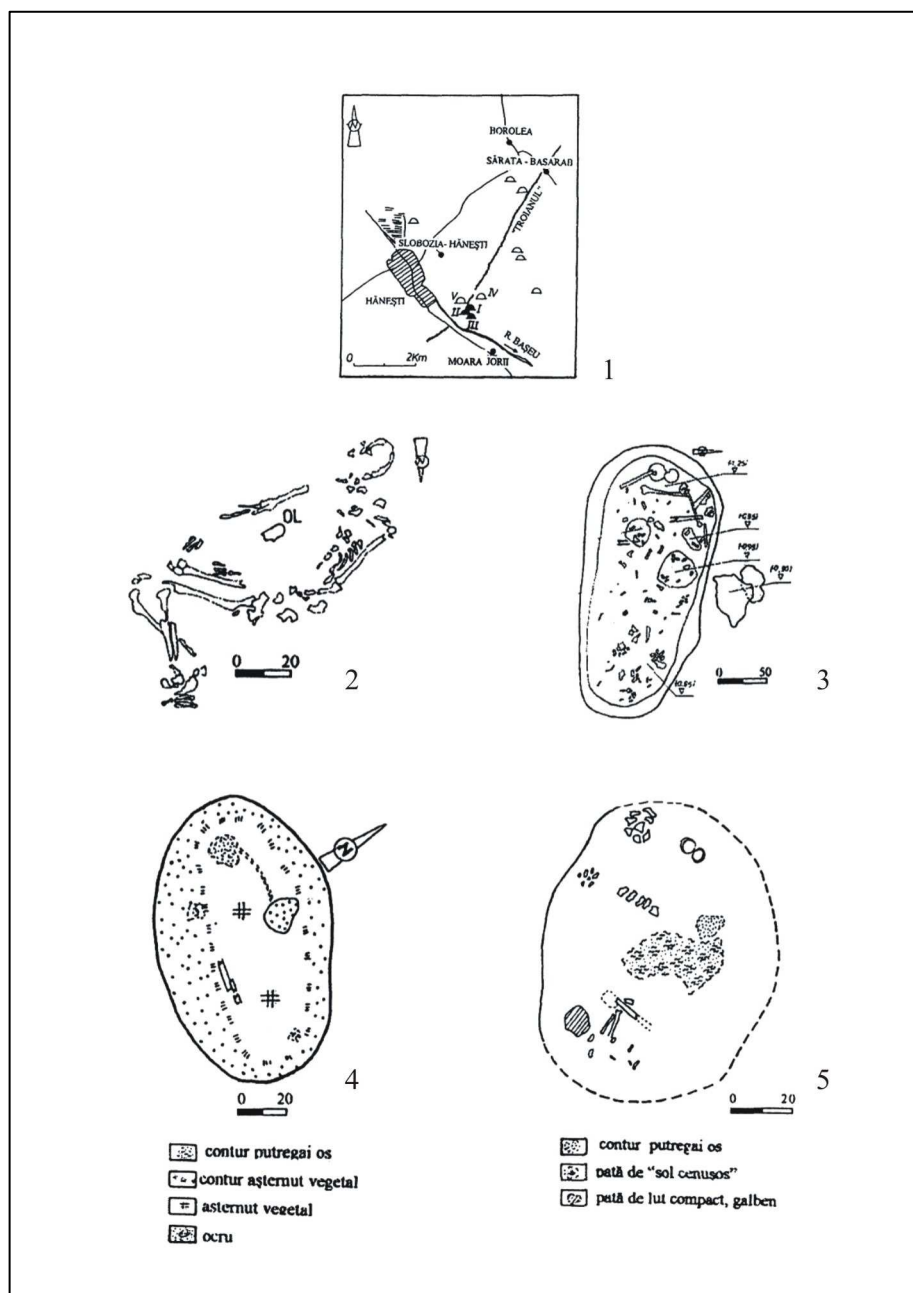

Fig. 21 - Planul tumulilor din comuna Hănești (1) și morminte de înmormântare (2-5); bronz timpuriu: 1-5, Slobozia - Dealul Mălăiște/TI-III (după Fl. Burtănescu, 2002)

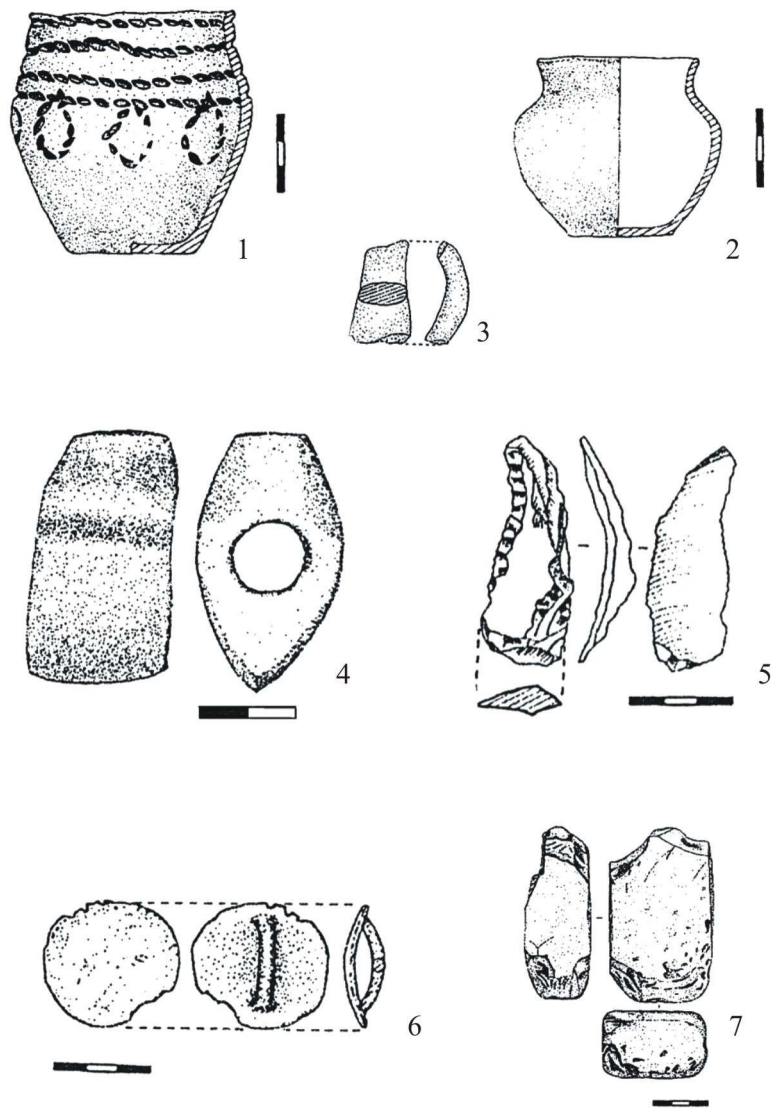

Fig. 22 - Ceramică (1-3), piatră (4, 7), silex (5) și bronz (6); bronz timpuriu: 1-7, Slobozia - Dealul Mălăiște (după Fl. Burtănescu, 2002)

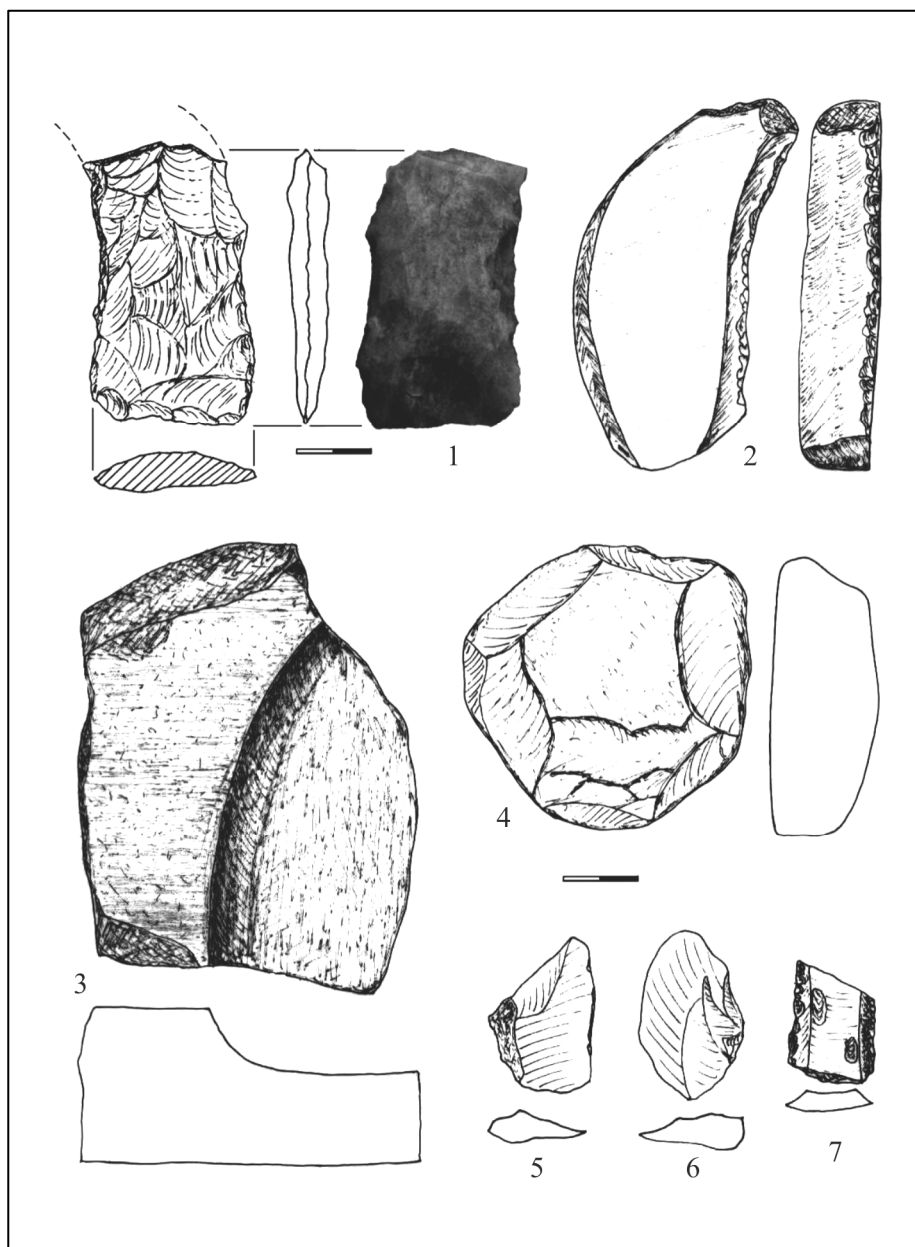

Fig. 23 - Unelte de piatră (2-4) și silex (1, 5-7); bronz târziu:
 1, Hănești - *Râpa Țurcanului*; 2, 3, 5-7, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*;
 4, Slobozia - *Panta vestică a Dealului Mălăiște*

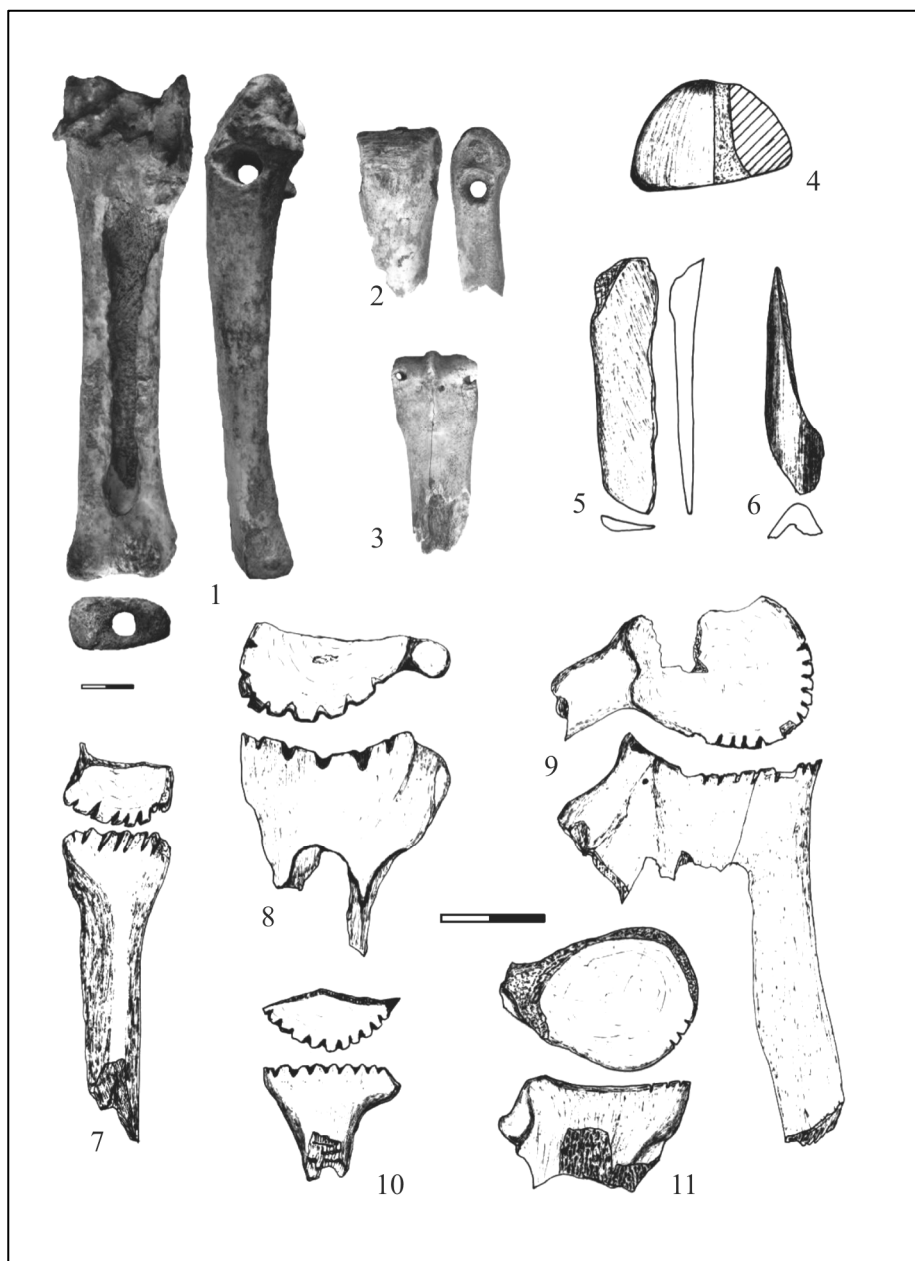

Fig. 24 - Unelte de os; bronz târziu:

1, 2, 4, 5, 7, 8, 10, 11, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*;

3, 9, Slobozia - *Panta vestică a Dealului Mălăiște*; 6, Hănești - *Râpa Țurcanului*

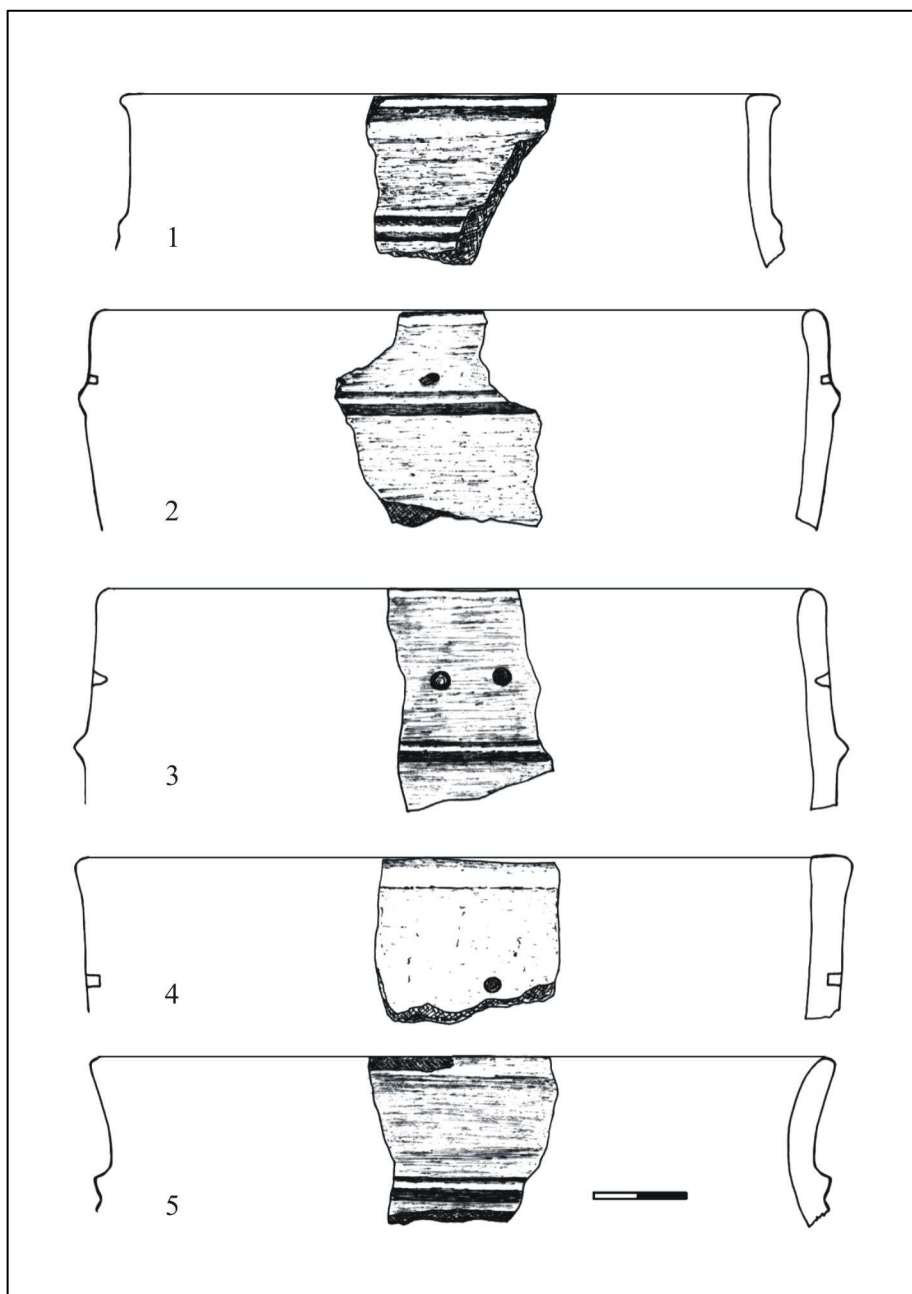

Fig. 25 - Ceramică; bronz târziu: 1-5, Sarata-Basarab - Via lui Borcilă

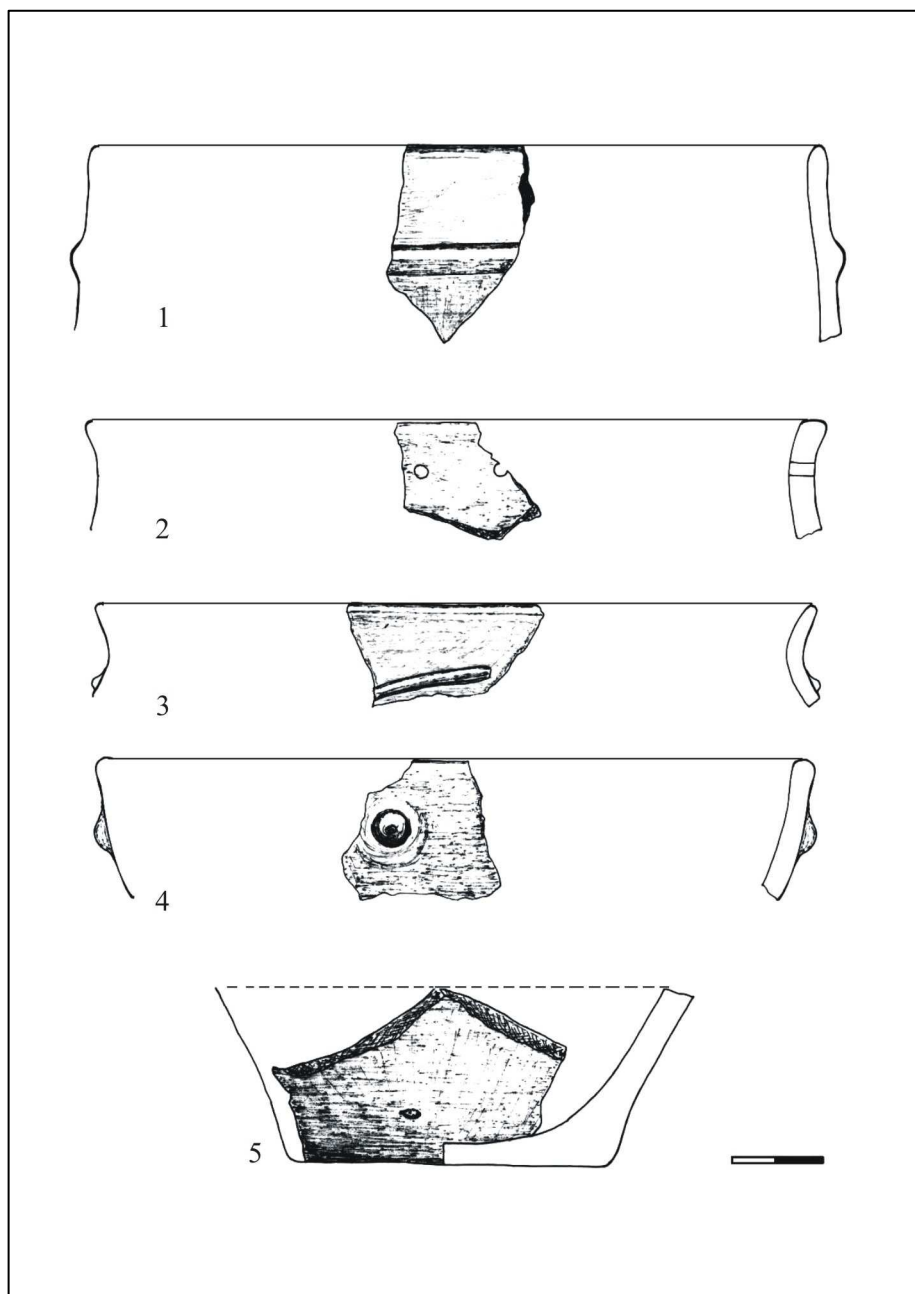

Fig. 26 - Ceramică; bronz târziu: 1-5, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*

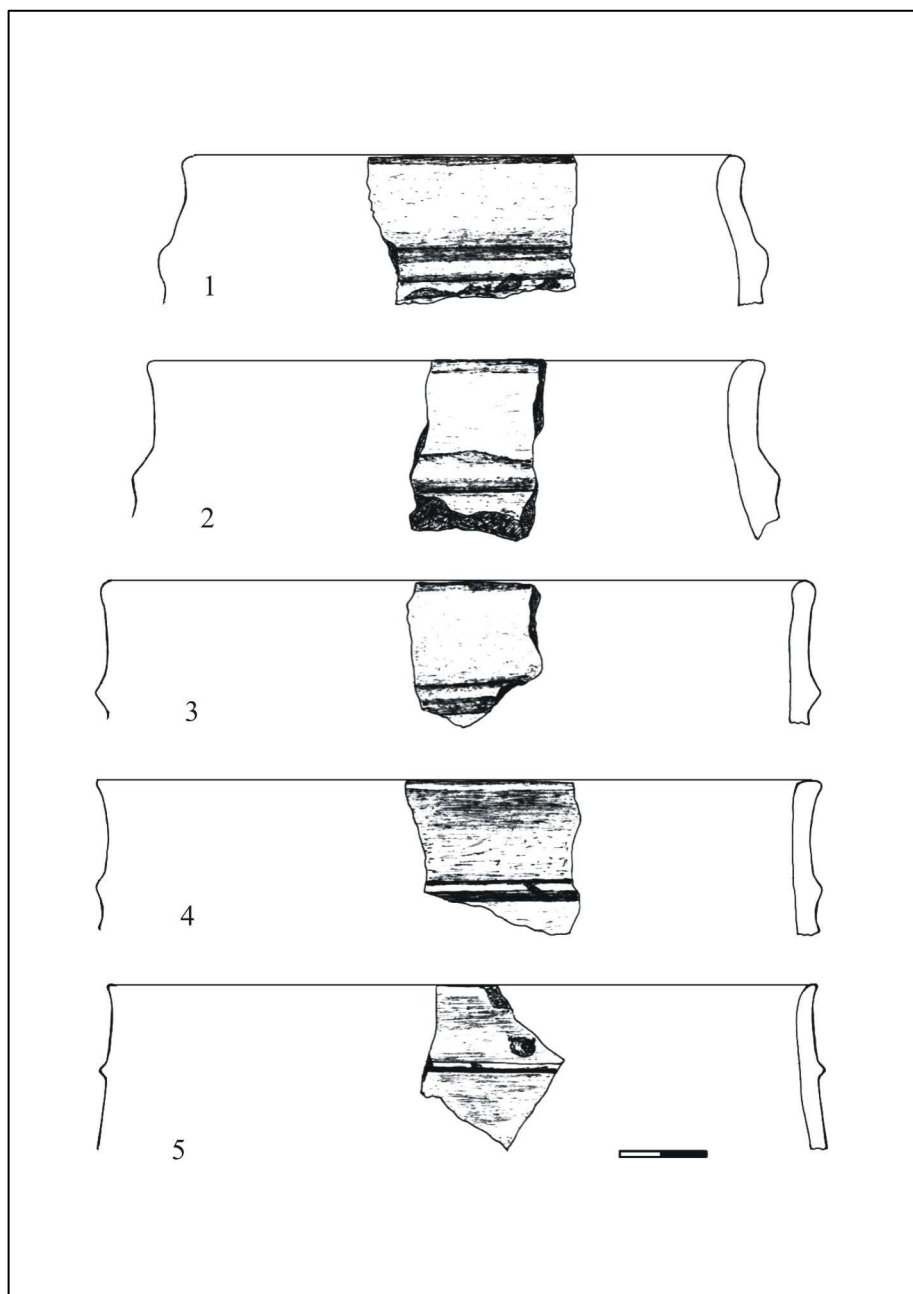

Fig. 27 - Ceramică; bronz târziu: 1-5, Sarata-Basarab - Via lui Borcilă

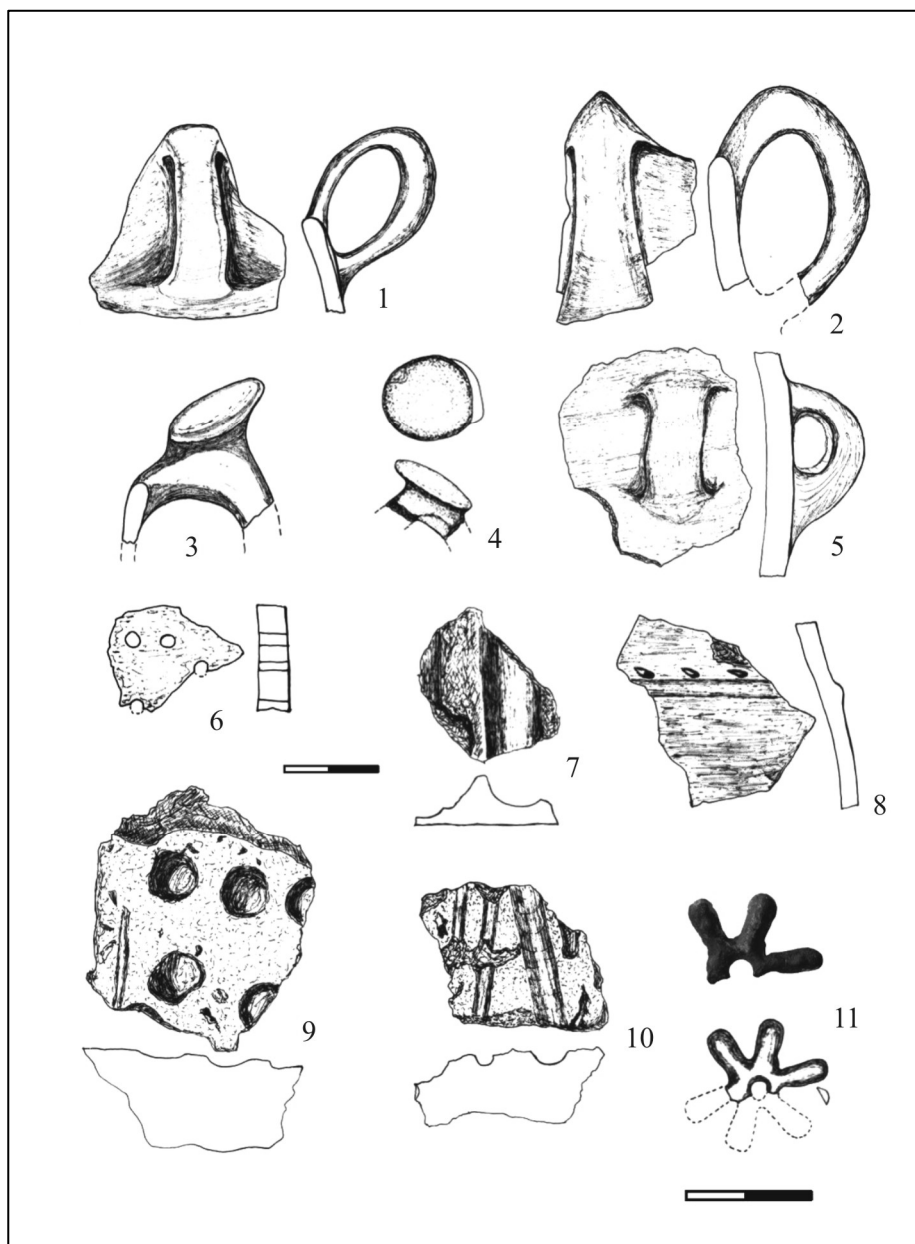

Fig. 28 - Ceramică (1-6, 8), lipitură (7, 9, 10) și piesă de bronz (11); bronz târziu:

1, 3, 6-11, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*;

2, Slobozia - *Panta vestică a Dealului Mălăiște*; 4, Hănești - *Râpa Țurcanului*

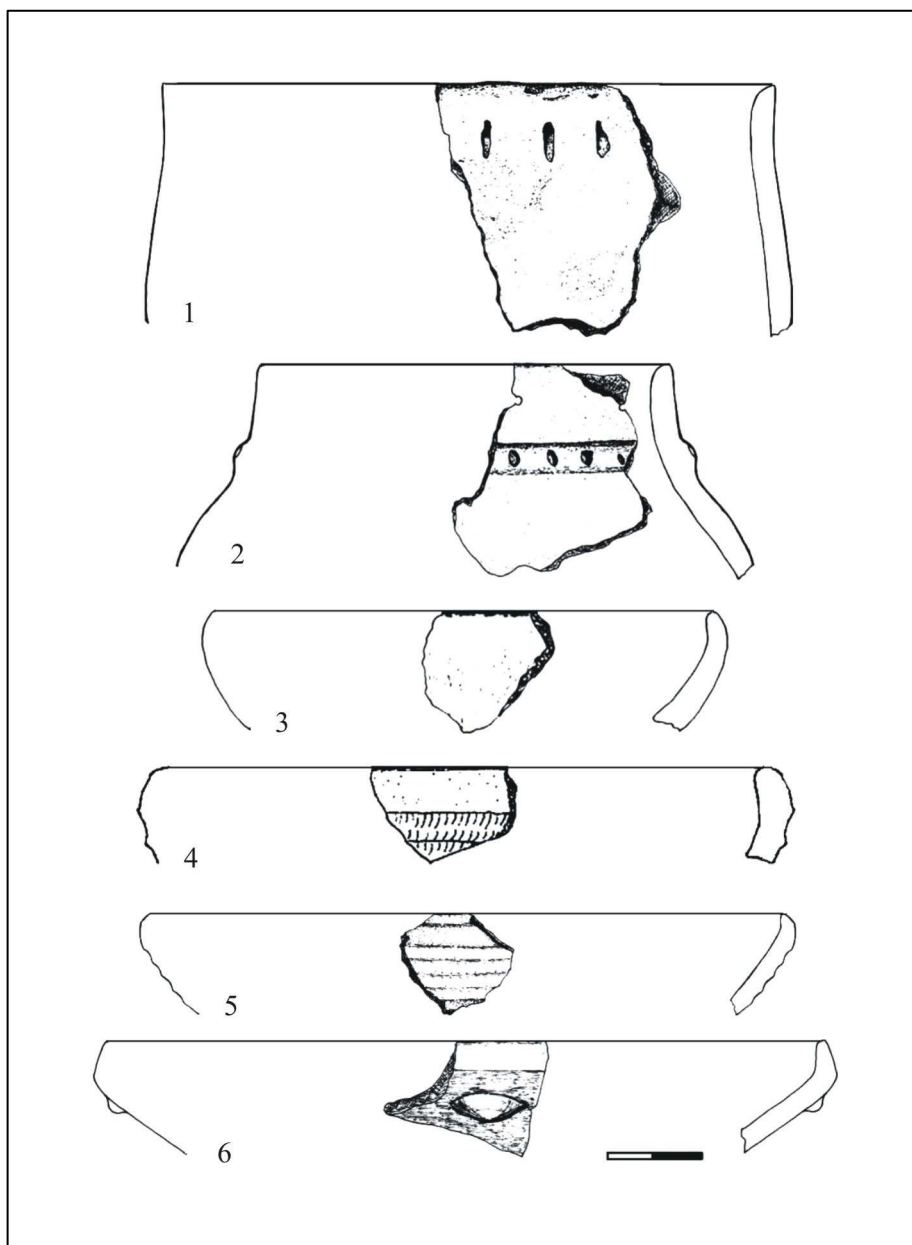

Fig. 29 - Ceramică; Hallstatt: 1, 4, Hănești - *Râpa Țurcanului*;
2, Hănești - *Vatra satului I*; 3, Moara Jorii - *La Roza*;
5, 6, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*

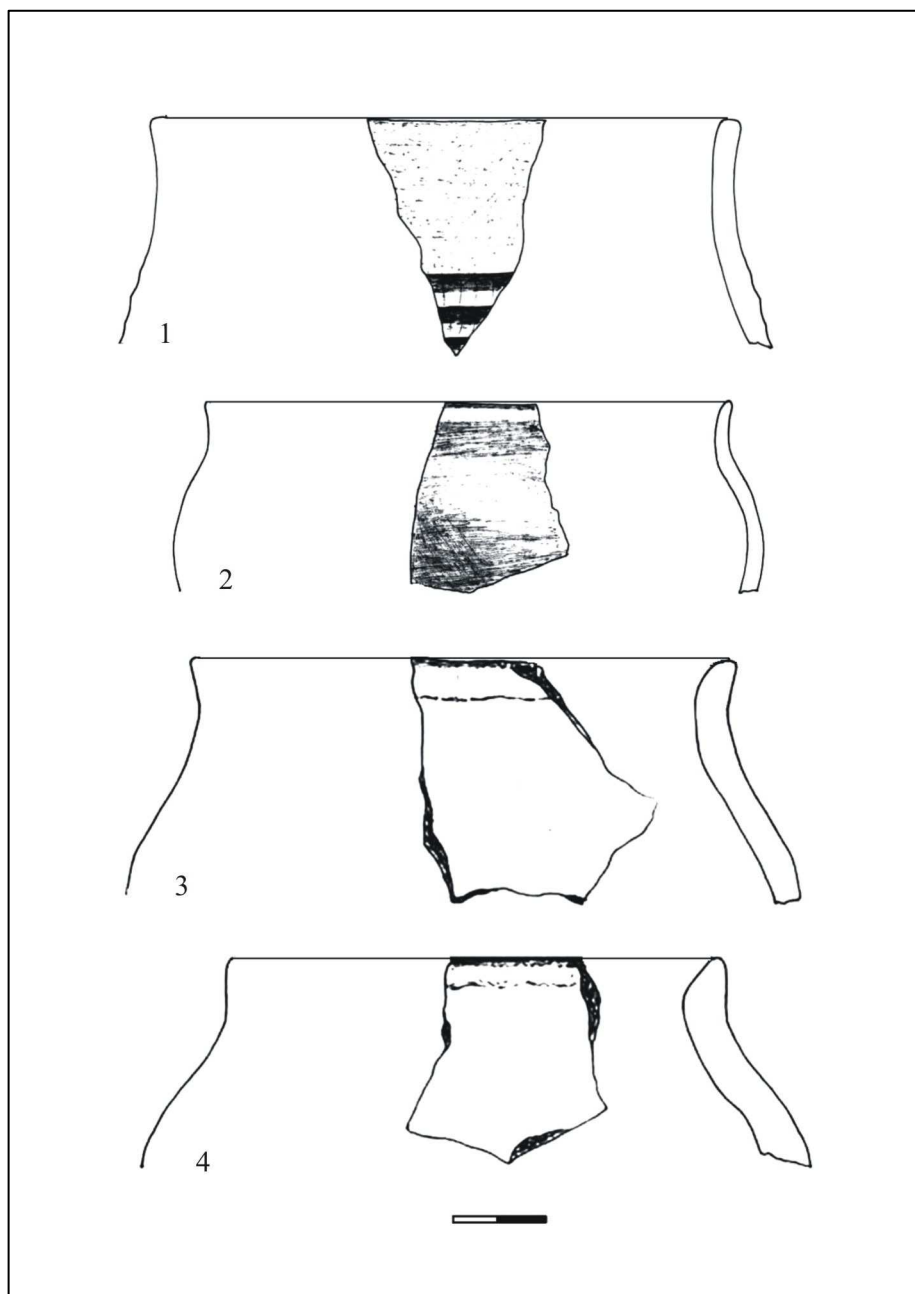
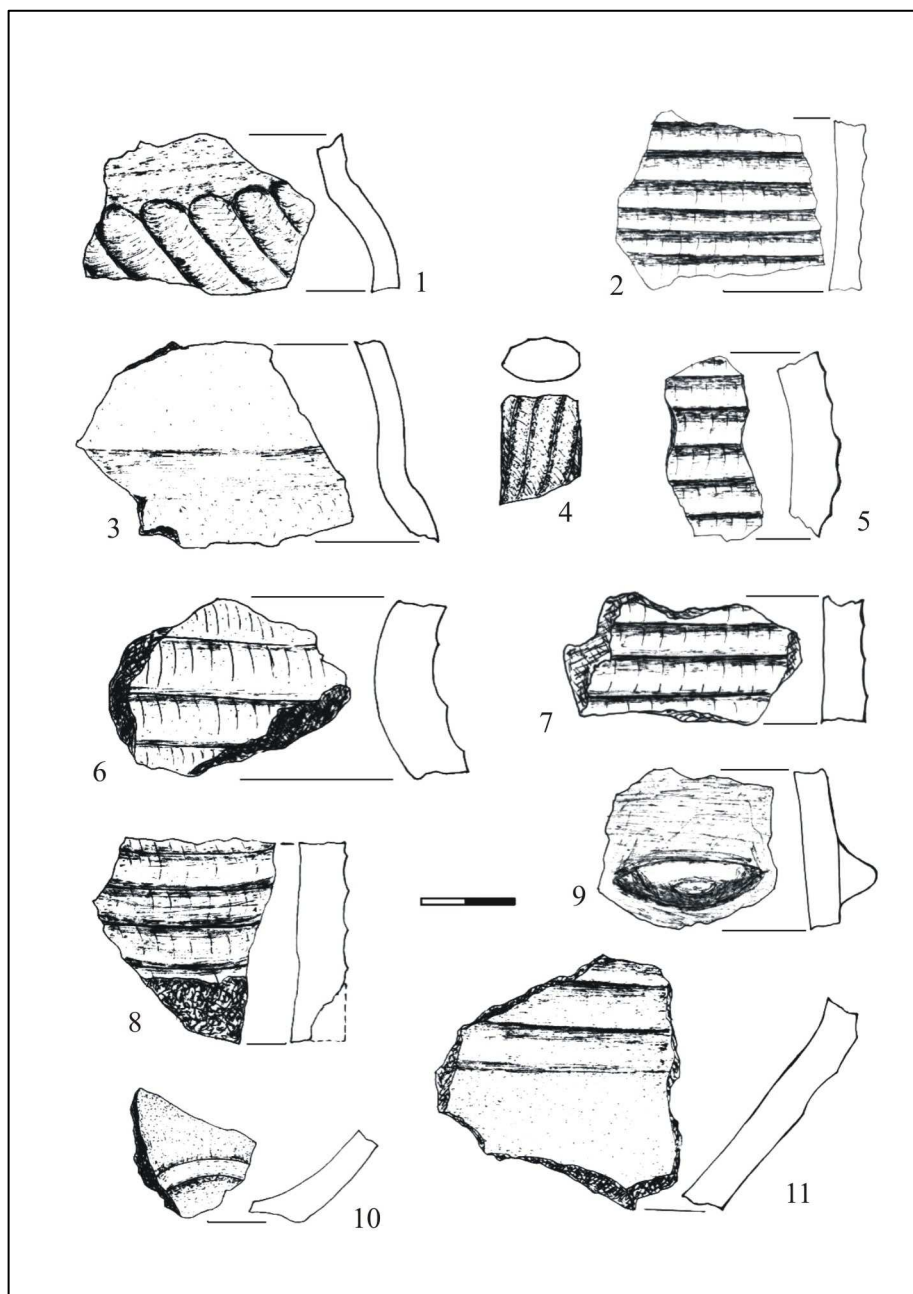

Fig. 30 - Ceramică; Hallstatt: 1, 2, Sarata-Basarab - *Via lui Borcîlă*;
3, 4, Moara Jorii - *La Roza*

**Fig. 31 - Ceramică; Hallstatt: 1, 3, 4, 6, 8, 10, Moara Jorii - *La Roza*;
2, 5, 7, 9, 11, Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă***

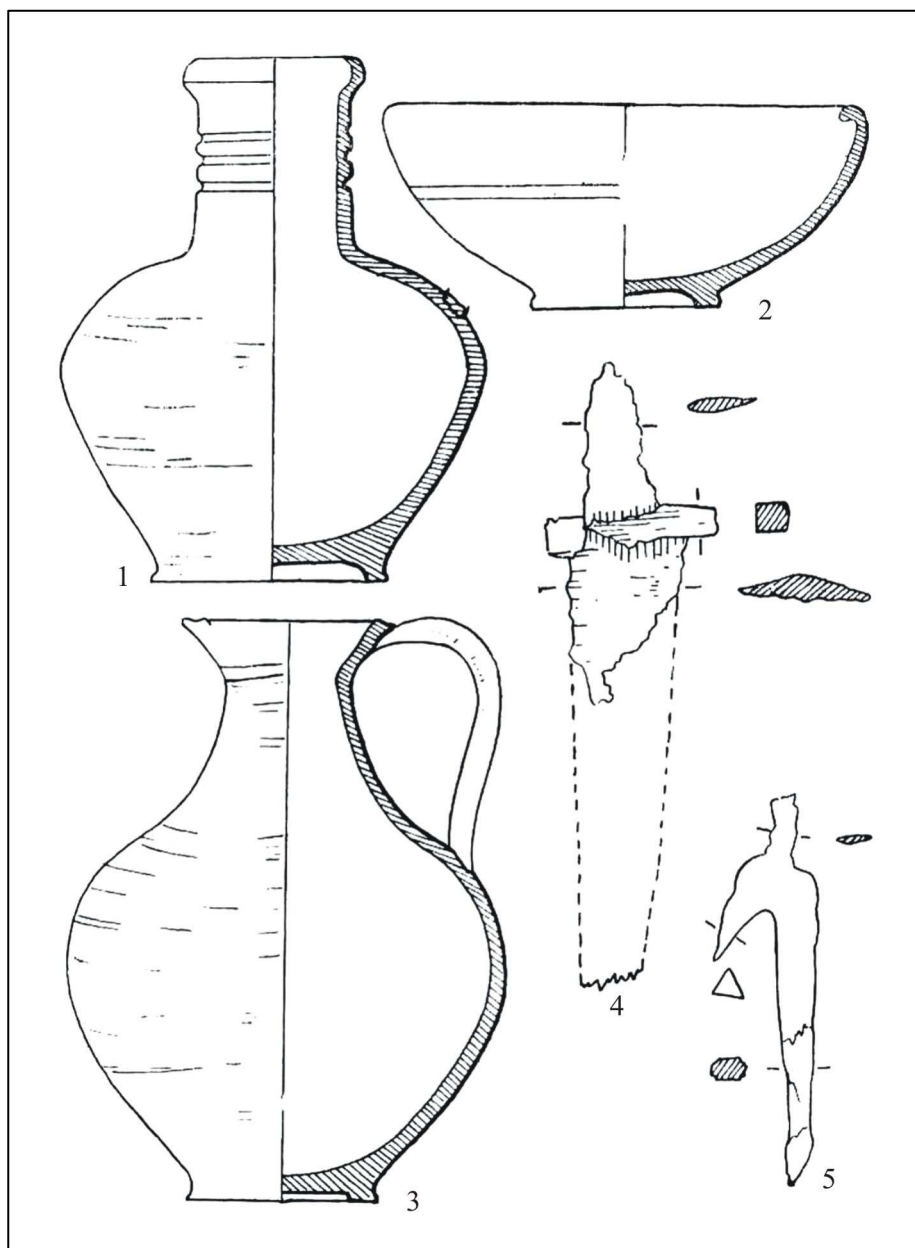

Fig. 32 - Ceramică (1-3) și piese de fier (4, 5) descoperite în morminte sarmatice; secolele II-III p.Hr.: 1-5, Slobozia - Dealul Mălăiște (după N. Zaharia, Em. Zaharia, 1974)

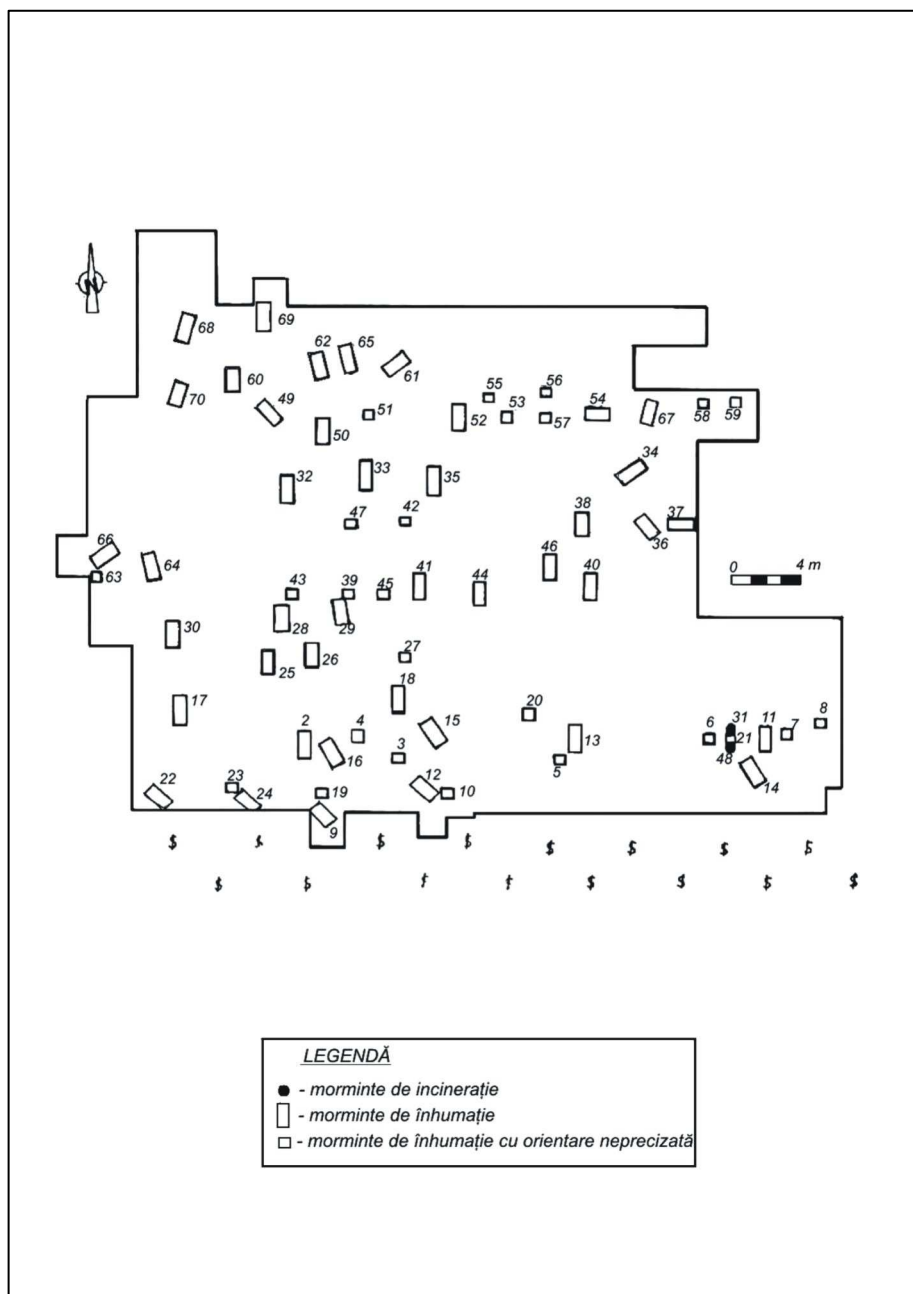

Fig. 33 - Planul necropolei de la Hănești - *Movilișă*; secolul IV p.Hr.
(redesenat după Em. Zaharia *et alii*, 1993)

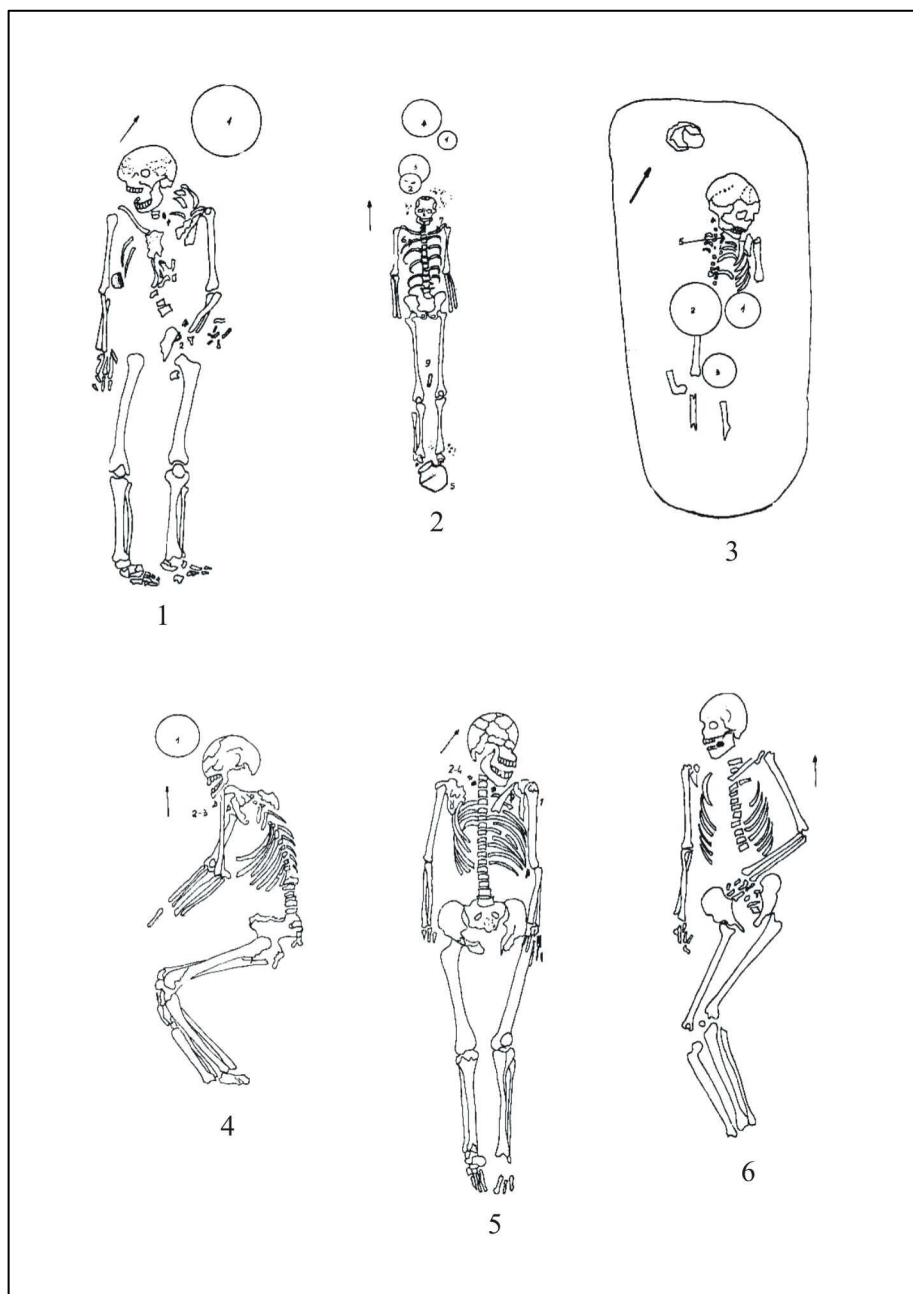

Fig. 34 - Morminte de înhumăție; secolul IV p.Hr.: 1-6, Hănești – Movilișă
(după Em. Zaharia *et alii*, 1993)

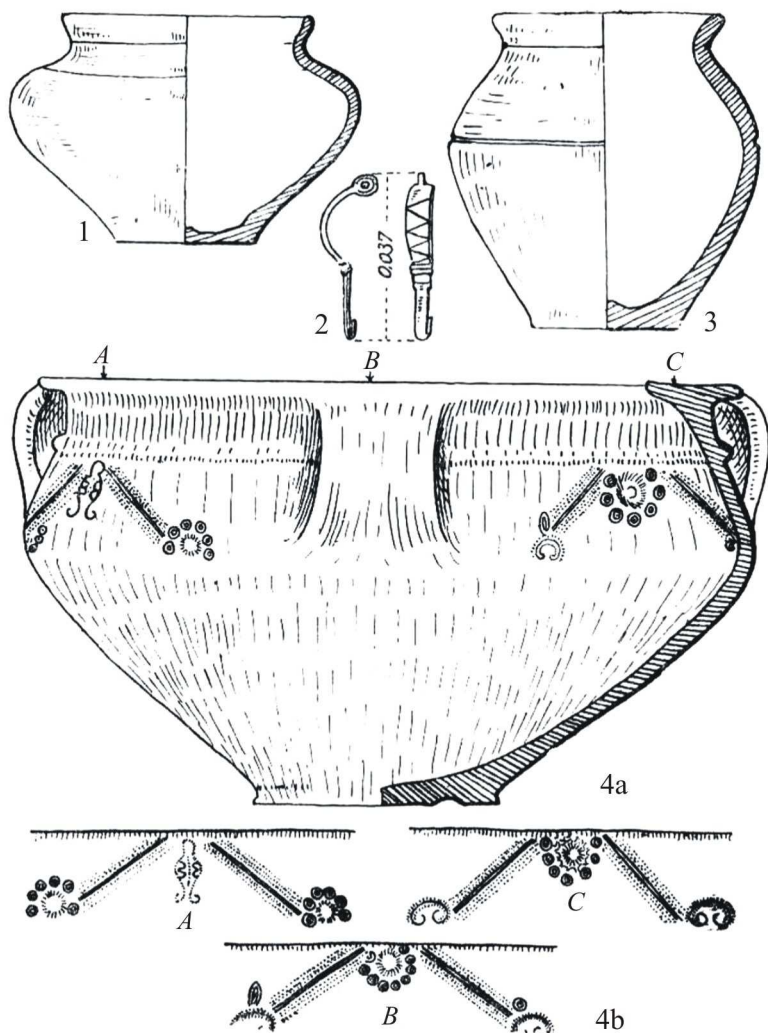

Fig. 35 - Ceramică (1, 3, 4a, 4b) și fibulă (2); secolul IV p.Hr.:
1-4, Hănești - Moviliță (după N. Zaharia, Em. Zaharia, 1974)

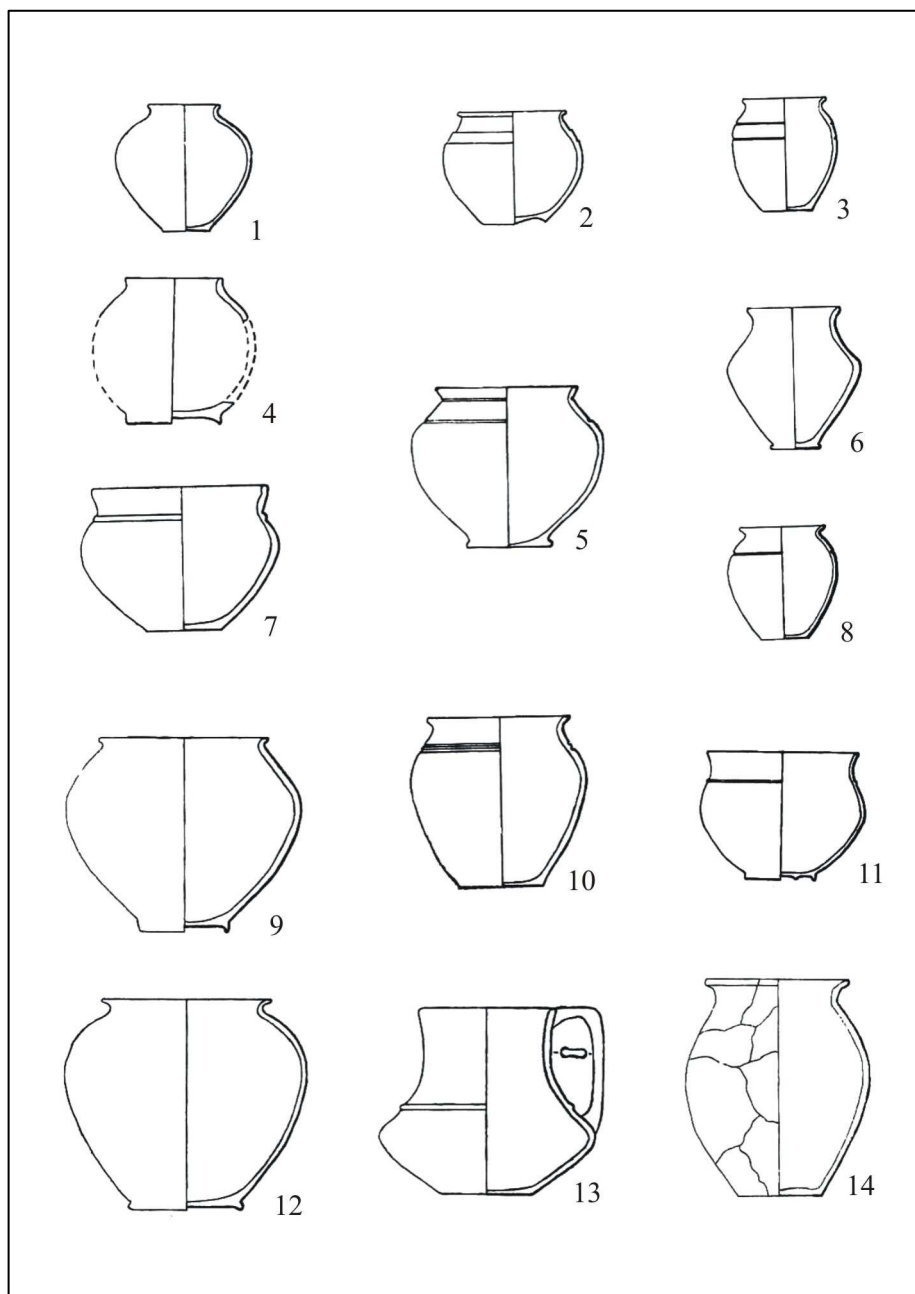

Fig. 36 - Ceramică; secolul IV p.Hr.: 1-14, Hănești - Moviliță
(după Em. Zaharia *et alii*, 1993)

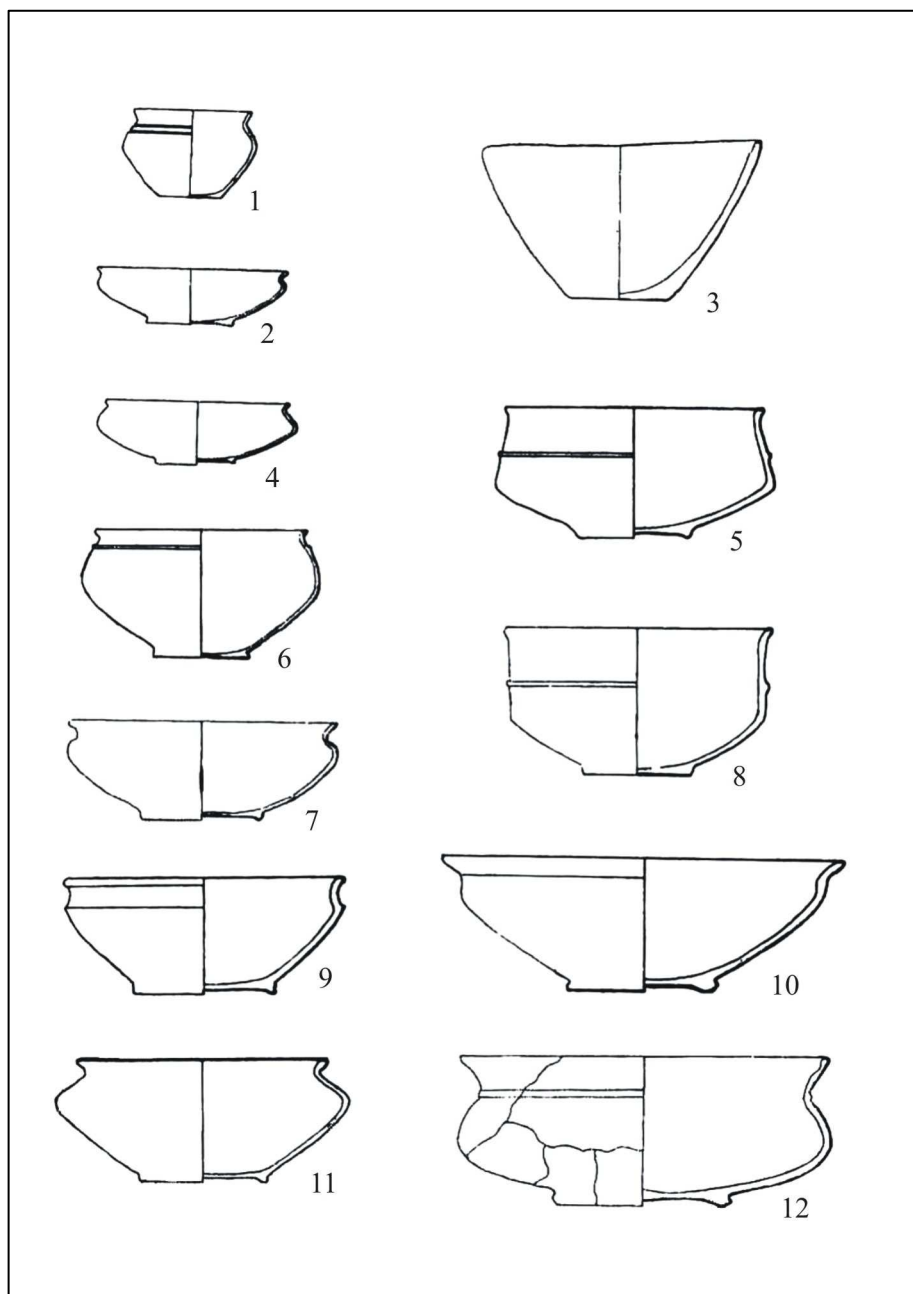

Fig. 37 - Ceramică; secolul IV p.Hr.: 1-12, Hănești – Movilișă
(după Em. Zaharia *et alii*, 1993)

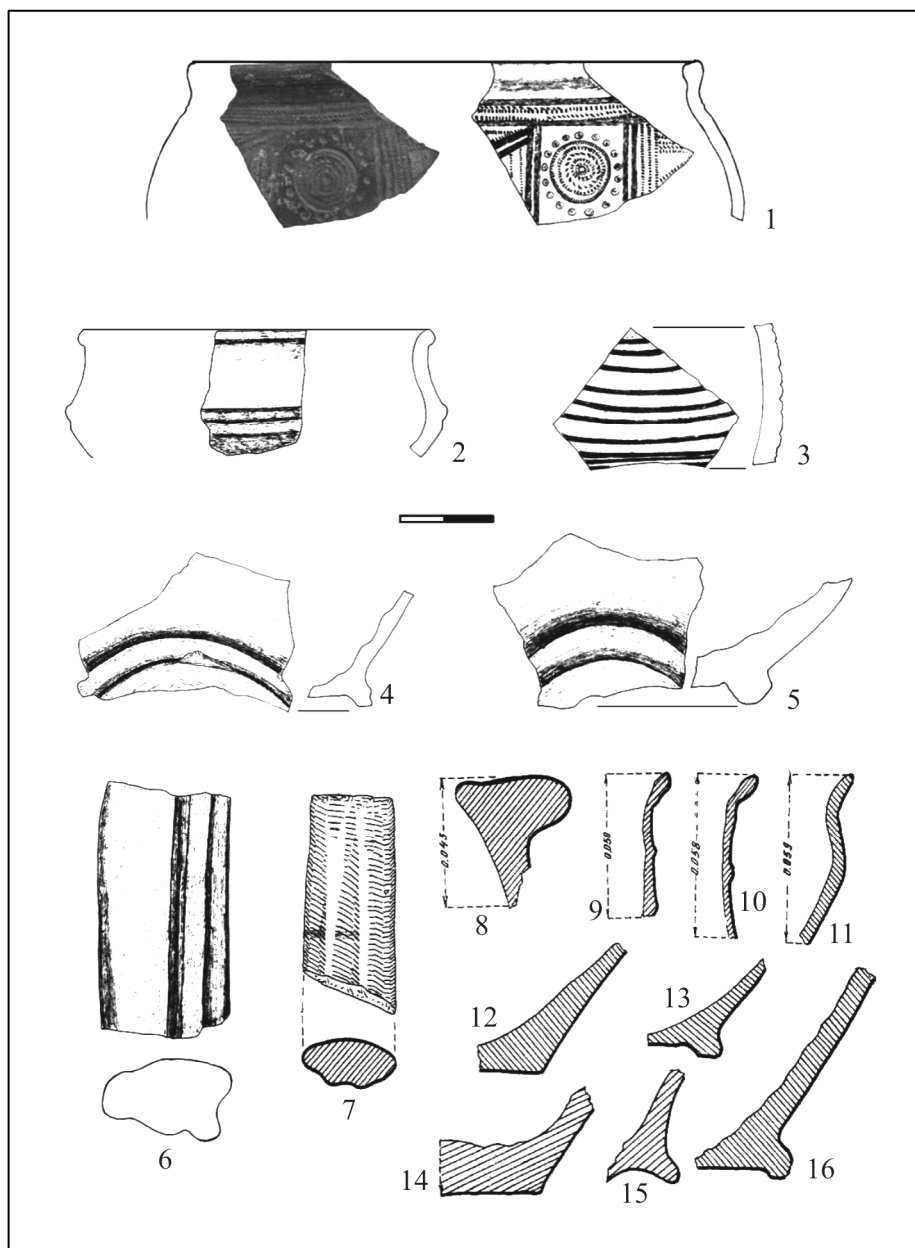
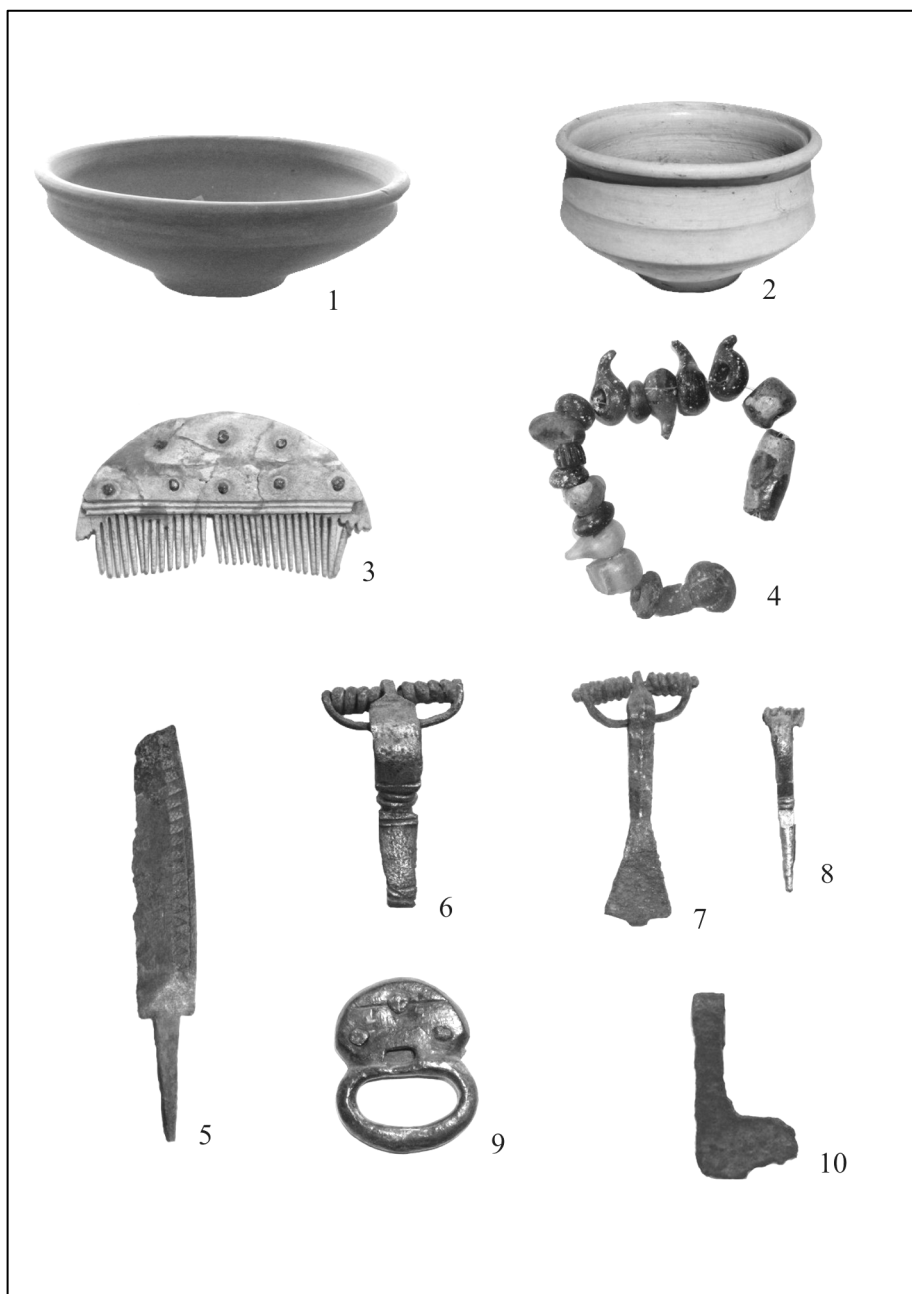

Fig. 38 - Ceramică; secolul IV p.Hr.: 1-5, Sarata-Basarab - *Dealul Sărății*;
6, Moara Jorii - *La Rusu*; 7, 10-16, Hănești - *La iezătură*;
8, 9, Moara Jorii - *Pe grind* (7-16, după N. Zaharia *et alii*, 1970)

**Fig. 39 - Ceramică (1, 2) și obiecte de podoabă (3-10); secolul IV p.Hr.:
1-10, Hănești - Movilișă (Muzeul de Arheologie Săveni)**

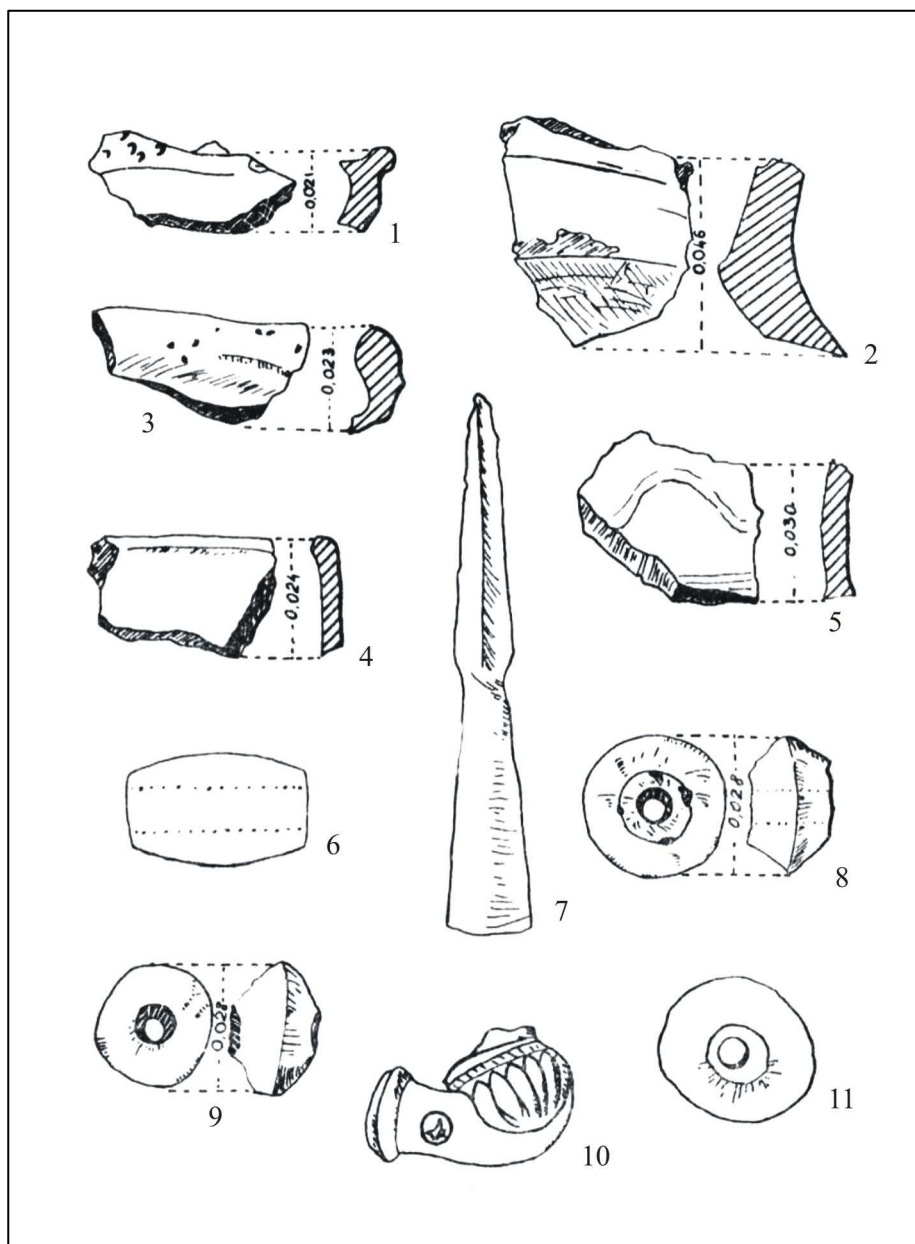

Fig. 40 - Ceramică (1-6, 8-11) și vârf de lance (7); secolul IV p.Hr. și evul mediu: 1-2, Hănești - *Pe scruntar*; 3, 4, 6, Moara Jorii - *Pe grind*; 5, 7-11, Moara Jorii - *Pe podiș* (după F. Aprotosoiaie, 1974)

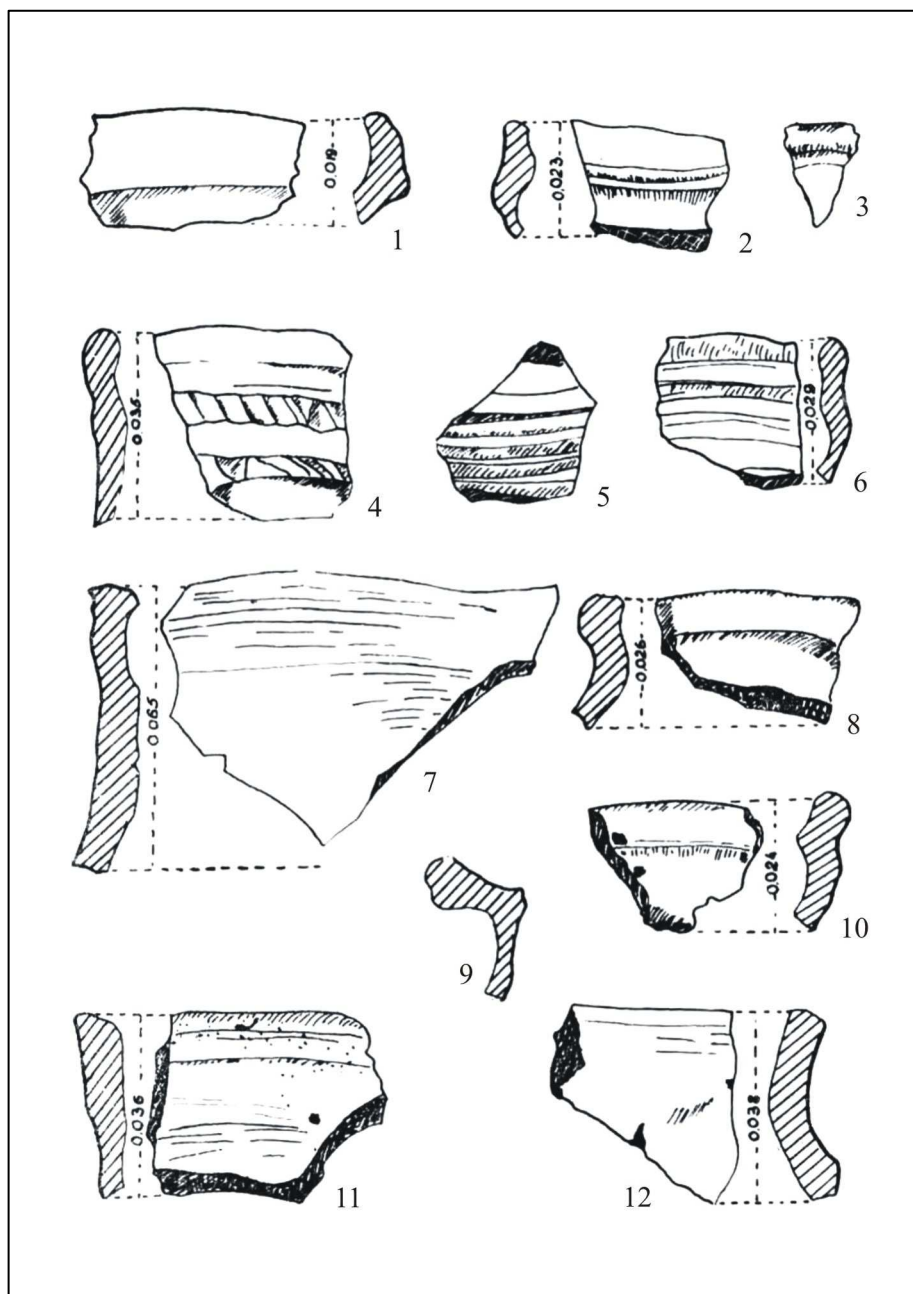

Fig. 41 - Ceramică; secolele XIV-XVIII: 1-6, 9, Hănești - *Grădina C.A.P.*;
7, 8, 10-12, Hănești - *Vatra satului I* (după F. Aprotosoiaie, 1974)

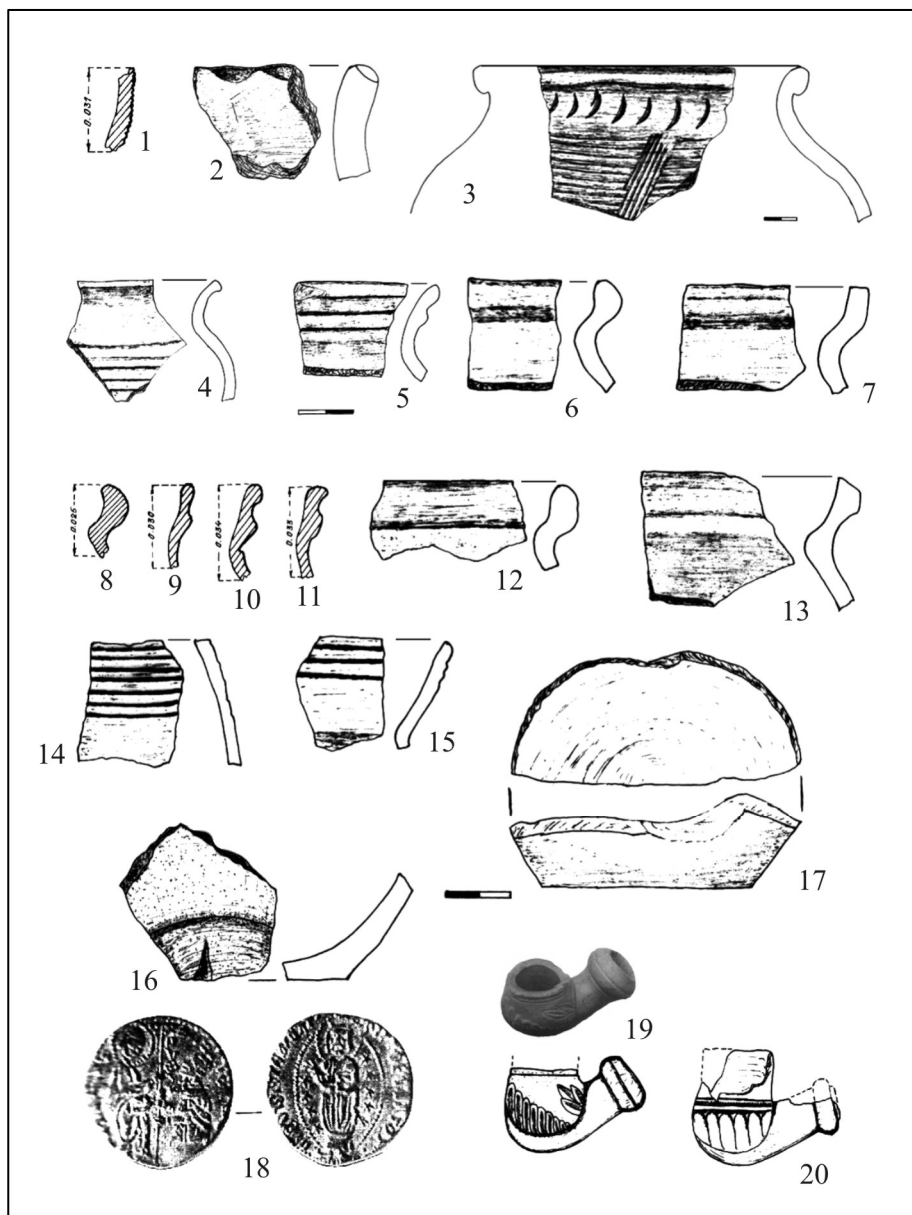

Fig. 42 - Ceramică și monedă (18); secolele VI-XVIII:

1, 3, 8-11, Slobozia - *Poala sudică a Dealului Mălăiște*; 2, Borolea-Hârtop;
 4-7, 12, Borolea - *La școală*; 13-17, 19, 20; Slobozia - *Marginea sudică a satului*;
 18, Borolea - *La nord-vest de sat* (1, 8-11, după N. Zaharia et alii, 1970;
 18, după V. Mihăilescu-Bârliba, P. Șadurschi, 2001)

Fig. 43 - Movile/tumuli de pe Dealul Hodoroaia
1, movilele VII și VIII; 2, movila IX

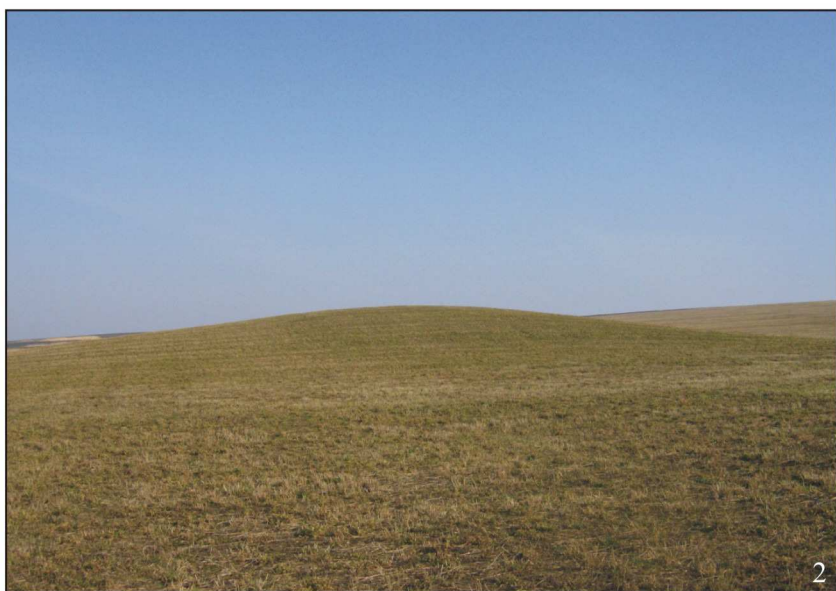

Fig. 44 - Movile/tumuli de pe Dealul Hodoroaia și de pe malul stâng al iazului
1, movila X; 2, movila XI

**Fig. 45 - Așezarea cucuteniană de la Slobozia - *Râpa Turcului* (1)
și așezarea culturii Noua de la Sarata-Basarab - *Via lui Borcilă*
(liniile punctate delimitează cenușarele - 2)**

Fig. 46 - Piese arheologice din comuna Hănești;

1, 2, 4, Muzeul de Arheologie Săveni; 3, 5, Muzeul de Istorie și Etnografie Tg. Neamț;
6, Muzeul Județean Botoșani (scări diferite)

Nota editorului

Au trecut decenii bune de când arheologii care au activat sau activează în cadrul unităților actualului Complex Muzeal Județean Neamț și-au îndreptat atenția și asupra altor zone, situate în afara teritoriului arondat mai mult sau mai puțin oficial, cercetările lor concretizându-se în numeroase articole, studii și lucrări de sine stătătoare, care au avut ca subiect diverse situri arheologice și realități istorice din estul României.

Se poate spune că prin preocupările specialiștilor săi, Muzeul din Patra-Neamț – și nu numai – și-a dovedit pe deplin vocația de instituție de interes regional, contribuția adusă la cunoașterea fenomenelor cultural-istorice dintre Carpați și Prut fiind semnificativă.

Avem toate motivele să credem că apariția lucrării foarte tânărului nostru coleg din Târgu Neamț în colecția *Bibliotheca Memoriae Antiquitatis* se înscrie pe aceeași linie și nu poate surprinde pe nimeni, conținutul cărții sale contribuind, asemenea altor volume publicate în ultimii ani în seria pe care o edităm, la o valorificare superioară a cercetărilor de teren pe care autorul le-a întreprins în mod voluntar, pe lângă atribuțiile de serviciu de la unitatea unde activează.

Ne face plăcere să constatăm că eforturile depuse de arheologul nemțean s-au concretizat într-o valoroasă mini-monografie, care prin conținutul informațiilor, structură, modul în care a fost scrisă și concluziile consemnate poate constitui un adevărat model pentru cei care vor să-i urmeze exemplul.

Suntem convinși că Vasile Diaconu va onora și pe viitor încrederea care i-a fost oferită, principalele sale garanții fiind caracterul dovedit până în prezent și proiectele la care lucrează.

Tipărit la
S.C. Autograf S.R.L. Piatra-Neamț
tel.: 0233.234.191

În *Bibliotheca Memoriae Antiquitatis* au apărut:

- I. Ștefan Cucos, *Ceramica neolitică din Muzeul Arheologic Piatra-Neamț / Céramique Néolithique du Musée Archéologique de Piatra-Neamț*, Piatra-Neamț, 1973, 77 p., 119 photo.
- II. Gheorghe Dumitroaia et Dan Monah (Eds.), *Cucuteni aujourd'hui*, Piatra-Neamț, 1996, 371 p.
- III. Dan Monah, *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, Piatra-Neamț, 1997, 523 p.
- IV. Ioan Mitrea, *Așezarea din secolele VI-IX de la Izvoare-Bahna*, Piatra-Neamț, 1998, 172 p., 1 pl.
- V. Cornelia-Magda Mantu, *Cultura Cucuteni. Evoluție, cronologie, legături*, Piatra-Neamț, 1998, 324 p.
- VI. Ștefan Cucos, *Faza Cucuteni B în zona subcarpatică a Moldovei*, Piatra-Neamț, 1999, 304 p.
- VII. Gheorghe Dumitroaia, *Comunități preistorice din nord-estul României. De la cultura Cucuteni până la bronzul mijlociu*, Piatra-Neamț, 2000, 335 p.
- VIII. Dragomir Nicolae Popovici, *Cultura Cucuteni, faza A. Repertoriul așezărilor (I)*, Piatra-Neamț, 2000, 356 p.
- IX. Ioan Mitrea, *Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor. Așezarea de la Davideni, din secolele V-VIII*, Piatra-Neamț, 2001, 400 p., 1 pl.
- X. Gheorghe Dumitroaia (Ed.), *In Memoriam Constantin Matasă*, Piatra-Neamț, 2001, 267 p.
- XI. Victor Sorochin, *Aspectul regional cucutenian Drăgușeni-Jura*, Piatra-Neamț, 2002, 401 p.
- XII. Mircea Petrescu-Dîmbovița et Victor Spinei (Eds.), *Cercetări arheologice și istorice din zona lacului de acumulare Bicaz*, Piatra-Neamț, 2003, 518 p.
- XIII. Dan Monah, Gheorghe Dumitroaia, Felicia Monah, Constantin Preoteasa, Roxana Munteanu, Dorin Nicola, *Poduri-Dealul Ghindaru. O Troie în Subcarpații Moldovei*, Piatra-Neamț, 2003, 248 p.
- XIV. Mircea Petrescu-Dîmbovița, Mădălin-Cornel Văleanu, *Cucuteni-Cetățuie. Monografie arheologică*, Piatra-Neamț, 2004, 406 p., 319 fig.
- XV. Gheorghe Dumitroaia, Constantin Preoteasa, Roxana Munteanu, Dorin Nicola, *Primul Muzeu Cucuteni din România*, Piatra-Neamț, 2005, 176 p.
- XVI. Gheorghe Dumitroaia, John Chapman, Olivier Weller, Constantin Preoteasa, Roxana Munteanu, Dorin Nicola, Dan Monah (Eds.), *Cucuteni. 120 ans des recherches. Le temps du bilan / Cucuteni. 120 Years of Research. Time to Sum Up*, Piatra-Neamț, 2006, 407 p.
- XVII. Mircea Petrescu-Dîmbovița, *Amintirile unui arheolog*, Piatra-Neamț, 2006, 267 p.
- XVIII. Dan Monah, Gheorghe Dumitroaia, Olivier Weller, John Chapman (Eds.), *L'exploitation du sel à travers le temps*, Piatra-Neamț, 2007, 327 p.
- XIX. Felicia Monah, Dan Monah, *Cercetări arheobotanice în tell-ul calcolitic Poduri-Dealul Ghindaru*, Piatra-Neamț, 2008, 212 p.
- XX. Dan Monah, Gheorghe Dumitroaia, Daniel Garvăn (Ed.), *Sarea, de la prezent la trecut*, Piatra-Neamț, 2008, 230 p.
- XXI. Gheorghe Dumitroaia, *Muzeul Cetatea Neamț*, Piatra-Neamț, 2009, 120 p.
- XXII. Gheorghe Dumitroaia, Roxana Munteanu, Constantin Preoteasa, Daniel Garvăn, *Poduri-Dealul Ghindaru: cercetările arheologice din Caseta C. 2005-2009*, Piatra-Neamț, 2009, 155 p.
- XXIII. Daniel Garvăn, Dan Buzca, Alin Frînculeasa, *Precucuteni. Originea unei mari civilizații*, Piatra-Neamț, 2009, 110 p.
- XXIV. Roxana Munteanu, *Începutul bronzului mijlociu în depresiunile marginale ale Carpaților Orientali*, Piatra-Neamț, 2010, 350 p.